

özgür gelecek

SİYASAL ve KÜLTÜREL DERGİ

mart 1989
nisan 1989

4.5

Hapishane İzlenimleri

12 Eylül'ün "Ateşten Gömleği" Türkiye'ye Uymuyor

Türkiye Sosyalist Hareketi ve Kadın Sorunu

Fiyatı:
1500.- TL

Zulme ve Sömürüye Karşı Direnişin Simgesi: NEWROZ

Özgür gelecek Adına

MERHABA

Toplumlar bağımsızlığa, demokrasiye ve sosyalizme mutlaka bir bedel vererek kavuşabilmişler insanlık tarihi boyunca... Engelli, çileli, acılı, yorucu yollardan geçerek kavuşabilmişler hedefe... Ancak kimi toplumlar yüzyıllar öncesinden bu süreçleri yaşarken, kimi 20. yüzyılın sonuna yaklaşırken bu süreçleri yaşamak ve aşmak zorunda kalıyor. Günümüzde alabildiğine küçülen dünyamızda insanların bu çelişkiyi aynı zamanda yaşıyor olmaları kuşkusuz üzücü, üzücü olduğu kadar da düşündürücü bir olay... Ne var ki zaferin hasarsız elde edilemediği, başka bir deyişle her başarının bir bedele bağlı olduğu da bir başka gerçek...

Dergimiz ÖZGÜR GELECEK de daha çıkışından başlayarak bu bedeli maddi ve manevi olarak ödemek durumunda kaldı: 1. ve 2. sayılarımız Ankara DGM'nce toplatıldı, 3. sayımıza ise daha matbaadayken salt polis enformasyonu ile elkondu.

Bununla da bitmedi; dergimizin sahibi ve yayın yönetmeni **Mehmet Bayrak** 2. sayımızda yer alan **Nazım Hikmet ve Türk-Kürt Halklarının Kardeşliği** konulu yazısı gerekçe gösterilerek, yazı işleri müdürümüz **Bekir Kesen** ise çeşitli yazı ve mektuplardan dolayı 23 Ocak 1989'da tutuklandılar. Tutuklu oldukları süre içinde 3. sayımızda yer alan kimi yazılarından dolayı yeniden tutuklama istemiyle DGM'ye çıkarıldılar, ancak bu istem DGM Yedek Üyeliğince yerinde görülmeyle reddedildi. Dergimiz sahibi ve yayın yönetmeni Mehmet Bayrak ile yazı işleri müdürümüz Bekir Kesen 16 Mart 1989 tarihindeki ilk duruşmalarında tahliye edildiler. Değerli bilim adamı ve yazar İsmail Beşikçi de 1. sayımızda yer alan yazısından dolayı tutuksuz olarak yargılanıyor. Kısaca çıkan ilk üç sayımızda suçlanan yaklaşık 15 dolayında yazıdan dolayı yine yaklaşık yüz yıla varan hapis cezası isteniyor...

20. yüzyılın sonuna yaklaşırken insanların düşüncelerinden dolayı suçlanmaları ve cezalandırılmaları açıktır ki anlaşılması, anlatılması güç insanlık ayıbı, uygarlık ayıbı acılı bir olaydır... Ancak bu insanlar **"İşkenceye ve Kötü Muameleye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"** nin yürürlüğe girdiği 1 Mart 1989 tarihinde cezaevinde toplu dayaktan ve işkenceden geçiriliyorlarsa yeni bir değerlendirmeye ve hesaplasmaya gerek var demektir... İşte bizler nasıl demokrasi ve özgürlük mücadelesinin bedelini ödüyorsak, bu insanlık suçunu işleyenler de er-geç bunun hesabını vereceklerdir. Bundan hiç kimsenin kuşkusu olmasın!...

Dergimizde, bilimsel ve toplumsal gerçeklikten ayrılmıyoruz; bu nedenle de kanıtlayamayacağımız ya da savunamayacağımız hiçbir görüşe yer vermiyoruz. Dergimizde yer verdiğimiz temel doğruları siyasi ya da adli her platformda savunuyoruz ve bundan sonra da savunmaya devam edeceğiz... Günü gelince bu savunmalara dergimizde de yer verecek ve okuyucunun bilgisine sunacağız.

Ocak-Şubat-Mart/89 aylarında yaşadığımız tutuklanma, toplu dayak, işkence, açlık grevi ve yargılanma gibi yoğun olayların ayrıntısına girmenin yeri burası değil. Bu olaylardan bazı kesitleri bu sayımızda izleyebileceksiniz. Yeri geldiğinde ve gerektiğinde ayrıntılı bir irdelemeye de girebiliriz. Ancak şimdi değil...

"Bazı değer yargılarını parçalamak kimi zaman atomu parçalamaktan daha güçtür" diyor Einstein!... Yaptığımız işin biraz da bu türden ama soylu bir iş olduğunu biliyoruz...

Bu, aynı zamanda **"Özgür Gelecek İmecesini"** nin de temelini oluşturmuyor mu?

ÖZGÜR GELECEK adına hepinize dostça selamlar.

Özgür gelecek

SİYASAL ve KÜLTÜREL DERGİ

mart 1989
nisan 1989

Gelecek Basın, Yayın Ltd. Şti. Adına
Sahibi ve Yayın Yönetmeni
Mehmet BAYRAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Bekir KESENN

Yazışma Adresi
Meşrutiyet Cad. No: 17/19,
Kızılay-ANKARA, Tel: 118 22 96

Banka Hesap No
Türkiye İş Bankası
Meşrutiyet Şubesi - 391137 nolu
hesap

Abone Koşulları
Yıllık 15.000.- TL,
Altı Aylık 8.000.- TL,
Avrupa Yıllık 50 DM; ABD 35 Dolar;
Avustralya 40 Avustralya Doları

İlan Tarifesi
Arka Kapak: 400 bin;
İç Kapak: 300 bin;
İç Sayfalar: 200 bin;
Yarım Sayfa: 100 bin;
1/4 Sayfa: 50 bin TL.

Baskı:
MAYA Matbaacılık Yay. Ltd. Şti.
Esat Cad. 44 - Tel: 118 01 53

Dağıtım
GAMEDA

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜR GELECEK ADINA (SUNU)

GÜNCEL GELİŞMELER

- HAPİSHANE İZLENİMLERİ YA DA "İÇERDEN MERHABA!"..... 2
Mehmet BAYRAK
- TOPLU DAYAK VE AÇLIK GREVİNİN YANKILARI..... 6
- 12 EYLÜL'ÜN "ATEŞTEN GÖMLEĞİ" TÜRKİYE'NİN
BEDENİNE UYMUYOR!..... 12
- F. ALMAN HEYETİNE TÜRKİYE GEZİLERİNE İLİŞKİN
SORULAR..... 21
- F. ALMANYA HEYETİNİN TÜRKİYE RAPORU..... 22
- BİRİNCİ YILDÖNÜMÜNDE HALEPÇE KATLİAMINI
UTANÇLA KINIYORUZ!..... 25
Yılmaz ODABAŞI
- TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİ VE KADIN SORUNU..... 26
Tayfun ŞEN
- AVUKAT İBRAHİM AÇAN'LA SÖYLEŞİ..... 29

İNCELEME - ARAŞTIRMA

- DÜNÜ VE BUGÜNÜYLE "GERİ KALMIŞLIK" SORUNU 31
Mirzali ÇİMEN
- KARŞI AYAKLANMA VE TERÖR: GUATEMALA ÖRNEĞİ..... 34
- SSCB'İN BÖLGESEL UYUŞMAZLIKLARA İLİŞKİN
POLİTİKASI..... 37
Yevgeni PRİMAKOV
- ZULME VE SÖMÜRÜYE KARŞI DİRENİŞTE SEMBOLLEŞEN
BİR HALK GELENEĞİ: NEWROZ..... 41
Zeynel KURUCALI

KÜLTÜR - SANAT

- RESSAM KURDAY İLE SÖYLEŞİ..... 45
- ŞİVAN PERVER: "MÜZİK BAŞARIM HALKIMIZIN ÖZGÜRLÜK
MÜCADELESİYLE ORTAYA ÇIKMIŞTIR."..... 47
Şirin ŞAHİNER
- BİLİM ADAMI VE YAZAR HECİYÊ CINDİ..... 48
Ferhad CAN
- GÖKYÜZÜ UTANINCA (Öykü)..... 50
Yılmaz ODABAŞI

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER (Haber-Yorum-Belge)

- Alman Parlamenterlerinin İnsan Hakları Deklarasyonu..... 53
- "Türk-İslam Sentezi" mi, "Alaturka Faşizm" mi?..... 54
- Ali Topuz'un SHP'deki Misyonu..... 55
- 1989'da Newroz Etkinlikleri..... 55
- Mektuplar..... 56

Şiirler: Cemşid Mar, Yılmaz Odabaşı

Desenler/Karikatürler: A. Koçak, Dino, MaMoSte,
Güner Ener, Ender Can, Kurday, Ali Ulvi, Tan Oral, Tom Amca

Hapishane İzlenimleri Ya da "İçerden Merhaba!"

Mehmet BAYRAK

DGM'ye bağlı olarak çalışan Siyasi Şube ekipleri ifademize başvurulmak üzere büroyu aradıklarında 3. sayının kimi görsel ürünlerinin hazırlığı için Milli Kütüphanedeydim. Yazı İşleri Müdürümüz de sömestr tatili dolayısıyla memleketindeydi.

Verilen tarihte Ankara Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şubeye gittim. İfadem alınmaktayken Özgür Gelecek'ten bir kişinin daha geldiği haber verildi; görevliler daha gelmeden bunun Yazı İşleri Müdürümüz olduğunu anlamakta gecikmediler. Bürodaki arkadaşlar kendisini haberdar etmişler, o da memleketinden çıkıp doğrudan Emniyet'e gelmiş. Ne de olsa 1. sayıdaki soruşturmadan deneyimli..

İfadeler alındıktan sonra ev aramaları, Adli Tabip raporları, suçlanan yazıların orijinallerinin bürodan alınması, yeniden Emniyet, derken DGM aracılığıyla Ankara Merkez Cezaevi'ndeyiz.

ANKARA MERKEZ CEZAEVİ TECRİTİNDE...

23 Ocak 1989 Pazartesi günü akşam 19.30 gibi Cezaevindeyiz. Üst aramaları, kimliklerin, kemerlerin alınması vs. Derken yıldırım hızıyla berber, makina bulunması ve saçlarımızın kesilmesi.. "Yahu hiç olmazsa şu itiraz sonucunu bekleyemez miyiz?" diyoruz ama boşuna. "Hocam, burda âdet böyle, herkese aynı şeyi uyguluyoruz..."

Sonradan öğreniyoruz ki, saçın kesilmesinden amaç bitlenmeyi vs. önlemekmiş... Derken kendimizi kömürlükten, odunluktan ya da ahırdan bozma "tecrit"te buluyoruz. Bir iki basamakla inilen tecrite girer girmez son derece pis bir koku yalıyor yüzümüzü, adeta gözlerimiz ve genzimiz yanıyor... Tamitamina 10 kişilik bölmede tam 36 kişi.. Bizden başka tümü de saçlı. Her nedense bizi sabaha bekletmeyi uygun bulmamışlar. Belki de iyilik olsun diye. Çünkü ertesi gün tutukluların tümü koyun, keçi kırkımı gibi kırılmıştı, üstelik makina falan değiştirmeye gerek duyulmadan, üstüste ve rastgele...

Sonradan Nihat Sargın dosttan öğreniyorum. O, hem tıp doktoru hem de 40 yıllık deneyimi olan biri. Onlarinkini de kesmişler ilk geldiklerinde. Tabii işkencede de bu eşitleme sağlanmış. *Bizde eşitlik hayatın başka alanlarında değil de bu tür alanlarda sağlanıyor nedensel..*

Sargın anlatıyor saç kesmenin ve "tecrit"ın ya da "karantina"nın esbab-ı mucibesini. Tutuklunun bulaşıcı hastalıklardan korunmasını, bitlenmesini vs. önlemek içinmiş tüm bunlar. Hay Allah razı olsun büyüklerimizden!.. Ne var ki gelip biraz misafir olsalar şu "tecrit"e ya da koğuşlara...

Mehmet Bayrak ve Bekir Kesen

Billindiği gibi her türden tutuklu burada birarada. Üstelik bize rastlayanda olduğu gibi 10 kişilik yerde 36 kişi. Tümü bu düzenin mağduru insanlar. Hırsız öyle, çekten geleni öyle, kafayı üşüteni öyle, siyasisi öyle...

Yataklar kirden sahtiye gibi. Yorgun-argın ve mecbur olunmasa bu yataklara yaklaşmak mümkün değil. Çünkü tam gündelik bir yolgeçen hanı. Eskiden bildiğimiz altı hayvan, üstü insan barınağı hanlar bile bunun yanında temiz kalır. Bu nedenle bırakın sağlıklıların ve hastalıklıların ayıklanmasını, birkaç günlük "misafirlik" sağlıklıların da sağlıksızlaşmasına yeter de artar bile.

Erken gidenler paylaşmışlar bu seçkin(!) yatakları, altlı-üstlü ikiye gruplar halinde yatıyorlar. Hem öylesine bir yatış ki, kiminin horlama sesleri dünyayı tutmuş... Biz en son giden grubuz. "Sona kalan dona kalır" hesabı, sobanın yakınında gösterilen bir somyaya iliştiriyoruz, bir somyada tam beş kişiyiz. Üstelik biri de arkamızda boylubo-

yunca uzanmış, derin bir uykuda. Selâmlaşmalar, tutuklanma gerekçesi soruşturmaları, derken dolaylı tanışıklıklar uç vermeye başlıyor. Biri beni TRT'den tanıyan bir arkadaş, birkaçı Özal'ın ekonomik uygulamalarının darbesini yemiş SHP çevrelerinden küçük esnaf türünden insanlar bu dolaylı tanışıklıkların muhatapları.

"Tecrit" in en gariban, en perişan konukları Diyarbakır'dan İstanbul Adli Tıp'a gönderilip, geri dönen genç-ihthiyar dokuz kişilik bir grup. Tümü yerde betonların üstünde yatmaya çalışıyor. "Siyasi" olmadıkları söyleniyor çevreden. Yaşlıların uyuşturucudan tutuklu oldukları söyleniyordu, gençlerinse başka suçlardan.

Sabaha kadar birçok kişi gibi ben de gözümü kırpmadan bekliyorum, bir yandan da olup-bitenleri izliyorum. Sabahın kör karanlığında bir ranzaya yaslanarak uykuluyordum ki, bir sarsıntıyla uyandım. Bulunduğum somenin altına dışardan su dolmuştu...

Burada bir gerçeği doğrudan gözlemledim ve yaşadım. Diyarbakır'dan gelenler burada da her anlamda mağdurluklarını sergiliyorlardı.. Bunun yarattığı bir kin ve öfkeyle doluydular. Suçlu saydıkları, kahrettikleri her şeye küfrediyorlardı. Küfür kaynaklarını belirtmenin yeri burası değil. Sonra yazsak "suç" oluyor, düşeriz "yollara, yollara..." Zaten hınçlarını daha da alamıyor işi Türkçeye bozuyorlardı. Çevreye küsmüşlerdi, kendilerine küsmüşlerdi... Kısaca kendilerini bu duruma getiren herkese, herşeye küfrediyorlardı... İşin içine Allah-kitap türü şeyler girince yine grup içinden dindarlığı sakalından da anlaşılan bir genç bozuluyor fakat birşey söyleyemiyordu.

Hele içlerinde biri vardı ki gerçekten ilginçti. Cinnnet getirmiş, karısını öldürmüş ve iyice üşütmüş... Tam önümde yerde oturuyor, sürekli külleri karıştırıyor ve ikidebir bana sigara ve su ikram ediyor; o havasız yerde istek duymadığım için almıyorum. Aç olmadığımından değil, çünkü o gün hiçbir şey yememişim. Cebinden gazeteden kesilmiş bir çıplak kadın resmi çıkarıp bakıyor ikidebir. Bazen çevredekilere de gösteriyor, yeniden cebine koyuyor. Yol- da jandarmalar vermişler kendisine.

24 Ocak sabahı sayıma çıkıyoruz. Yanımızdan bir bayan gardiyan geçiyor. Tam bu arada kaşla göz arasında bizimki kadını kucaklayıp zorla öpmez mi? Tutukluların şaşkınlıkları ve kahkahaları arasında, gardiyanlar ve hükümlü arkadaşları zorla alıyorlar kadını elinden. Tabii bu arada gardiyanlardan aldığı yumruklarla burnu kaniyor ve karga-tulumbâ içeri atılıyor. Bizimki ürkek, mahçup; bir daha disiplinsizlik, edepsizlik yapmayacağını söylüyor gardiyanlara ve çevredekilere. Çok geçmiyor tutuklu aracıyla Diyarbakır yoluna koyuluyorlar.

Bu arada Hürriyet gazetesinin tutuklanmamıza ilişkin haberini okuyan siyasi tutuklular, destek ellerini uzatıyorlar bize. İnsanların frekans yakınlığı ve dayanışması böyle yerlerde daha bir anlam kazanıyor ve güç veriyor insana. Tesadüfen siyasilerin banyo günü, o yüzden gelip geçen tutuklular bize uğruyor, bir ihtiyacımızı olup olmadığını soruyor, bize kap-kacak ve çay yolluyorlar. Ancak hiçbirisi bize ulaşmıyor ve tecritteki öteki tutuklularca kapışılıyor. Ancak yine de insan, dayanışmanın güzelliğini bir kez daha duyumsuyor bu davranışla.

Sayılıyor, resimleniyor ve 4 Nolu Siyasiler Koğuşuna yollanıyoruz. Tam bu arada avukatımızın geldiği haber veriliyor. Görüşme yerinde Hukuk Danışmanımız Yusuf Alataş'la gözgöze geliyoruz. Konuşulabilecek fazla şey yok, DGM'deki gelişmeleri anlatıyorum özetle. O, daha önce yazıları denetlediği ve elde mahkeme kararı bulunduğu için bir anlam veremiyor tutuklanmamıza. Ama ikimiz de uygulamanın zamîrini biliyoruz, bu yüzden de acı-acı gülümseyip ayrılıyorz birbirimizden...

SIYASİLER KOĞUŞUNDAYIZ...

Koğuşa girer girmez büyük bir kabul ve ilgi görüyoruz. Arkadaşlar teker teker geçmiş olsun diliyor ve "hoş geldiniz" diyorlar. Kısa zaman sonra saygı ve sevgiye dayalı bir dayanışma başlıyor aramızda. Kimi ilk kez gördüğüm hemşehrilerim çıkıyor, kimi geçmişten ya da dolaylı tanıdık, büyük bölümüyle ise yeni karşılaşıyoruz. Tanıdıkça dikkatimi birşey çekiyor. 60 dolayında tutuklunun çoğunluğu Kürt kökenli; geriye kalanlarsa Alevi (Türk ya da Kürt), Türk, Çerkez, Gürcü, Süryani ve Filistinli. Değişik davalardan yargılanıyorlar. Bu yanıla koğuş, Türkiye'nin küçültülmüş bir kesiti ve aynası gibi... Basından gelen bizler dışında işkenceden geçmeyen yok. Hipokrat yemini etmiş doktorların, yeminlerini işbirlikçilerine satmalarına rağmen yine de bazılarının işkenceye ilişkin raporları var. Ne var ki işkencede sağ kolu sakatlanmış bir arkadaşın raporu bile yoktu. Bu yüzden de İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesinin "işkence görenler listesi"nde adı bulunmuyordu.

Siyasiler, her yerde olduğu gibi kederi sevince dönüştürmeye çalışıyor, çoğunlukla bunu başarmasını biliyorlar da...

Sabah sayımı 06.00-06.30 arası. Hemen arkasından kahvaltı ve bir süre sonra gelen günlük gazetelere gömülme.. Koğuşta 50'yi aşkın kişilik bir ana komünle, iki küçük komün var. Küçük çaplı da olsa bu komünal ayrılığı hiç kabullenemedim ve benimseyemedim. Bunu zaman zaman arkadaşlara da hatırlattım. Çünkü böyle ortamlarda insanlar acı-tatlı her şeylerini paylaşamazlarsa, normal hayatta paylaşımları, dayanışmaları da zorlaşır. Gördüğüm kadariyle bu küçük ayrılıklar daha çok siyaset ayrılıklarından kaynaklanıyordu.

Komünden bütün harcamalar ortak. 2 Cumhuriyet, 1 Milliyet, 1 Hürriyet, 1 Güneş, 1 Tercüman, 1 2000'e Doğru, 1 Nokta, 1 Gırgır, 1 Tempo'ya abone olunmuş. Yasaklaması olmayan diğer siyasal ve kültürel dergilerle yine yasaklı olmayan kitaplar da ulaşıyor koğuşa.. Mevcut hakların birçoğunu açlık grevinden sonra elde ettiklerini söylüyorlar.. Zamanın büyük bölümü okumayla, satrançla geçiyor. Savunma ve mektup yazarlar da az değil.. Koğuşta oluşturulan Kültür Komitesi önemli bir işleve sahip. Komite başkanı Cevdet'in çabalarıyla "Sesimiz" adında ilginç bir dergi çıkarılıyor. Yazıların omurgasını bugün Türkiye'nin gündemindeki "ulusal sorun" oluşturuyor. Kültür çalışmaları çerçevesinde ayrıca dil dersleri ve çeşitli konulara ilişkin tartışmalı söyleşiler ve yarışmalar da düzenleniyor.

Koğuşun en anlamlı tutuklularından biri hiç kuşkusuz 71 yaşındaki ihtiyar-delikanlı Av. İbrahim Acan ağabey. Bu sıfat, dürüstlüğüne ve mücadeleci yapısına

büyük saygı duyduğum emekli albay ve 24 yıllık avukat İbrahim ağabeye gerçekten yaklaşıyor. Hani şu avukatlığı döneminde, kendisine "Vatan kurtaran Şaban" süsü veren işkencecilerle ve işbirlikçileriyle cebelleşen İbrahim ağabey...

İbrahim ağabey, Cumhuriyet gazetesini hatmettikten sonra dava dosyalarıyla ilgilenmeye, bu arada zaman zaman Çanakkale Cezaevi'nde 300 küsur yıl ceza istemiyle yargılanan oğlu Selim'le mektuplaşmaya çalışıyor.. Aynı büroyu paylaştıkları arkadaşlarla birlikte, koşuşta çok sayıda kişinin de avukatı.. Fırsat buldukça bana askerlik ve avukatlık anılarını anlatıyor, boş kaldığımız zamanlar tabii.. Büyük bir inanç ve coşkuyla, adeta kendinden geçerek anlatıyor. Konuya ilişkin fıkralar anlatmaktan da kendini alamıyor zaman zaman.. Milli Savunmanın Amerikancı dönüşümüne ilişkin ilginç anıları var. Bir de cunta döneminin sıkıyönetim yargılamalarıyla ilgili..

Sınırlı da olsa zaman zaman Nihat Sargın ve Haydar Kutlu dostlarla görüşüyor ve sohbet ediyoruz. Avukat görüşmelerinde karşılaşıyoruz daha çok. Onlar tek odalı bir yerde kalıyor ve bizim koşuşa geçemiyorlar.

Anlatılmaya değer bir konu da, duruşmaya giden tutukluların giyim-kuşam komedisi. Daha doğrusu trajik-komedi.. Çoğunluğu zaten öğrenci olduğu için öyle eni-konu giyecekleri yok, kimiye apar-topar getirilmiş uzak yerlerden. Bu yüzden duruşmaya hazırlanırken başlıyor bir giyim değiş-tokuşu.. Herkes kendisine birşeyler uyarlayıp duruşmaya çıkıyor. Duruşmadan gelen muzip tiplerin yaptıkları ilk "tahliye oldum, beni uğurlayın" diyerek koşuşu işletmek. Herkes alışmış, kimse inanmıyor tabii bunlara, ama yine de insanları güldürmeye yetiyor bu davranış.

Herhalde hapishane yaşamının en heyecan verici ve yine en dramatik yanlarından biri ayrılışlar. Her tahliye olup ayrılan, arkadaşlarıyla tek tek öpüştükten sonra kararlılığını ve inancını vurgulayan kısa bir konuşmayla veda ediyor geride bıraktığı arkadaşlarına. Onlar da alkışlarla uğurluyorlar bu arkadaşları...

Tahliyeyle gelen ayrılışlar kuşkusuz insanda değişik duygular uyandırıyor. Ancak bunların hiçbirisi, Ankara'da tedavisi devam eden müebbet hükümlü Akçadağlı Hasan'ın, -tüm koşuşu ayağa kaldıran- apar topar Eskişehir'e sevkini yarattığı kını, hüznü ve burukluğu yaratmadı.

Köşedeki ranzasında kedisıyla oynayan Hasan, 1920'li yıllarda Harput'ta asılan Kasımoğlu Memedali'nin torunlarından. Sekiz yıldan beri tutukluydu. 1986'da tutukluyken Hatay Devlet Hastanesi'nde geçirdiği bir ameliyatı anlattığında tüylerim ürpermişti.. Midesinde ileri derecede ülser ve ur oluşan Hasan, ameliyata yatıyor. Ameliyatı yapacak doktor, günümüzün "Türk-İslâm" sentezcilerinden yani eski ülkücü çıkıyor. Masaya yatar yatmaz doktorun ağır hakaretleriyle karşılaşılıyor Hasan, açıkça tehdit ediliyor. Ve cevap vermeye ya da masadan kalkmaya fırsat bulamadan bayılıyor.. Uyandığında kendisini morgun bitişiğinde hücre gibi bir yerde buluyor. Takatsiz, mecalsiz.. Ne serum veriliyor, ne kan. Her yanı kapalı bir hücre, yalnızca morga bakan kapıda elayası

kadar bir delik ve delikten sürekli olarak sinekler girip üstüne üşüşmekte. Sonradan öğrendiği kadarıyla doktor ülseri ve ur'u olduğu gibi bırakarak, midesinden bir bölümü alıp kapatmış... Ve kendisinin kesinlikle ölümüne terkedildiğini, hiçbir doktorun 15 günlük süre içinde yanına uğramadığını, yalnızca bir hemşirenin -için için ağlayarak- kendisine destek verdiğini ve yaşamasını ona borçlu olduğunu söylüyor. O hemşirenin kim olduğunu da hâlâ bilemiyor. 15 gün sonra yarım yamalak bir sağlıkla taburcu edildiği zaman -daha doğrusu hapishaneye tekrar döneceği zaman- kendisini ameliyat eden doktorla karşılaşıyor. Doktor, hastasını karşısında görünce şaşırır ve duygularını şöyle dile getirir: "*Sen daha ölmedin mi?..*"

İşte bu hastaydı tedavisi yarım bırakılıp apar-topar Eskişehir'e sevk edilen. Gerekece de, tedaviye gidip gelirken jandarmaların kelepçeli kollarına asılmalarına izin vermemesi ve böylece disiplinsizlik yapmış olması... Hasan'ın bu yöntemle götürülüşü koşuşta büyük bir burukluk yaratmıştı. Koşuşun en iyi bağlamacısı olan Hasan, giderken kedisini de beraberinde götürdü.. Yıllardır hayvan yüzü görmeyen arkadaşlarının buna çok sevineceklerini söylüyordu.

Yeri gelmişken, Filistin'li İhsan'la Bessam'ın ud eşliğinde verdikleri Arapça konserleri unutmanın mümkün olmadığını da belirtmeliyim. Bilindiği gibi Filistinliler de her yerde hapishanelerin müdavimleri... Açık ki insan böyle ortamlarda daha bir duyarlı oluyor. Herkes büyük bir beğeniyle izliyor bu Arapça müzik programlarını..

Dışarda dinlemeye pek alışık olmadığımız Polis Radyosu'ndaki müzikler bile insanı bir yerlere alıp götürmeye yetiyor. Hele tam bu noktada insan bir yakını bir can-dostuyla müzik yoluyla buluşuyorsa... Evet, işte sevgili Gülşen'in sesi; türküyle bütünleşmekten sözlerinin çoğu kalmıyor belleğimde. Yalnızca iki dize kalıyor bende: "*Yarım aklıma düştü / Yüreğim parelendi...*"

Her şeyin başı "*sevgi*", amacı "*özgürlük*" değil mi?..

Öyleyse, özgür gelecekleri birlikte tatmak dileği ve umuduyla içerden "*merhaba!..*"

TOPLU DAYAK VE AÇLIK GREVİ

Evet, dergimizin Mart-89 sayısı gözetilerek hazırlanan bundan önceki bölüm bütün olumsuzluklara karşın yine de Türkiye'nin gerçekliğine uygun bir serüveni öykülüyordu.

Tutukluluk serüvenimiz, *İşkenceye ve Kötü Muameleye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*'nin yürürlüğe girdiği 1 Mart 1989 tarihinde yaşadığımız bir "*toplular dayak*" ve buna bağlı "*açlık grevi*" olayıyla daha da dramatik ve insanlık adına utanç verici bir sürece giriyordu...

1 Mart günü, jandarmalar ve gardiyanlarca kovuşta gerçekleştirilen ve talana dönüştürülen arama, tutuklular arasında tepkiye yolaçmış ve gerekli önlemlerin alınması için Cezaevi Müdürü ve Savcısının kovuşa gelerek durumu görmeleri istenmişti. Ancak daha önce bu konuda verilen güvencelere karşın yetkililer bu insanî isteğe uymayarak sorunu çıkmaza sokmuşlardı.. Zaman gittikçe ilerliyor, ancak yetkililer mantıklı ve insancıl bir çözüme

yaşamıyorlardı. Sonradan anlaşıyordu ki, kapalı kapılar ardında birileri adına genelde tüm siyasilerin, özelde bazı kişilerin cezalandırılması kararlaştırılmıştı.. Bir yandan yönetime bağlılık ispatlanacak, öte yandan solculara devlet gücü gösterilecekti..

Aslında gerekli hazırlıklar önceden yapılmıştı bile. Mavi bereli bir özel jandarma timi bir hafta öncesinden cezaevine getirilmiş, operasyon için fırsat kollanıyordu. 15.00 vardiyasıyla mesaisi biten gardiyanlar da evlerine gönderilmemiş ve cezaevinde alıkonmuşlardı.. Yani kendilerince operasyon için bütün koşullar oluşmuştu.. Kovuş temsilcilerinin yetkililer gelmedikleri takdirde akşam sayımı için dışarıya çıkılmayacağını, sayımın içerde verileceğini bildirmeleri, onlar için yeterli bahaneydi..

Karanlık iyiden iyiye çökmüş ve tüm hazırlıklar tamamlanmıştı.. Ve işte Cezaevi dış güvenlik bölük komutanı yüzbaşının megafonlu talimatıyla mavi berelilerin öncülüğündeki saldırı başlamıştı.. Mavi bereli özel komando timi, cezaevi jandarmaları ve sağcı gardiyanlar öylesine şartlandırılmıştı ki, hazırlıksız ve savunmasız insanlara karşı saldırıları gerçekten görülmeye değerdi.. Adeta düşman saflarına saldırı gibiydiler. Tüm ranza üstleri ele geçirilmiş (!), yanmakta olan soba devrilmiş, tutuklular cop yağmuru altında kalmışlardı. Yağmur gibi başımıza cop yağıyordu.. Ortalık ana-baba gününe dönmüştü. İnsanlar üstüste yığılıyor, ortalığı bir feryat figan kaplıyordu.. Kovuşun en gerisinde bulunduğum için kapıdan çıkıncaya kadar başımdan yağmur gibi cop yemiş, bu darbelerin etkisiyle birçokları gibi uçan gözlüğümün bile farkına varmamıştım.. Havalandırmaya ulaştığımda kafamdan en az 50-60 cop yemiştım.. Havalandırmada tam bir arbade ve işkence yaşıyordum.. Burada hazır bulunanlarla birlikte asker ve gardiyanların sayısı 200'ü aşmıştı.. Cezaevi müdürü ile yardımcısı ve kimi faşist gardiyanlar burada ben dahil bazı kişileri hedef gösteriyor ve saldırıların bizim üzerimizde yoğunlaşma-sına yolaçıyorlardı.. Bu saldırı sonucu bayılan bazı kişiler revire yollanıyor, bir bölümümüz ise hücrelerin bulunduğu yöne götürülüyorduk. Kollarımız arkadan ikişer kişi tarafından sırt hizasında kavranmış adeta sürüklenerek götürülüyorduk.. Yol boyunca sıralanmış askerler ve gardiyanlarca sürekli coplanıyor ve yumruklanıyorduk. Daha havalandırmadaki saldırı

sırasında birçoğumuzun saati, kolyesi kaybolmuş yani saldırı aynı zamanda bir yağmaya da dönüşmüştü.. Daha iyi coplanabilmemiz için başımızdaki külahlarımız da yere atılmıştı.. Sonradan faşist olduğunu öğrendiğim bir gardiyan, beni "bu gazetecidir, kovuşta konferans veriyor, sizin işkence yaptığınızı yazanlar bunlardır.." diye hedef gösteriyor ve birçok askerin başıma yığılmasına yolaçıyordu.. Başımı geriye çevirdiğimde bu gardiyanın yumruğuyla karşılaşı-yordum ve uyarısı üzerine kafam defalarca duvarlara çarpılıyordu.. Cop ve yumruk darbele-riyle, duvara çarpma-larla yüzüm-gözüm kan-revan içinde kalmıştı. "Ulan bunu da yazacak mısın, yazmazsan bil-mem ne edelim.." deyip vuruyorlardı.. Bir yandan vuruyor, bir yandan kanıma bulaşan ellerini üzerime sürerek temizliyorlardı.. Mavi berelilerin komutanlarından bir astsubay çavuş da doğrudan dövmeye katılıyordu.. Tüm darbelerle rağmen kendimi kaybetmemeye ve ayakta kalmaya çalışıyordum.. Tam bu sırada, karşıdan gelen bir komando erinin "bunu hâlâ devirememişsiniz..." diyerek göğsüme attığı şiddetli bir tekmeyle gözlerimde şimşekler çaktı ve nefesim kesilerek yere yığıldım.. İşte tam o an İlhan Erdost geldi aklıma, yerde kalırsam çiğnenerek öldürüleceğimi düşündüm ve bu anlık duyguyla tüm gücümü toplayıp ayağa kalktım.. Bu noktadan sonra yediğim darbelerin sayısını hatırlamıyorum.. Son bir tekmeyle hücrenin kapısından içeri atıldığımda kan-revan içinde kalmıştım ve her yanımda dökülüyordu.. Tuvaletle içiçe hücrenin saldıgı kokuları bile duyumsamıyordum. Ne bitkinlikten ayakta durabiliyor, ne de ağrılardan ranzaya ilişebiliyordum.. Ağrılar içinde kıvranıyordum..

İşte tam bu noktada ağrılarla cebelleşirken yan hücrelerden yükselen bir ses beni benden almaya yetmişti. Bu, Şivan'dan bir seslenişti, bir ağıttı, bir uzun havaydı: Xazal.. Bunu, Ahmed Ariften ve Nazım'dan şiirler izliyordum... Sanatın gücünü bir kez daha duyumsu-yor ve inançla bütünleşen sanatın insanı ayakta tutan en büyük güç olduğunu bir kez daha algılıyordum...

(Yan sayfalardaki kimi belgelere de kısmen yansıdığı için tutukluluk serüvenimizin bundan sonraki aşamalarının ayrıntısına girmek istemiyorum. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki, toplu dayak ve bunun üstüne başlayan 15 günlük açlık grevi sonunda yaklaşık 10 kilo vermişim).

B. Kesen, Av. İ. Açıan, M. Bayrak, T. Mater, İ. Saygılı (Basın Davalarından Yatanlar)

Toplu Dayak ve Açlık Grevinin Yankılarından...

ÖZGÜR GELECEK DERGİSİ BÜROSUNUN BASIN AÇIKLAMASI

MEHMET BAYRAK: "GAZETECİLİĞİMDEN DOLAYI ÖZELLİKLE DÖVÜLDÜM"

TRT Eski Muhabirlerinden "ÖZGÜR GELECEK" Dergisi Sahibi ve Yayın Yönetmeni gazeteci-yazar Mehmet Bayrak, 1 Mart 1989 akşamı mavi bereli özel jandarma timinin öncülüğünde Ankara Merkez Cezaevinde Siyasilere Koşuşuna karşı girişilen saldırı ve toplu dayak olayında ağır biçimde yaralandı.

Olaydan sonra Numune Hastanesi Acil Servisinde gece boyunca kontrol altında tutulan ve gerekli müdahalelerden sonra yeniden Cezaevine gönderilen M. Bayrak, halen kendisinden başka beyin travması geçiren dört tutukluyla birlikte Cezaevi Revirinde bulunuyor.

Avukatlarından öğrenildiğine göre M. Bayrak, kendisinin "gazeteci" olarak sağıcı bir gardiyan tarafından özellikle "hedef" gösterildiğini ve hem söz konusu gardiyan, hem de beş asker tarafından dövüldüğünü söyledi.

BAYRAK sözlerini şöyle sürdürdü: "Gardiyanın, 'işte sizin işkence yaptığınızı söyleyen gazetecilerden biri, koşuşta konferans da veriyor', diye hedef göstermesi üzerine askerlerin yoğun saldırısına uğradım. İki asker kollarımı arkadan sırt hizasında sımsıkı kavramış, vuruyordu. Beni hedef gösteren gardiyanın yüzüne dönüp baktığımda hem gardiyan yumrukladı hem de kafamı üstüste duvara çarptılar. Kafama inen copların, yüzüme inen yumrukların, gövdeme inen tekmelerin sayısını hatırlamam mümkün değil. Kafamda külâh olduğu halde, külâhı yere atıp öylece kafamdan copluyorlardı. Hani Pir Sultan'ın 'Yağmur gibi yağar başıma taşlar' diye bir dizesi var ya, işte o türden bir cop, yumruk ve tekme yağmuru. Askerlerden birinin 'bunu hâlâ devirememişsiniz' diyerek göğsüme attığı bir tekmeyle nefesim kesildi ve dizlerimin üstüne çöktüm, tam o sırada aklıma İLHAN ERDOST geldi; yerde kalırsam tekmelerinin altında ölebileceğimi düşündüm ve güçlüğüyle yeniden ayağa kalktım. O an ölümün kokusunu duyumsadım. Bir yandan vuruyor, bir yandan da 'Ulan bunu da yazacak mısın, yazmazsanız sizi bilmem ne edeyim' diyorlardı. Güdülenmiş, şartlandırılmış sıradan bir askerin dürüst basına nasıl baktığına bu ölümcül olayla bir kez daha tanık oldum."

Mehmet Bayrak, Özgür Gelecek Dergisi'nde yayımlanan bir yazısından dolayı 23/1/1989 tarihinde tutuklanmıştı. Aynı derginin Yazı İşleri Müdürü Bekir Kesen de halen aynı cezaevinde tutuklu bulunuyor.

Siyasal tutukluların olay üzerine başlattıkları açlık grevi devam ediyor. Olayı protesto eden TBKP liderleri de açlık grevine katılıyorlar. 7.3.1989

ANKARA BAROSU'NUN BASIN AÇIKLAMASI

Ankara Barosu Yönetim Kurulu, 3.3.1989 günü basında yer alan haberlerden ve bizzat üye avukatların başvurularından öğrenilen "Ankara Kapalı Cezaevinde meydana gelen olayları" olağanüstü toplanarak görüşmüştür.

Yönetim Kurulu Başkanlık Divanı, Ankara Cumhuriyet Savcılığı makamı nezdinde yapılan görüşmelerinde kendilerine "Olayların 1.Mart.1989 günü olağan arama sonrasında yapılan sayım sırasında tutuklu ve hükümlülerin sayıma çıkmamaları üzerine, meydana geldiği ve müdahalede bulunulduğu" söylenmiştir. Ayrıca "Kendilerinin de olay yerinde bulunduklarını ve olaylarla ilgili soruşturma açıldığı" belirtilmiştir.

Ancak, Yönetim Kurulundan görevlendirilen Kurul üyelerinin bizzat Ceza evine giderek yerinde yaptıkları görüşmelerde "Olayların olağan sayıma çıkmamaya karşı bir müdahalenin çok ötesinde, bazı tutukluların hedef gösterilerek ve amaçlı dövüldükleri"ni saptamıştır.

Baro Yönetim Kurulumuz, böylesine ağır, toplu dövülme olayının hangi nedenle olursa olsun haklı görülemeyeceğini vurgular.

Olayların meydana gelmesinde kusuru ve ihmali bulunan tüm sorumluların bir an önce, saptanarak haklarında yasal işlemlerin yapılması gereğini ilgililerin dikkatini çekeriz.

ANKARA BAROSU YÖNETİM KURULU

"TOPLU DAYAK" OLAYI DOLAYISIYLA TUTUKLU AVUKATLARININ YAPTIĞI "BASIN AÇIKLAMASI"

Değerli basın mensupları,

1 Mart 1989 günü saat 16.00'da başlayan ve ertesi günü sabah saat 04.00'e kadar devam eden, Ankara Merkez Kapalı Cezaevi 4. koşuştaki tutuklu ve hükümlülere yönelik saldırılar, bilginiz dahilindedir. Bu saldırılar, bize müvekkillerin aktardığına göre, mavi bereli komando askerleri, cezaevi dış güvenliğinden sorumlu jandarma erleri ve bir kısım gardiyanların katılımı ile yapılmıştır.

Bu tür saldırılar ülkemiz cezaevlerinde öteden beri görülmüştür. Bu bize, tutuklulara ve kamuoyuna yabancı bir olgu değildir. Ancak, bu kez Ankara Merkez Kapalı Cezaevinde yaşanan olay, hazırlanışı, şiddeti bakımından önceki uygulamaları çok aşan, 12 Eylül'ün en karanlık günlerinde kimi askerî cezaevlerinde uygulanan yöntemleri anımsatmaktadır.

Kamuoyu olayın gerekçesini kuşkusuz merak edecektir. Bizler cezaevi idaresi ve tutuklularla yaptığımız görüşmelerde şu bilgileri edindik: Olay günü çok sayıda jandarma tarafından koğuştaki arama yapılmış, tutuklular havalandırma alanına çıkarılmıştır. Arama sonucunda suç unsuru bir şeye rastlanılmamış, arama bittikten sonra tutuklulara koğuşa girmeleri söylenmiştir. Tutuklular koğuşa girdiklerinde, yataklarının darmadağın edildiğini, giysi, kalem, kitap ve kâğıtlarının, diş fırçalarının varıncaya kadar tüm kişisel eşyalarının yerlere saçıldığını görmüşlerdir.

Anlatılan görüntü, uygulamanın gerçekte arama amacıyla yapılmadığını, tutukluları tahrik amacını taşıdığını düşündürmektedir. Zira, olaydan birkaç gün önce, cezaevi savcısı ve müdürüne aramaların amacı aşmayacak nitelikte olması ve eşyaların adeta talan edilmesine tahrip edilmesi konusunda yakınmalar iletilmiş, savcı ve idarede bu görüşü haklı bularak, bu tür uygulamalara bir daha izin verilmeyeceğini tutuklulara açıklamıştır. Bu açıklamaya rağmen olay günü yakınmaya neden olan arama biçimini de aşan bir tahribat yapılması, tahrik görüşünü doğrulamaktadır.

Tutuklular eşyalarını toplarken idarece kendilerinin koğuştaki sayıma çıkmaları istenmiştir. Tutuklular, geçmiş aramaları, idarenin vaatlerini anımsamışlar, eşyalarının talan edilmesinin yarattığı bir düşünce ile böyle bir durumda dışarıya sayıma çıkmak istemediklerini, sayımın koğuştan içinde yapılmasını dile getirmişlerdir. Aslında son derece anlaşılır ve insani olan bu istek, cezaevi yönetimi tarafından sayım vermeme olarak nitelendirilmiş, Tüzüğü'nün disiplin hükümleri işletilecek yerde, şiddet kullanma yöntemine başvurulmuştur. Şiddet, bir hafta önce cezaevine getirildiğini öğrendiğimiz çok sayıda mavi bereli komando askerleri ile jandarma erleri tarafından ve bazı gardiyanlarca kullanılmıştır.

Sonuç: 4. koğuştan tümü, yani 57 yaralı. Bunlardan Dr. Cüneyt Kafkas, bir kaburgası kırık, ayak bileği çatlak ve cop, sopa darbeleri ile vücudu morarmış olarak hastanede yatıyor. Halen ağır darbeler sonucu beyin travması geçirmekte olan Mehmet Bayrak, Hasan Hüseyin Kaner, Ahmet Turan Güler, Hüseyin Poyraz, Yakup Özgün revirde yatmakta.

Değerli basın mensupları,

Bizler, tutuklu ve hükümlülere yönelik bu saldırıları yaşama ve savunma hakkına bir saldırı olarak değerlendiriyor ve şiddetle protesto ediyoruz. 57 kişinin son derece sağlıksız koşullarda bir arada bulunduğunu, sağlık, beslenme,, eğitim ve kültürel gelişme hakları ile haberleşme ve yakınları ile görüşme olanakları öteden beri Birleşmiş Milletlerce kabul edilen "Tutuklulara En Azından Uygulanması Gereken Davranış Kuralları"na aykırı olan tutukluların sorunlarına ivedi olarak çözüm bulunmasını, bu saldırının sorumlularının bir an önce ortaya çıkarılmalarını ve cezalandırılmalarını diliyoruz.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ ANKARA ŞUBESİ BASIN AÇIKLAMASI

3.3.1989, Ankara

(Ankara Merkez Cezaevindeki Baskıyla ilgili)

Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde, sol siyasal tutukluların bulunduğu 4. Koğuştaki askere yaptırılan ve amacını taşıyan arama üzerine, tutukluların toplu olarak dövüldüklerini ve kimi tutukluların yaralandığını üzülerek öğrendik.

Başkent cezaevinde, savcının yatıştırıcı ve uzlaştırıcı tutumuna karşın, baskının toplu dayatma dönüştürülmesi, olayın, cezaevi yönetiminin dışından kaynaklandığını duyumsatıyor.

Son günlerde, içerde (cezaevlerinde) ağır şiddet uygulamaları, dışarda (üniversitelerde) gençliğin şiddet içersine çekilmeye çalışılması, demokratik mekanizmalar dışında, kimi tahrik odaklarının bulunduğu izlenimini güçlendiriyor.

Merkez Cezaevindeki olaylar, açık bir şiddet uygulaması ve bir şiddet göstirisidir. İstenseydi, demokratik ve insancıl yöntemlerle sorunlar çözülebilirdi.

Olayın, içerdekilerin tutuklu bulunmalarıyla, yani özgürlüklerinin kısıtlı olmasıyla yetinilmemesinden, siyasal düşüncelerinden dolayı şiddetle cezalandırılmak istenmesinden kaynaklandığı düşüncesindeyiz. Böyle bir tutumu, hukuk devleti ilkeleriyle bağdaştırmak olanağı yoktur.

Olayı kınıyor, tüm sorumlular hakkında kapsayıcı bir tahkikat açılmasını istiyoruz.

Muzaffer İlhan Erdost
İ.H.D Ankara Şube Başkanı

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ ANKARA ŞUBESİ

Ankara, 6 Mart 1989

Sayın Turgut Özal
Başbakan/Ankara,

Ankara Merkez Kapalı Cezaevi 4. Koğuşunda bulunan siyasal tutukluların, mavi bereli komando ve jandarma erlerine dövüldüğü, koğuştaki bulunan tüm tutukluların yaralandığı, bilgileriniz dahilindedir.

Amacı aşan bir aramanın ardından, sayım için koğuştan dışarı çıkarılmak istenen tutuklular, aramayı yapan komando ve jandarma erlerle karşı karşıya getirilereklerini anlayarak ve bu amaçla, sayımın koğuştan içinde, her zaman olduğu gibi gardiyanlar tarafından yapılmasında ısrar etmişlerdir. Bunun üzerine, tekrar koğuşa alınan komando ve jandarma erler, tutukluları teker teker ve döverek havalandırma avlusuna çıkarmışlar ve burada akşam saatlerinden gece yarısına değin dövmeye devam etmişlerdir.

Bu olayların nedenini, amacı aşan bir arama yapmış bulunan komando ve jandarma erler, mutad olmayan bir biçimde avluda bekletilerek, tutukluların da aynı avluya çıkmasının zorlanmasıyla aramak gerekir düşüncesindeyiz. Esas amaç, tutukluların avluya çıkarılması olsaydı, 200'e yakın komando ve jandarma, fiili bir karşı köymada bulunmayan 57 tutukluyu, tutarak dışarı çıkarabilirdi. Nite-

kim dışarı da çıkarmış, ama bununla yetinilmemiş, gerek dışarı çıkarılırken, gerek dışarda (avlude), tutuklular, öldürsiye dövülmüşlerdir.

Hiç kimsenin devletten aldığı gücü ve yetkiyi, görev ve yetki sınırını aşarak, bir başkasına eziyet için kullanmaya hakkı olmamak gerekir. İçerde kolları ve ağızları bağlı insanı, devletin güç ve yetkisiyle donatılmış güçlerine dövdürmek kolaydır, ama bunu, demokratik hukuk devleti ilkeleriyle bağdaştırmak olanağı yoktur.

Tutukluların, yasa ve yargıyla belirlenmiş kısıtlılığıyla yetinilmeyip, siyasal düşüncelerinden dolmayı, ayrıca cezalandırılmış istenmiş olduğu için dövüldükleri kanısındayız.

Gene bizim kanımıza göre, disiplin sağlama amacıyla herhangi bir ilişkisi bulunmayan bu toplu dövme olayı, cezaevi yönetimini, dolayısıyla, ilgili bakanlığın sınırlarını aşar niteliktedir.

Bu olay, iktidarın bilgisi dahilinde ise, toplu dövme olayının nedeninin ve amacının kamuoyu tarafından bilinmesi, demokrasinin bir gereğidir.

Bu olay, iktidarın bilgisi dışında ise, devletten aldığı yetkiyi, yasaların belirlediği amaç dışında kullananlar hakkında ve bu kapsamda soruşturma açılmasını saygıyla dilerim.

Muzaffer İlhan Erdost
İHD Ankara Şube Başkanı

FİKRİ SAĞLAR'IN ÖNERGESİ

TBMM Başkanlığına,

Aşağıdaki sorularımın İçişleri Bakanı Sayın Mustafa Kalemli tarafından YAZILI olarak yanıtlanması için gereğinin yapılmasını raz ederim, 9.3.1989

Saygılarımla,
Fikri SAĞLAR
İÇEL Milletvekili

1. ANAP Hükümeti döneminde (1983-1989 tarihleri arasında) kaç basın mensubu gözaltına alındı? Kaç tanesi tutuklandı? Kaçı hangi gerekçelerle hüküm giydi? Kaçar yıl hüküm giydiler?

2. "Özgür Gelecek" adlı derginin sahibi ve yazarı Mehmet BAYRAK hangi nedenle tutukludur?

3. 1 Mart 1989 gecesi Ankara Kapalı Cezaevi 4. Siyasi Koğuştaki özel birliklerce arama yapılmış mıdır? Gerekçesi nedir? Kimler tarafından ve kimin denetiminde yapılmıştır?

4. Arama sırasında zor kullanıldığı doğru mudur? Zor kullanma esnasında beş tutuklunun yaralandığı bildirilmiştir. Ağır yaralı Cüneyt KAFKAS'ın sağlık durumu nasıldır? Mehmet BAYRAK'ın sağlık durumu ciddiyetini korurken neden anında gerekli müdahale yapılmamıştır?

5. Bu olayların sorumluları ile ilgili ne gibi işlemler yapılmıştır?

6. Bakanlığınız döneminde yoğun bir biçimde süregelen bu baskılara bir hekim olarak daha ne kadar göz yumacaksınız? İşkence ve baskıya göz yumma durumu kişiliğinizden mi yoksa hükümetinizin genel politikasından mı kaynaklanıyor?

ULUSLARARASI PEN'DEN DESTEK

Dergimize yönelik baskılar ve bunun bir parçası olarak Genel Yayın Yönetmenimiz Mehmet Bayrak ile Sorumlu Yazı İşleri Müdürümüz Bekir Kesen'in tutuklanmaları, uluslararası planda geniş tepkilere neden oldu. Bize dayanışma gösteren kuruluşlardan biri de "Uluslararası PEN" oldu. PEN'in "Tutuklu Yazarlar komitesi" adına K.V. Simon imzasıyla Başbakan Turgut Özal'a gönderilen mektupta şöyle deniliyor:

Uluslararası PEN Klübü "Tutuklu Yazarlar Komitesi", Özgür Gelecek Dergisi Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Bayrak ile Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Bekir Kesen'in tutuklanmaları üzerine Başbakan Turgut Özal'a başvuruda bulundu. Başvuruda şöyle deniyor:

"Ekselans,

Uluslararası PEN Tutuklu Yazarlar Komitesi, aylık Özgür Gelecek Dergisi'nin sorumlu editörleri Bekir Kesen ve Mehmet Bayrak'ın tutuklanmalarını üzüntüyle öğrenmiş bulunuyor.

Tutuklanmaya neden olan iki makaleyi biliyoruz. Editör "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nin 40. Yılında Türkiye'de İnsan Hakları", yayıncı da "87. Doğum Yıldönümünde Nazım Hikmet ve Türk-Kürt Halklarının Kardeşliği"nin yazarıdır. Lütfen bu makalenin başka bir yayında çıktığını ve İstanbul'da beraatle sonuçlanan bir davaya konu olduğuna dikkat ediniz. Ankara'daki savcı, bu açık gerçeği kabullenmeyi red etti.

Zatinalinize, Bekir Kesen ve Mehmet Bayrak'ın tutuklanmalarının, onların, ülkeniz tarafından kabul edilmiş anlaşmalarla garanti altına alınan düşünce ve ifade haklarının çiğnenmesi olarak gördüğümüzü hatırlatmak isteriz. Bekir Kesen ve Mehmet Bayrak'ın acilen serbest bırakılmalarını talep ediyoruz.

Saygılarımla
K.V. Simon"

EĞİT-DER'in AÇIKLAMASI

Üyemiz Mehmet Bayrak ve Arkadaşlarının Sıra Dayagından Geçirilmesi Üzerine İçişleri ve Adalet Bakan'larına Aşağıdaki Telgraf Çekilmiştir:

Geçtiğimiz günlerde Ankara Merkez Cezaevi'nde meydana gelen toplu dayak olayında beyin travması geçirenler arasında üyelerimizden Mehmet Bayrak'ın da bulunduğunu basından ve avukatlarından öğrendik.

Yalnız okullarda öğrencilere değil, nerede ve kime yönelik olursa olsun dayığa, baskı ve şiddetin her türlüüne karşı bir kuruluş olarak olayı kınar, sorumluların cezalandırılması dileğiyle üyemiz Mehmet Bayrak'ın ve Adli Tıp doktorlarının durumları ciddi görülen diğer tutukluların tedavileri için gereken titizliğin gösterilmesini arz ederim.

Saygılarımla.

Feyzullah ERTUĞRUL
EĞİT-DER Genel Başkanı

DERGİMİZ SAHİBİ VE YAYIN YÖNETMENİ MEHMET BAYRAK'IN CEZAEVİ'NDEN TÜRK BASIN KONSEYİ'NE BAŞVURUSU

Basından da izlediğinizi sanıyorum; Sahibi ve Yayın Yönetmeni bulunduğum "ÖZGÜR GELECEK" Dergisinin 1. ve 2. sayıları Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin kararıyla toplatıldı; 3. sayıya ise basıldığı matbaada elkondu.

Aynı baskıların başkaca ilerici, demokrat yayın organlarına, kitap yayınlarına da uygulandığı ve bu yöntemin yaygınlaşarak adeta bir gelenek haline geldiği bilinmektedir.

Askeri yönetim döneminde çıkarılan yasaların anti-demokratiklik niteliği Türkiye'de bugün her çağdaş aydınca kabul edilmektedir. Ancak bu yasalar bile, incelenmeden dergilerin toplatılmasına ya da matbaada elkonmasına cevaz vermemektedir. Bir derginin ya da kitabın toplatılmasına Emniyet Basın Şubesinden bir polis memurunun enformasyonu ya da önerisi yeterli olmaktadır.

Dergimizle ilgili birkaç somut örnek, gelişmelerin gerçek ve acı boyutunu göstermeye yetecektir:

– 1. sayımızın toplatılmasından sonra Ankara Emniyet Müdürlüğü görevlilerinin; ifadesine başvuru Yazı İşleri Müdürümüze söyledikleri, anlamlı ve anlamlı olduğu kadar da düşündürücüdür: "Siz çıkarın biz toplarız, siz çıkarın biz toplarız; sonunda ekonomik yıkıma uğrar yayına son verirsiniz!.."

Toplatılan 1. sayımızda hangi yazının hangi bölümünün suçlandığını hâlâ öğrenebilmiş değiliz.

– 2. sayımızla ilgili olarak, daha matbaada iken 'dağıtımı durdurma' kararı verilmiş, ancak bu kadar uygulamaya konamayınca 'toplatmaya' çevrilmiştir.

Tümü hukuk danışmanlarının denetiminden geçen bu yazıların hangi bölümlerinin suçlandığı da hâlâ bilinmemektedir. Ancak suçlanan yazılar isim olarak bildirilmiş, bu yazı ve mektupların orijinaleri istekleri üzerine zarflarıyla birlikte kendilerine teslim edilmiştir. Buna rağmen Yazı İşleri Müdürümüz Bekir KESEN haksız yere tutuklanmıştır.

Derginin Sahibi ve Yayın Yönetmeni olarak benim tutuklanmam daha da ilginç ve anlamlıdır.

Daha önce -Nazım Hikmet'e ait- şiir örnekleri dışında tamamına yakını Nazım'ın mektubuyla birlikte 2000'e Doğru Dergisi'nin 31 Temmuz 1988 tarihli 38. sayısında yayımlanan "Nazım Hikmet ve Türk-Kürt Halkları Kardeşliği" konulu yazımdan dolayı, -İstanbul DGM'de beraat etmiş olmasına ve durumu Savcılığa iletmeme rağmen- tutuklandım.

Sözkonusu derginin anılan sayısını ve İstanbul DGM'nin kararını bildirmeme rağmen, Ankara DGM Savcı Yardımcısı, "İstanbul DGM'nin kararının kendilerini bağlamayacağı" gerekçesiyle tutuklanmamı talep etti ve bu istek yine uyarılarıma rağmen DGM Yedek Üyesi tarafından uygulamaya kondu. Bu da açıkça gösteriyor ki hiçbir hukuksal norm ve ölçüt kaale alınmamakta ve uygulama tamamen keyfiliğe dayanmaktadır. Yazı İşleri Müdürümüz TCK'nın 142 ve 312. maddeleri; ben ise 312.

maddeye göre yani "halkı suç işlemeye teşvik ve suç olan cürmü övmek" gerekçesiyle tutuklandım. Bütün hukuk danışmanlarımızın şaşkınlığına yol açan böyle yoruma açık bir maddeye dayanılarak tutuklanmamın -üstelik daha önce beraat etmiş bir yazıdan- amaçlı olduğu açıktır.

– 3. sayımıza ise daha piyasaya çıkmadan, Ankara DGM'nin -sonradan getirilen- kararıyla matbaada elkonulmuştur. Tıpkı daha önce kimi dergilere ve halen Cezaevinde birlikte yattığımız 71 yaşındaki Av. İbrahim Açı'nın "Yargılayan Savunma" adlı kitabıyla Osman Tayfun Matter'in "Dev-Yol Savunması"na ilişkin kitaplarında ve daha nice örneklerinde olduğu gibi.

AMAÇ NEDİR?

Amaç, Türkiye'de gerçekten çağdaş bir demokrasi-nin kurumlaşmasına çalışan ilerici, demokratik basını susturmak ve bizleri yıldırarak geri adım attırmaktır.

Bu tutumun, bazı özverili aydınların özgürlüklerini kısıtlamaktan öte Türkiye'ye ve demokrasiye hiç bir şey kazandırmayacağı gibi Türkiye'yi uluslararası platformlarda güç durumda bırakacağı, olduğu varsayılan kısmi demokrasinin üzerindeki kuşku bulutlarının daha da pekişmesinden başka bir şeye yaramayacağı ise ortadadır.

SONUÇ

Tüm bunlar kamuoyunun gözleri önünde cereyan ettiği için daha fazla şey söylemeyi gereksiz buluyorum.

Ancak tüm bunlar olup biterken başta Türk Basın Konseyi olmak üzere ilgili basın kuruluşlarına önemli görevler düştüğü inancındayım.

Konuyu, gelişmelerin doğrudan tanıklarından biri olarak Konsey gündemine getirirken, herşeyden önce bir demokrasi olayı olarak gördüğüm soruna gerekli ilgiyi göstereceğinize inanıyorum. Saygılarımla.

8 Şubat 1989

MEHMET BAYRAK

Adres:

Ankara Kapalı Cezaevi , 4. Koğuş

Birkaç Anlamlı Mesaj

Dergimiz Sahibi ve Yayın Yönetmeni Mehmet Bayrak ile Yazı İşleri Müdürümüz Bekir Kesen'in tutuklanmaları dolayısıyla cezaevine gönderilen telgraflardan üçü:

Mehmet BAYRAK

Kapalı Cezaevi/ANKARA

Düşüncenin suç olmadığı bir Türkiye için mücadele-miz aralıksız sürecektir.

Bu inançla geçmiş olsun der, gözlerinden öperiz.

Dr. Uğur CILASUN

SHP Ankara İl Başkanı

Mustaf GÜNDEŞLİOĞLU

SHP ÇANKAYA İlçe Başkanı

Mehmet KERİMOĞLU

SHP Altındağ İlçe Başkanı

Ahmet KARATAŞ

SHP Mamak İlçe Başkanı

Mehmet BAYRAK
Kapalı Cezaevi, 4. Koşuş/Ulucanlar-ANKARA

Sevgili kardeşim güzel insanların kaderi bu
Türkiye'de. Geçmiş olsun, gözlerinden öperiz.

Doğu PERİNÇEK
Hasan YALÇIN

Mehmet BAYRAK
Merkez Cezaevi/ANKARA

Tutuklanmanızı ilerici-devrimci basın üzerindeki
baskıları protesto eder, dayanışmamızı ifade ederim.

Özgür geleceğe, emeğin dünyasına gidişi hiç bir
baskının engelleyemeyeceği inancıyla sevgi ve selamlar.
Cezaevindeki tüm arkadaşlara da sevgiler.

Mehmet Emin SERT
"Emekli Dünyası" Genel Yayın Yönetmeni

Bundesverband spanischer sozialer und kultureller Vereine e.V. Landesgeschäftsstelle NRW	Coordinadora Federal del Movimiento Asociativo en la R.F.A. Delegación Provincial NRW
Özgür Gelecek Mersuriyet Cad. No. 17/19 Kızılay / ANKARA T Ü R K İ	Altestraße 27 5630 Remscheid Tel.: 0 2191/2914 48 Bankverbindung/ Cuenta bancaria: Stadtsparkasse Remscheid, No. 13 987 BLZ 340 500 00
In: Zeichen und ihre Nachricht vom zu referenzia y escrito de	13.2.1989 H. - Datum Firma

Federal Almanya'daki İspanya Sosyal ve Kültür Dernekleri Genel Merkezi'nin Mesajı

Konu: Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri

Sayın Bayanlar ve Baylar,

Türkiye'deki insan hakları ihlallerini, politik kararları
ve özellikle Kürt halkının sorunlarıyla ilgilenen basın or-
ganlarının ve kişilerin üzerindeki baskıları,

sert uygulamaları,

özellikle "Özgür Gelecek" Dergisi üzerindeki
baskıları ve sahibinin tutuklanmasını protesto ediyoruz.
Ayrıca Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)'yi, Kürt millet-
vekili İbrahim Aksoy'a karşı anti-demokratik tutum-
larından dolayı kınıyoruz.

Dayanışma selamlarıyla. 22.2.1989

Dergimiz sahibi ve yayın yönetmeni Mehmet
Bayrak ile yazı işleri müdürümüz Bekir Kesen'e
Adli Tabiplikçe verilen raporlar.

T.C. ADALET BAKANLIĞI Adli Tıp Kurumu ANKARA..... Şube Müdürü (Adli Tabiplik)	
Rapor No.:	Muayene Tarihi: 2.3.1989
7393-94-95	Muayene Sooli: 2030
C. Savcılığına	RAPOR
ANKARA	
38-Mehmet BAYRAK (Mehmet oğlu 1949 D'lu):	
Frontal solunda 1x1 cm.çapında yüzeysel sıyrık,sağlı de- ride parietal nahiye hafif şişlik ve baskıla hassasiyet,sağ göz altı kapağında 1 cm.lik çizik tarzında yüzeysel sıyrık,burun sırtında yüzeysel çizik,alt dudak sağında 3x4 cm.lik alanda yü- zeysel sıyrık,üst dudak sağında ekimoz,sol omuz başı arka bölü- münde 5x8 cm.çapında ekimoz,sırtta 12.088 omuru solunda 4x5 cm.lik hiperemi,sol pektoral adale üzerinde baskıla ağrı şika- yeti,sol uyluk orta iç bölümünde 4x4 cm.lik ekimoz,sol ayak dış malleolunda hafif şişlik arızasının ve Ankara Numune Hastanesi- nin 1.3.1989 tarih ve 1630 sayılı raporuna tatbikiinde tesbit edilen bulguların,	
4-Bekir KESEN (Ahmet oğlu 1963 D'lu):	
Sağlı deride frontal solunda hafif şişlik,ensede 7. Boyun omuru sspinal çıkıntısı üzerinde 1x1 cm.lik ekimoz,sağ 8n kol dirsek hizasında ödem ve sağ önkolda hareketle ağrı şikayeti sol 8n kol üst dış bölümünde hafif şişlik,sol kükrek kemiği alt iç bölümünde elle baskıla hassasiyet mevcut olup, Arızasının 10.088 mutad işfaliğine engel teşkil edip, hay- tını tehlikeye maruz kalmadığını, Bildirir kesin raporlardır.	
Fat.No:577726-27	

Sevgili Kardeşim Mehmet
Düsseldorf, 14.03.1989

Sizin açlık grevinde olduğunuz günlerin birinde, hava açtı aniden Ruhr Bölgesi'nde. Sıkıntılıydım. Hepinizin sağlığından endişe duyuyordum. Size yapılan saldırıyla ülkemizin onurunu bir daha ezmişlerdi. Bir şeyler -etkili birşeyler- yapmamız gerekiyordu. Ama ne yalan söyleyeyim, yurdumuzun rezil rüsvay olacağından da çekiniyordum. "Gene mi?" diyeceklerdi "Gene mi barbarlık?" Güzel, ılıtılı bir haber veremeyecek miydik güzel insanlara? Başımız hep yerde mi olacaktı? Havanın güzelliğiyle bu barbarlık nasıl da birbirine zıt düşüyordu. Güneş dostça parlıyor, tomurcuklar gözle görülür derecede hızla patlıyorlardı. Yer yer sarı çiçekler süslemişti caddeleri. Çocuklarımı, eşimi alıp dışarı fırladım. Sıkıntıdan kaçmak, bir parka, bir su kıyısına sığınmak istiyordum. Nereye gidebilirdik? Eski bir bey sarayının çevresi geldi aklımıza. Gittik. İnsanlar parklara dolmuş, göl kıyısında dolaşıyorlardı. Barbarlığı 40 yıl geride bırakmanın huzuru mu yaşıyorlardı, nedir?... Gölcüklerin içinde kuğular, ördekler yüzyordu. Onlara ekmek kırıntıları attık. Koştuk, çimenlere uzandık. Çocuklar üstüme çıktılar, boğuştuk. Ciddi ciddi dolaşanlar çevremizde halka oluşturdular. Yüzlerindeki o ciddi ifade düştü, bir gülümseme gelip yerleşti. Rahatlayıverdim birden.

Yorulan herkes -artık halka açılmış- bey sarayına giriyor, çayını kahvesini içiyor, pastasını yiyordu. Biz de gidelim dedik. 1,5 yaşındaki oğlum masaların arasında dolaşmaya, Almanların alışık olmadığı biçimde herkesle ilişki kurmaya başladı. Biraz sonra Alman çocukları da ona katıldı. Bir anda çocuklar ilgi alanına girdi herkesin. Ne güzel değil mi? Tam da o sırada bir gazetenin manşeti dikkatimi çekti. "Türkiye" belirginleşti, gözlerimde büyüdü, tüm sayfayı kapladı nerdeyse... Sevin-dim. Manşete çıkabiliyorduk demek. Alıp okumaya başladım: "... Çarşamba günü Köln'de Monaco-Galatasaray maçı var. İstihbarat örgütünün Türkiye'den bildirdiğine göre Köln'e gelmek için 5000 bilet satılmış..." diye başlıyordu. Kahve boğazıma tıkanı... "Konsolosluklardan aldığımız habere göre bunlardan sadece 700 kişiye vize verilmiş. Gerisinin vizesi sahte. Gelir gelmez iltica dilekçesi verecek çoğunluğu. İçişleri Bakanı endişeli. İsttanbül'a gümrük memurları gönderildi. Kontrol oradan sıkılaştırılacak..." Gazete elimden düştü. Zehir zıkkım oldu kahve. O kadar insanın içinde küçüldüm,

gözlerimi kaldıramadım bir daha. "Dönelim" dedim köşköskalktık. Eve geldikten bir süre sonra arkadaşlar telefon ettiler: "Hapishanede süren açlık grevini destekleyebilir miyiz?" diye. "Evet" dedim. "Bir fahişe gibi yere serilen ülkemizin onuru nasıl kurtarılabilir başka?"

Şimdi biz de açlık grevindeyiz. Atina'da, Düsseldorf'da, Stuttgart'da, Hamburg'da, Londra'da, Sydney'de, Strasbourg'da daha nice nice yerlerde çeşitli eylemler-deyiz. Birazdan basın mensupları, sendikacılar, yazarlar, milletvekilleri gelecek. Akşam bir haber yayılacak dünyaya. 5 paralık edilen ülkenin onurlu insanları tehlikeyededir diye. Şimdiden başarmış durumdasınız. Yenik olan on-lardır.

Ülkemizi küçük düşürenler utansın diyor, siz halkımızın seçkin evlatlarının sağlık durumundan endişe ediyoruz. Açlık grevini bırakmanızı içtenlikle rica ediyor, hepimize saygı ve dostluğumu iletiyorum.

Ayrıca kişisel tanışıklığım olan Sayın Sargın ve Sayın Kutlu'ya da sevgi ve saygılarımı söylersen sevinirim.

Sizlerle övünç duyuyorum Sevgili Kardeşim.

Yücel Feyzioğlu

BASIN MENSUPLARINDAN KAMUOYUNA DUYURU

Gazetecilik zor, ama zevkli bir meslektir. Yayınevi ya da matbaa sahibi olmak da... İnsanları gazete, dergi, kitap ve her çeşit yayınlara bilgilendirmek, aydınlatmak ve çağın gerçeklerini her bo-yutuyla gözler önüne sermektir görevimiz.

Ama Türkiye'de basın-yayın alanında çalışmak öteden beri risklidir, tehlikelidir... Görev başın-da dövülür, sövülür, itilir, kakılır, gözaltına alınır, mahkemelerde yargılanır, tutuklanırsınız. Hatta vu-ruluruz da...

Bizler aşağıda adları yazılı olan **BASIN MENSUPLARI** olarak artık **ülkemizde kitap, gazete ve dergiler toplatılmasın; gazeteci, yazar, matbaa ya da yayınevi sahipleri gözaltına alınmasın, tutuklanmasın diyoruz...**

Son olarak **İBRAHİM AÇAN, MEHMET BAYRAK, TAYFUN MATER ve BEKİR KESEN**'in tutuklanmalarını ve sekiz kişinin gözaltına alınmasını protesto ediyor; cezaevlerindeki tüm gazeteci, yazar ve yayıncıların özgür bırakılmalarını, her tür düşünceye getirilen kısıtlama ve yasaklamaların kal-dırılmasını istiyoruz.

Hüsnü Abbas, İsmail Abbas, İdris Adil, Rıdvan Akar, Atilla Akar, Asuman Ercan Akbay, Nermin Akdemir, Süleyman Akman, Abbas Akkaya, Emre Aköz, Figen Akşit, Asaf Güven Aksel, Metin Aktaş, Duran Alaçam, Fahri Alakent, Hüseyin Alsancak, Şadi Arabacı, Fahri Aral, Mine Arda, Emel Armutçu, Ayşenur Arslan, Duygu Asena, Candan Aslanbay, Nevzat Atal, Ferhat Atalay, Korhan Atay, Ümit Ayar, İkin Aydın, Sedat Aygün, Halim Bahadır, Mehmet Bakar, Hamit Balaban, Ertuğ-rul Balıkcıoğlu, Mert Ali Başanır, Ali Baydaş, Asuman Bayrak, Taciser Belge, Sinan Bek, Rüya Berköz, Tülay Bilginer, Özcan Bilir, Serhan Bolluk, Tanıl Bora, Gaye Boralıoğlu, Faik Bulut, Kadir Can, Ruşen Çakır, Nevzat Çalışkan, Sungu Çapan, Nail Çavuş, Nihat Çelebi, Seral Çelik, Serpil Berki Çelik, Jülide Dadaloğlu, İliham Davutoğlu, Menşure Deligöz, Aydın Demirel, Ayşegül Devocioğlu, Çiğdem Dilbaz, Rozerin Doğan, Esra Doğru, Ful Ekesan, Demet Elkâtip, Mikail Erdoğan, Kâmil Erdoğan, Cengiz Erdinç, Mehmet Erdur, Ersel Ergüz, Vural Ergül, Yurdağül Erkoca, Binhan Eroğlu, Uygur Eremektar, Füreye Ersoy, Erzade Ertem, Levent Evkuran, Tancemal Genç, Sinan Gökçen, Gülay Göktürk, Yücel Göktürk, Güventürk Görgülü, Hadiye Gül, Çiğdem Gülenç, Gülay Gülenç, Serpil Gülgün, Engin Güney, Turhan Günay, Esra Güneş, Hüseyin Güneç, Ayşen Gür, Levent Gürses, Oğuz Güven, Metin Hakyeri, İsmet Hancıoğlu, Ali Hasdemir, İnci Hekimoğlu, Ender Hel-vacioğlu, Sinan Hınçal, Coşkun İncekara, Ayhan İlhan, Gülnur İlhan, Miyase İknur, Müge İplikçi, Fatih Kaçan, Neyyir Kalaycıoğlu, Şenay Kalkan, Sefa Kaplan, Emin Karaca, Hürriyet Karadeniz, Fatma Karahan, Cemal Karakuş, Armağan Kargılı, Şaziye Karlıklı, Ayşegül Kartal, M. Ali Kaya, Erkan Kayılı, Rahim Kervancı, Sevdâ Kılıç, Güldal Kızıldemir, Hasan Kızılcak, İlhan Kırt, Ümit Kravcı, N. Mert Kinet, Filiz Koçali, Şafak Koçoğlu, Tülin Kolukusa, Mehmet Korkmaz, Adil Korkut, Murat Köksal, Ertuğrul Kürkçü, Feza Kürkçüoğlu, Ümî: Kürüz, Vahit Mahmutlu, Nadire Mater, Ha-lil Nebiler, Akın Ok, Saruhan Oluç, Abdullah Onay, Fennî Özalp, Fethi Özalp, Nurnil Özbay, M. Yüksel Özbek, Cemile Mukaddes Özdemir, Oya Özdişlek, Hande Öngören, Zeliha Özel, Ceylân Özerengin, Cafer Özilhan, Neyyire Özkan, Yonca Özkaya, Ayda Özlü, Turhan Özlü, Fatih M. Öz-tan, Çiğdem Özür, Şule Perinçek, Doğu Perinçek, Hilal Uğurlu, Sevgigül Ulukılıç, Ulvi Ulukılıç, Arda Uskan, Sinan Vurandamar, Mehmet Yalçın, Hatice Yakar, Merdan Yanardağ, Muray Yaşar, Gülüm Yavuz, Fatma Yazıcı, Candan Yenigün, Fügen Yıldırım, Hacer Yıldırım, Süleyman Yıldız, Fatih Yılmaz, Emel Yiğiter, Zuhal Yolgun, Mustafa Yüksel, Feyza Zileli, Erdir Zat.

12 Eylül'ün "Ateşten Gömleği" Türkiye'nin Bedenine Uymuyor!..

Bir toplumun uyum içinde yaşayabilmesi için herşey önce toplumsal gelişme yasaları ile yasama organlarının getirdiği yasal düzenlemelerin, daha geniş bir deyişle hukuk düzeninin birbiriyle uyumlu olması, barışık olması gerekir. Bu uyum ve barışıklık olmayınca, toplumsal uyum ve barışı sağlamak da mümkün olamaz.

Bugün Türkiye'de böyle bir paradoks, bir uyumsuzluk, bir çelişki, bir çatışki yaşanıyor.

Toplumsal gelişmenin ivmesi hep ilerden yana giderken, dolayısıyla toplumsal gelişme yasaları ileri bir konumdayken; özellikle 12 Eylül askeri cuntası tarafından dayatılan zoraki yasal düzenlemeler çok geri ve çağdışı bir düzlemde.

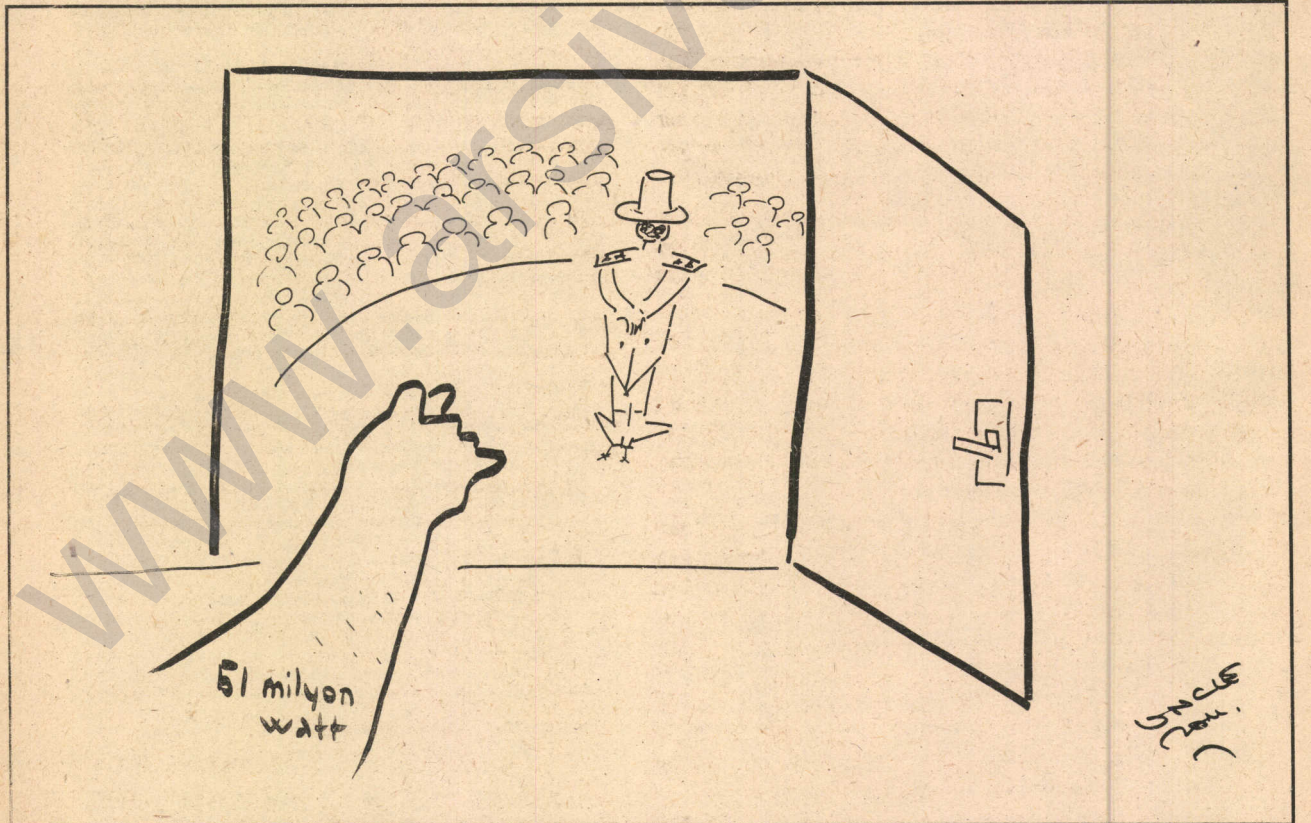
Bugün (hiç kimse) başta 12 Eylül Anayasası olmak üzere, toplumsal yaşamın her alanına getirilen yasal düzenlemelerin olağan koşulların ve demokratik bir mekanizmanın eseri olduğunu söyleyemez. Bu aşamada dayatılan yasal düzenlemelerin büyük bölümü adeta bir

İşveren Sendikaları Tüzüğü niteliğindedir. Çünkü gerçekte de bu düzenlemeler zaptiye dayatmasıyla hayata geçirilmiştir. Başta kırsal kesim olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanında kimi zaman açık, kimi zaman örtülü bir baskıyla kamuoyundan geçirilmiştir 1982 Anayasası. Kanun Hükmünde Kararname uygulaması ise işin cabası.

Bugün siyasal bilimlerdeki adı "*Faşizm*" olan sözkonusu yönetim biçiminin çağdışılığını ve zaaflarını askeri cunta da bildiği içindir ki 2969 sayılı yasayla bu düzeni korumaya almaya çalışmıştır.

Askeri cuntanın öteki yasal düzenlemelerini bir yana bırakın, alın 5680 sayılı Basın Kanunu'nu. Bu yasanın, askeri yönetimin Başbakanı Bülend Ulusu zamanında 10.11.1983 tarihinde geriye doğru değiştirilmemiş maddesi yok gibidir.

Günümüzde, Amerikan emperyalizmiyle örtülü, gizli ittifakı kamuoyunun bilincine çıkmaya başlayan cuntanın ve bu sistemi yaşatmaya çalışan devamcısı yönetimlerin unuttukları bir şey var. O da, bütün konu şişirmelerine

Bir TV programı: "İşte hayatınız... Umarım hatırlarsınız... Yıllardan 1980..."

rağmen dünyadan soyutlanamayacaklarını, günün birinde çağdaş donanımlı uluslararası ilişkilerle bilimsel ve teknolojik devrim ağının içine gireceklerini ve işte bu kaçınılmaz süreçte zorlanacaklarını, dahası kötü duruma düşeceklerini hesaplayamamış olmalarıdır.

Nasıl mı? Türkiye'de burjuvazi birçok nedenle uzun ömürlü olabilmek için Avrupa Topluluğu'na girmek, yani Avrupa'ya açılmak zorundadır. Günümüzde yönetimler, sınırları içine hapsolarak ve halklarının ensesinde boza pişirerek kısa bir süre için varlıklarını idame ettirebilirler belki. Ancak bu sıkıştırma, çelişkisini de birlikte getirir, etki-tepki kuralındaki gibi -Tevfik Fikret'in deyiimiyle- "şiddet kanı, kan şiddeti besler" ve işler çığıından çıkar. Bugün Türkiye'de burjuvazi, bu kuralın gereğini çok iyi bildiğı için yumuşak bir geçişle Avrupa piyasasına açılmak istemektedir. Kuşkusuz bu noktada, halkını kandırdığı gibi Avrupa kamuoyunu ve uluslararası platformları kandıramıyor.

Sözgelimi "*İnsan Hakları İçin Uluslararası Helsinki Federasyonu*"nun 1. sayımızda yer alan "*Türkiye Yasalarında Demokrasi ve İnsan Haklarının Çerçevesi*" adlı Raporunda olduğu gibi, Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalardan yola çıkılarak Türkiye'nin düzeni ayrıntılı biçimde irdelenir ve mahkûm edilir.

Yine 2. sayımızda yer alan "*İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 40. yılında Türkiye'de İnsan Haklarının Durumu*" adlı incelemede imzacılarından olduğu bu uluslararası önemli belgeden gidilerek bu bildiride öngörülen hükümlerle Türkiye'deki uygulamaları sergilenir.

Kuşkusuz Avrupa'nın kapısını çalan yeni misafir, yani Türkiye'yi zor durumda bırakan tutum şudur: *Devletin, daha önce imzalayıp yükümlülük altına girdiğı anlaşmalara, sözleşmelere, kurallara uymamaktadır. Bununla da bitmiyor. Ülkenizdeki düzen, altyapı ve üstyapı kurum ve kuruluşlarıyla demokrasiyle bağdaşmayan bir konumdadır; bu nedenle hemen her alanda yeni bir yapılanmaya gitmeden sizinle dayanışma içine giremeyiz.*

Türkiye, uygar dünyanın hemen bütün yeni kurum ve kurallarının altına da derhal imza atmakta, fakat her ne hikmetse uygulamada bunu bir türlü hayata geçirememektedir...

Artık günümüzde insanoğlu lâfla yetinmiyor, gerçek hayattaki yansımasına bakıyor. Bunu da yazışmalarla değil; doğrudan gözlemlerle, incelemelerle, doğrudan tanıklarla yapıyor. Daha son aylarda tanık olduğumuz nice örnekte olduğu gibi. İsterseniz Türkiye basınına yansıyan, birkaç örneği birlikte izleyelim:

1- ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1988'de "*İnsan Haklarının Durumu*" adlı raporunda; "Türkiye'de işkencelerin sürdüğü" belirtilerek, bu durum eleştiriliyor. Raporda, öteki insan hakları ihlallerinin yanısıra Kürt sorunuyla ilgili olarak şöyle deniliyor: "*Milyonlarca 'Türk Kürdü' ulusun ekonomik, siyasi ve kültürel yaşamında tümüyle bütünleşmiştir. Ancak hükümetin bütün etnik grupları asimile etme politikası sonucu Kürtçe dilince kitap, gazete ve diğer neşriyatın yayınlanması yasaktır. Aynı şekilde Kürt tarihini, kültürünü ve etnik kimliğini konu alan yayınlar da yasaktır ve Kürtçe şarkı okuyan şarkıcıların tutuklandığı durumlar*

olmuştur. Kültürel faaliyetin bazı şekillerine izin verilmekle birlikte, kültürel ifade üzerinde sürmekte olan kısıtlamalar, ekonomik açıdan daha az gelişmiş durumdaki Güneydoğu Anadolu'da yaşayan ve burada çoğunluğu oluşturan Kürt asıllı Türkler gerçek bir hoşnutsuzluk konusudur..." (Hürriyet: 8.2.1989)

2- Uluslararası Af Örgütü'nün ABD Bölümü 15 yaşındaki lise öğrencisi M.C.'nin İzmir DGM tarafından "komünizm" propagandası suçuyla tutuklanması üzerine, kampanya başlatıyor ve "*Büyümek her yerde zordur. Ancak, Türkiye'de gerçek bir işkence olabilir.*" sloganlı ve resimli işkence afişlerini her yere astırıyor ve Türkiye afiş ve protesto ediliyor.

3- Türkiye'ye dönük işkence ve insan hakları ihlalleri suçlaması, Uluslararası Af Örgütü tarafından Batı dünyası nezdinde anti-turistik kampanyaya da dönüştürülüyor.

4- Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri Ian Martin, İstanbul'da yapılan ve siyasi parti liderleri de dahil 200 kadar "seçkin"ın katıldığı kapalı toplantıda, Af Örgütü'nün Türkiye'ye bakışını dile getiriyordu ve sergilenen tablo hiç de iç açıcı değildi.

5- Arnavutluk dışındaki tüm Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada'nın katılımıyla Ocak 89 ayı içinde Viyana'da gerçekleştirilen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda (AGİK) çeşitli güvenlik konularının yanısıra Türkiye'deki insan hakları ihlalleri de irdeleniyor ve eleştiriliyordu.

Bu kuruluşun anayasası niteliğindeki "*AGİK Nihai Belgesi*"nin bazı maddelerini birlikte görelim:

"- İnsan haklarının ihlali söz konusu olduğunda ülkelerin bu konuda karşılıklı bilgi isteme hakkı. (Her ülke bu bilgileri vermekle yükümlüdür, aksi takdirde konu AGİK birleşimlerine getirilebilir.)

- İşkence ve buna benzer insanlık dışı davranışların engellenmesi, bireyin insan haklarıyla bağdaşmayan psikolojik ve tıbbi uygulamalara karşı korunması, bu konularda yasal önlemler alınması.

- Devletin ülke sınırları içindeki ulusal azınlıkların temel hak ve özgürlüklerini koruma ve yasal çıkarlarını gözetme yükümlülüğü.

- Bireylerin yurt dışına çıkma hakkının güvence altına alınması (ulusal güvenlik söz konusu olduğunda ülkeler bu hakka karşı çıkabilirler.)

- Ulusal azınlıklara anadillerinde haberleşme olanağı verilmesi.

- Terörizmin nerede ve kim tarafından olursa olsun, her türüne karşı olmak. Uluslararası sıkı işbirliği ile terörizme karşı savaşılmaması.

- Keyfi tutuklama ve sınır dışı edilmenin önlenmesi, tutuklu ve hükümlülere insanlık onuruna yaraşır biçimde davranılması.

- Hiçbir ayırım gözetmeksizin her bireye eğitim olanağı sağlanması." (Cumhuriyet: 21 Ocak 1989)

6- Bilindiğı gibi Cizre'nin köylerinde "psiko-ideolojik" sapıklık içinde olan bir güvenlik görevlisi tarafından yerli halka uygulanan "dışkı yedirme" işkencesi, dünya kamu-

oyunu dehşete düşürmüş ve büyük bir infial yaratmıştır.

Müfettiş raporuyla konu kapatılmaya çalışılsa da bunun, faşizmin şahlandığı dönemde Diyarbakır hapis-hanesinde sıkça uygulanan olaylardan olduğu, hatta bazı eski ve yeni parlamenterlerin de bundan nasibini aldığı bilinmektedir. (Cumhuriyet: 9.2.1989) Bu uygulamanın baş kahramanlarından birinin bir süre önce öldürülen Binbaşı Esat Oktay Yıldırım olduğu da biliniyordu. Hatta PKK'ye yardım savıyla geçmişte tutuklanan, ANAP'ın Diyarbakır Belediye Başkan Adayı Felat Cemiloğlu'nun da aynı tezgâhtan geçtiği ve bu işkencenin izlerini üstünden atabilmek için tüm dişlerini çektirip yeniden diş taktığı da -bir süre önce doğrudan Başbakan Özal tarafından adayıyla getirilmesi dolayısıyla- gündeme geldi.

Cumhuriyet gazetesinin gerçek bir gazetecilik örneği vererek olayı sergilemesi ve ardından tüm dünya kamuoyunun ayağa kalkması, artık dünyanın değiştiğini gösteren açık bir göstergedir.

İskandinav ülkelerinden gelen bir heyet, sığınmacı Kürtlerin yanı sıra bu olayı da inceliyor ve şöyle diyordu.

"Türkiye'de insan hakları tam olarak oluşmadığı sürece Avrupa Topluluğu için olumlu oy kullanamayacağız. (...) Biz tüm yasaklardan arınmış, insanları özgürce düşünebilen bir Türkiye istiyoruz. Türkiye AT'ye girmek istiyorsa bunları yerine getirmelidir. Açıkça söylüyoruz: Türkiye'nin bugünkü uygulamaları AT'ye uygun değildir. AT başvurusu Türkiye'ye Kürt ve Güneydoğu sorununu çözmek için büyük bir fırsat vermiştir. Bunun değerlendirilmesini bekliyoruz." (Cumhuriyet: 9.2.1989)

İçişleri Bakanı Kalemli'nin birşeyleri kurtarma uğruna yanlış bilgilere dayanarak daha olay resmen incelenmeden açıklamalarda bulunması ve daha sonra geri dönüş yapmak zorunda kalması (9.2.1989 günlü gazeteler) için bir yönü; bu işkenceye layık görülen köylüler de artık "Korkudan korkmamaya" "Korku duvarını aşmaya" başlamışlardır. Köylüler artık yapılan her türlü mezalimin köye sıkışıp kalmasını kabullenemiyorlar. Nitekim Başbakan Özal'a yaptıkları yazılı başvuruda; olaya gerekli özenin gösterilerek işkencecilerin cezalandırılmasını, bu yapılmadığı takdirde İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuracaklarını bildiriyorlar. (Cumhuriyet: 1.2.1989)

Bilindiği gibi artık T.C. vatandaşlarının da İnsan Hakları Mahkemesi'ne kişisel olarak başvurabilmesini öngören bir sözleşmeyi Türkiye de kabul etmiş bulunuyor.

Tüm dünya kamuoyu, Yeşilyurt olayını kendi gündemlerindeki bir sorunmuş gibi merakla izlemekte.

7- Bilindiği gibi Türkiye 1987 tarihli "İşkence Ve İnsanlıkdışı ya da Onur kırıcı Davranış ya da Cezanın Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi"ni ve aynı nitelikteki "Birleşmiş Milletler Sözleşmesi"ni (1984) imzalanmış bulunuyor.

Türkiye'nin de kabul ettiği "Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi" uyarınca oluşturan Komite, 1 Şubat 1989 tarihinden başlayarak istediği birimi denetleyebilecektir. Bu komite, sözleşmenin 8. maddesine göre, "kısıtlamaksızın, özgürlüğünden yoksun kalanların bulunduğu yerlere dilediğince girebilir... Özgürlüğünden yoksun bırakılan kimselerle özgürce ilişki kurabilir... İlgili, bilgiler

sağlayacağına inandığı herhangi bir kimse ile özgürce görüşebilir."

8- Şubat ayı içinde Büyük Britanya Parlamentosu İnsan Hakları Grubu üyesi Lord Antony Gifford da Türkiye'yi ziyaret eden önemli yabancı temsilcilerden biriydi. Gifford "Demokratik ve insan haklarına saygılı bir Türkiye, Avrupa'da çok önemli bir rol üstlenebilir, Avrupa'ya yeni kültürel birikimler taşıyabilir" diyordu.

Demokratik bir toplumda olması gereken hakların Türkiye'de olmamasını kınadıklarını bildiren Gifford, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türkiye Anayasası, Türk Ceza Kanunu, İdam Cezası, İşkence gibi konularda karşılaştırmalar yapıyor, Avrupa Sözleşmesi ile TCK'nun 141. ve 142. maddelerinin bir arada uyumlu olamayacaklarına dikkat çekiyor ve şöyle diyordu: "Ankara'daki gibi Devlet Güvenlik Mahkemeleri hem Avrupa Topluluğu'nun demokratik devletlerinin gereklerine ve yapılarına, hem İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin gereklerine ve yapılarına uygun değildir. Bunların bir an önce ortadan kaldırılması gerekmektedir." (Cumhuriyet: 10.2.1989)

"Türk devleti ve onun adli ve politik mercileri mutlaka bir an önce işkence uygulamalarına son vermelidir. Böylesi uygulamalara pasif kalarak bile müsamaha gösterilmesi asla kabul edilemez." diyen Gifford, Adalet Bakanlığı'nca ceza sürelerinin yarıya indirilmesini garip bulduğunu belirterek, "Kişi üstündeki baskı azaltılmış olabilir, ama fikir üstündeki baskı sürüyor." diye ekliyordu.

9- Şubat ayı içinde Batı Avrupa Birliği'nin üst düzey yöneticilerinden biri de Türkiye'ye geliyor ve bir dizi görüşme yapıyordu. BAB, Türkiye'nin üyelik başvurusunda bulunduğu başlıca bir uluslararası kuruluş. BAB yetkilisi de, Türkiye yetkililerine çeşitli eleştiriler yöneltiyor ve Türkiye Batı standartlarında demokratikleşmediği sürece tam üyelik hakkı kazanamayacağını bildiriyordu.

10- İçlerinde parlamenterlerin, bilim adamlarının ve hukukçuların bulunduğu bir Federal Almanya heyeti, Ocak ayında Türkiye'ye yaptığı gezinin sonuçlarına ilişkin bir rapor hazırlamış bulunuyor. Türk basınında da yer alan bu raporda; "Resmî makamların yaptıkları açıklamaların tersine Türkiye, bugün insan haklarını gerçekleştirmekten çok uzaktır." diyor.

Raporda ayrıca, basın-yayın organları üstündeki baskılar şöyle dile getirilmektedir:

"Her yayımcı yayınlarına el konulması ve sorumlulara karşı dava açılması korkusuyla yaşamaktadır. Özellikle Kürt sorunu eskiden olduğu gibi, şimdi de ağır cezaları içerebilen bir tabu durumundadır." (Cumhuriyet: 18.2.1989)

11- Başta Uluslararası Af Örgütü olmak üzere çeşitli batılı kuruluşların Türkiye'deki İnsan Hakları İhlalleri konusunda başlattıkları kampanya yoğunlaşarak devam edeceğe benziyor. Uluslararası Af Örgütü'nün bu konudaki girişiminde, 1980'den buyana işkencede ölen 144 kişinin hesabı soruluyor. Türkiye ise bunlardan 32'sini kabul ederek, geriye kalanlara kılıflar bulmaya çalışıyor. Ancak, unutulmamalı ki artık olaylarda muhatap sadece resmi devlet kurumları değil; aynı zamanda doğrudan olayın muhatapları olan insanların yakınlarıdır.

Bu konudaki resmi ve diplomatik yazışmalar artık inandırıcılığını yitirmiştir. Öyleyse devlet objektif olarak yaklaşmak, buna göre gerekeni yaparak inandırıcılığını kanıtlamak zorundadır.

Uluslararası Af Örgütü'nün kampanyası sonucu İngiltere, turizm sektöründe 1989 yılı için yaptığı 100 bin kişilik rezervasyonu iptal etmiştir. (Güneş: 18.2.1989)

Güneş gazetesinin yazarlarından Orhan Erkanlı "Af Örgütü ve Öğrenci M.C. Olayı" başlıklı yazısında şöyle demektedir. "Dünya kamuoyu nezdinde Türkiye'yi ve Türk milletini küçük düşüren en etkili olay ve Batılılaşma yolundaki çabalarımızı zorlaştıran kusurumuz başta İŞKENCE olmak üzere İNSAN HAKLARINA SAYGISIZLIK yaptığımız hususundaki suçlamalardır. Avrupa Topluluğu, Batı Avrupa Birliği, NATO gibi uluslararası kurum ve kuruluşlarda daima eleştirilere hedef oluyoruz ve açıkcası kendimizi savunmakta güçlük çekiyoruz. (...) Yapılacak iş, meselenin kökenine inmek, kendi olanaklarımız ve kararımızla bu insanlık dışı hareketleri durdurmak, suçluları cezalandırmak zorundayız. Bir avuç vahşi veya kısıtlı kişilerin davranışlarından bütün Türk milletini sorumlu tutmaya kimsenin hakkı yoktur." (Güneş: 18.2.1989)

Aslında yönetimi elinde tutan sermaye güçleri, bugüne kadar müttefiki yabancı güçlerle örtülü ve gizli bir dayanışma içinde faaliyetlerini sürdürüyordu. 12 Eylül askeri cuntasının kurulmasından, temel faaliyetlerine kadar Amerika'nın, NATO'nun, sağcı hükümetlerin ve çeşitli uluslararası sermaye kuruluşlarının (IMF, Dünya Bankası v.s.) yönlendirmesi ve etkinliği açıktır. (12 Eylül 1980 günü Almanya ve öteki Batılı ülke radyoları, darbenin 11 Eylül günü NATO karargahında konuşulmakta olduğunu bildiriyordu. Öte yandan, Avusturalya'daki bir gazetenin 12 Eylül darbesinden 4 gün önce darbeyi haber verdiği söyleniyor. Zaten somut gelişmeler de son zamanlarda uç vermeye başladı. Kısa zamanda onlarca baskı yapan "Turgut Nereden Koşuyor" gibi kitaplar; ileric, devrimci kesimin yıllardır söyleyegeldiklerini somutlayan ve kitleye ulaştıran ürünler... Bu nedenle darbenin planlanmadan kendiliğinden geliştiğini savunması inandırıcılıktan son derece uzaktır. Öte yandan günümüzde Evren'in de Anayasa'nın ve seçim yasasının değiştirilmesi gerektiği inancında olması anlamlı değil mi? (Milliyet: 19.2.1989)

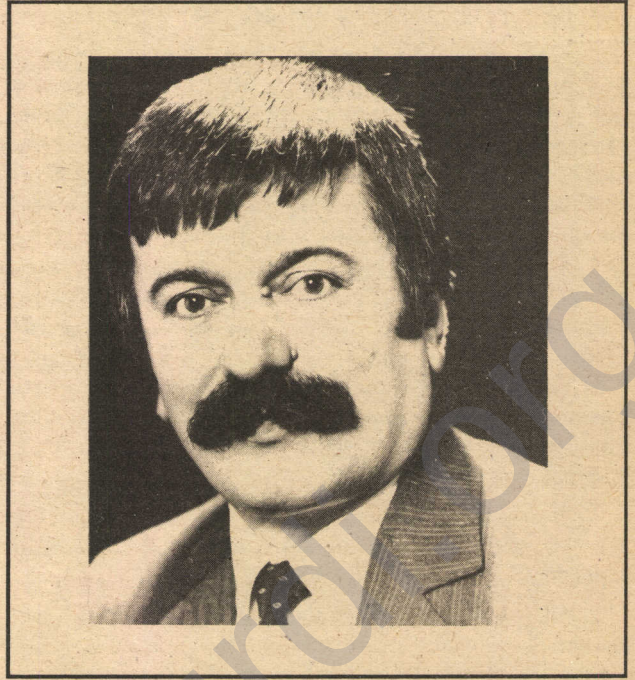
Özetle, 12 Eylül cuntasının halkımıza zorla giydirdiği "ateşten gömlek" toplumun ve ülkenin bedenine dar geliyor. Dahası patlamaya başladı bile.

Hiçbir gücün halkların demokrasi, barış ve özgürlük özleminin önüne geçemediği, insanlık tarihiyle de sabit değil mi?...

İbrahim Aksoy Olayının Sunduğu Gerçekler

Bilimsel ve toplumsal gerçeklikle resmi düzen arasındaki çelişki, devlet aygıtı ve organlarında olduğu gibi siyasal partilerde de geçerlidir.

SHP Malatya Milletvekili İbrahim Aksoy olayı bu konuda bize anlamlı ve ilginç ipuçları veriyor.

İbrahim Aksoy

1920'lerdeki ilk Meclis'in değişik koşullarda oluşan yapısı bir yana bırakılırsa, TBMM'nin ilk kez bu ölçüde "halklaştığını" söyleyebiliriz.

Halklaşma nitelemesini, özellikle SHP'nin "Sol Kanat"ı için kullanıyoruz. Halk, cunta icazetli 1983 seçimlerinden sonra gelişen 1987 seçimlerinde kendisinin gerçekten çıkarlarını savunabilecek bir kadroyu Meclis'e gönderdi.

Bu kadronun içinde birçok arkadaşı gibi 12 Eylül cuntasının eziliyetini çekmiş Malatya Milletvekili İbrahim Aksoy da var.

Aksoy kendi partisinden üç arkadaşıyla birlikte Avrupa Parlamentosu Karma Parlamento Komisyonu üyeliğine seçiliyor. Beraberinde Genel Sekreter Deniz Baykal, Tefik Koçak ve Birgen Keleş de var. Tabii ANAP ve DYP'den de üyelerle birlikte bulunuyorlar, komisyonda.

Türkiye 12 Eylül'den sonra ilk kez katılabilir, bu toplantıya. Yine Türkiye delegasyonu bu uluslararası platformda ilk kez özgürce görüş bildiriyor ve bu tutum hem Karma Parlamento Komisyonu'nun öteki üyeleri, hem de gazeteciler tarafından takdirle karşılanıyor. (Milliyet gazetesini yazarı Mehmet Ali Birand, uluslararası platformların yakın gözlemcilerinden bir gazeteci olarak bu durumu alkışlıyordu. ANAP Milletvekili Mehmet Keçeciler'in bile beklenenden çok farklı demokratik bir tavır sergilediğini bildiriyordu. Sözleri Türkiye'de eleştiri alan tek kişi Deniz Baykal oluyordu.)

Avrupa eğitilmiş bir halk temsilcisi ve çağdaş bir sosyal demokrat olarak İbrahim Aksoy, Türkiye'ye ilişkin görüşlerini açıklarken partisinden demokrasi mücadelesindeki tutumunu belli yönleriyle eleştiriyor ve sorunun demokratik çözümü için Kürtlere kültürel özerklik verilmesini öneriyor. Bu, İspanya'yı yıllar yılı uğraştırmış

Bask sorununun çözümüne benzer bir çözüm önerisidir.

Parti programında; "Doğu" sorununun demokratik yönleriyle çözümleneceği, yerel ve yöresel kültürlerin geliştirilmesine yardımcı olunacağı vurgulanır ve dil, kültür farklılıklarının Türkiye'nin zenginlikleri olduğu Genel Başkan İnönü tarafından ifade edilirken; belli şartlanmışlıklar ve Parti-içi çelişkiler yüzünden Aksoy 2 yıl süreyle geçici olarak partiden ihraç ediliyordu.

Karar, Baykal-Topuz ittifakının yönlendirmesiyle Merkez Disiplin Kurulu'nda 4'e karşı 5 oyla alınmıştı. (Hatırlanacağı gibi daha önce Kürtçe'nin "yasak dil" statüsünde olmasına karşı çıktığı için Turgut Atalay da 2 yıl süreyle ihraç edilmiş, ancak Baykal grubuyla birlikte hareket ettiği için zamanından çok önce bu ceza kaldırılmış ve Atalay 1988 Kurultayı'nda yeniden Parti Meclisi Üyeliği'ne seçilmişti.)

Aksoy, bu cezanın haksız ve usulsüz olduğunu belirterek gerekli hukuksal girişimlerde bulunacağını açıklıyordu.

Düşünce özgürlüğünü sağlama şiarıyla ortaya çıkan bir sosyal-demokrat partinin içine düştüğü çelişki ayrı bir konu. Sorunun salt SHP'nin değil, öteki partilerin de gündeminde bulunması ve bu partilerin kimi milletvekillerinin Aksoy'a dayanışma göstermesi, geçmişin "inkâr", "devekuşu" ve "tecahülû ârifâne" politikasının artık terkedildiğini gösteren açık kanıtlardır.

Aşağıda örnekleneceğimiz gibi, Türkiye'de artık hemen herkes bir Kürt veya "Doğu" sorunu bulunduğunu; bunu inkâr etmenin ya da görmezlikten gelmenin Türkiye'ye hiçbir şey kazandırmayacağını vurguluyor. Artık gün geçmiyor ki bu sorun basının gündemine girmesin ve basında tartışılmasın. Bu konudaki haber ve yorumları burada tek tek sıralamaya gerek görmüyoruz. Ancak bu sorunu değişik kesimlerden kişilerin görüşleriyle bir sayıda işleyen NOKTA dergisine (12 Şubat 1989 tarihli 6. sayı) kısaca gözetmekte yarar olacaktır.

İlgili sayısını "Yıllardır Kapanmayan Yara: Kürt Sorunu" kapak sözleriyle; iç incelemesini "Kürt Sorunu Yine Gündemde: DEVLET POLİTİKASI REVİZYON İSTİYOR" ana başlığıyla veren NOKTA'da dile getirilen kimi görüşler özetle şöyle:

Ahmet TÜRK (SHP Mardin Milletvekili): "Eğer daha problemin ilk aşamasında, olgunun saptanması aşamasında anlaşma sağlanamazsa bu çilenin sürmesi kaçınılmazdır. Gerçeği görmek aynı şeydir, bu gerçeğe nasıl yaklaşılacağı, soruna nasıl çözüm getirileceği başka şey."

Prof. Cahit TANYOL (Bilimadamı, Yazar): "Kürt kelimesine Osmanlı döneminde bir aşiret adı gibi itibar edilirdi. Kürt de Osmanlıydı, Türk de. Çünkü 'Osman' adı etrafında bir federatif anlayış vardı. Gerçekten de fiili değil, kültürel olarak federatif bir yapı vardı. Kimse kimseyi birbirinden ayırmıyordu. Hepsi bir kumaşın desenleri gibi yaşıyordu."

Cemil KOÇAK (Tarihçi, Yazar): "Atatürk 1923'te İzmir'de yaptığı basın toplantısında Kürt bölgesine belirli ölçüde özerklik vereceğini söyledi. Fakat, 1924 Anayasası'na bu konuda herhangi bir hüküm

konulmadı. Öyle sanıyorum ki, 1923-24 arasında milli mücadeledeki Kürt politikasından vazgeçildi. Bu vazgeçmenin sonucu, 1925'teki Şeyh Said Ayaklanması oldu. Bunun üzerine Cumhuriyet hükümetinin özellikle Mustafa Kemal ve İnönü'nün politikası meseleyi askerî biçimde halletmekti. Buna mukabil, Cumhuriyetin bütün siyasi kişilikleri bu politikayı onaylamadılar. Meselâ, ayaklanma patlak verdiğinde başbakan olan Fethi Okyar, meselenin sosyo-ekonomik bir mesele olduğunu söyleyerek, askerî çözümlere karşı çıktı. Fakat, bunu devletlemedi kimseye ve devrildi. Askerî çözüme yönelmek şu sonucu çıkardı ki; Atatürk'ün ölümüne kadar süren on beş yıl boyunca Doğu bölgesi tam bir iç harb yaşadı. Genelkurmay tarafından hazırlanıp daha sonra toplatılan bir kitaba göre, bu dönem içinde yirmiye yakın ayaklanma yaşanmıştı. Bu isyanlarda verilen can kaybı Kurtuluş Savaşı'ndan fazlaydı. Ve on beş yıl süren ayaklanmalar döneminin bir başka sonucu, bu bölgeye bir tek yatırım yapılmamasıydı."

Koçak, ayaklanmaların ve ayaklanmalar karşısındaki sert politikaların 1938'den sonra son bulduğunu, örneğin İnönü'nün döneminde Kürt meselesinden söz etmenin, resmî politikaya aykırı olmadığını ve cezalandırılmadığını da sözlerine ekliyor.

Burada kanımızca aydınlatılması gereken bir husus var: Koçak'ın da söylediği gibi, Cumhuriyet'in başlangıç yıllarında Türkiye dışına çıkan Prof. Mehmet Şükrü Sekban gibi kimi Kürt aydınları Atatürk'ün ölümünden sonra İnönü ile anlaşarak Türkiye'ye dönmüş ve 1946'da çıkarılan bir yasayla Dersim'den sürgün edilen ailelerin yeniden yurtlarına dönmesi sağlanmıştır. Ancak buna göre bu tarihten sonra yeni bir ayaklanma olmamasının başka nedenleri de vardır.

a) 2. Dünya Savaşı'nın bu sürede yaşanması (1939-45)

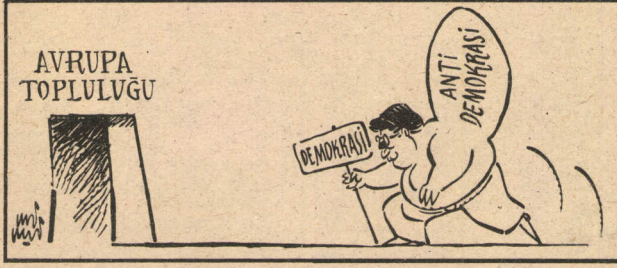
b) 1946'da çok partili sisteme geçilmesinin yarattığı umut.

c) Demokrat Parti'nin demokrasi ve özgürlük sloganlarıyla iktidara gelmesinin yarattığı yeni umut dönemi. (1950-1960)

ç) Demokrat Parti'nin genelde sol kesim gibi Kürtlerin de beklentilerine cevap vermemesi üzerine hoşnutsuzluklarını dile getirmeye başlayan kimi Kürt aydınlarının 1959'da tutuklandıkları görülür. Bunlar arasında 1960'tan sonra aktif politikaya atılan ve halen bu mücadeleyi sürdüren kişiler de vardır. (Aşağıda bunlardan üçünün -Musa Anter, Şerafettin Elçi ve Nurettin Yılmaz'ın görüşlerine de yer verilecektir).

d) 1960 İhtilâli de getirdiği özgürlükçü önermelerle yeni bir umut ışığı yakmış, bu ortamda kurulan Türkiye İşçi Partisi her anlamda ezilen insanların (sınıfsal, ulusal, inançsal planda) seslerinin yankılandığı bir platform olmuştur.

Daha sonraki gelişmeler bilinmektedir. 1960 sonrasının resmi politikası Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü gibi kuruluşları örgütlemektir. Kürt olduğu söylenen Cemal Gürsel'in konuya yaklaşımı ise 1960 İhtilâli'nin mantığını çarpıcı biçimde yansıtmaktadır: "Size

Kürt diyenin yüzüne tükürün!.."

Musa ANTER (TİP yöneticilerinden, Yazar): "Olan bir şeyin varlığını sormak gibi bir şey yoktur. Deniz var, dünya var... Kürt halkı da, tarihi, edebiyatı, zengin dili, kültürü ve folkloruyla var. (...) Binlerce yıllık tarih, vatan, hisimlik, milyonlarca Türk-Kürt ahabplığının birinin (bok yedirmesi) yüzünden sonuna gelineceğine inanmıyorum. Türk-Kürt kardeşliğini ihya edip, bu paha biçilmez vatanda Edirne'den Hakkari'ye kadar eşitliğin ve içtenlikli beraberliğin korunacağına inanıyor ve temenni ediyorum. (...) Ben Türk-Kürt sorunu hususunda yapıcı ilkeler görüyorum. Kim ne derse desin, 52 yıl önce bu ilkelere inancımla tutuklandım; her şoven söyleyişi elimin tersiyle ittim. Kendi şahsi ve vicdani kanaatimiz, Kürt ve Türklerin selameti, Türk-Kürt işbirliğinde, samimi kardeşliğinde ve de modern bir yaşam yönündedir. Aklımızı başımıza toplayıp bunları görüşürsek, bünyemiz için en iyi olanı buluruz. Yoksa, bugünkü gibi dolaşa dolaşa, çıplak, aç, dağlarda, 'yabancı silahlarıyla' karşı karşıya geliriz."

Şerafettin ELÇİ (CHP eski Milletvekili ve eski Bakan): "Sorunun çözümü için önkoşul: Kürt sorununun varlığını vakit geçirmeden resmen kabul ve ilân etmektir. Tüm yasal ve fiili engeller kaldırılarak tam bir özgürlük ortamı içerisinde sorun tartışmaya açılmalıdır. Demokratik hak arama yolları açılmadığı takdirde, silahlı eylemlere prim verileceği ve yol açılacağı gerçeği gözardı edilmemelidir. (...) Ekonomik, kültürel ve siyasal boyutları ile soruna gerçekçi, akılcı ve adil çözümler bulmak gereklidir. (...) Türkiye'de Kürt meselesinin varlığını artık sağır sultanlar bile bilmektedir... Resmî makamlar açık bir şekilde Kürt meselesinin varlığını kabul ve itiraf edebilecek gücü kendilerinde bulamamakta; inandırıcı olamayacağını bile bile yurt içinde ve dışında 'Türkiye'de bir Kürt meselesi yoktur,' diyebilmektedirler. Bugüne kadar Kürt sorununu çözmede devletin izlediği politika; Kürt varlığını inkâr etmek, Kürt kimliğini değiştirmek ve bu politikaya karşı direnenleri her türlü gayri insani muamele ve devlet terörü de dahil olmak üzere en ağır şekilde cezalandırmak şeklinde özetlenebilir. Bugüne kadar akılsızca ve insafsızca sürdürülen Kürt politikası, kesin bir şekilde iflas etmiştir. Devlet, soruna çözüm değil, çözümsüzlük getiren bu politikaları terketmek zorundadır."

Nurettin YILMAZ (ANAP Mardin Milletvekili): "Türkiye'de tabu haline gelmiş kavramlardan, örneğin Kürt sorunundan bahsetmek tıpkı veba mikrobi ile karşı karşıya gelme gibi kaçınıyor. Oysa hastalıktan kaçmak daha çok yayılması sonucunu doğurur... O nedenle ki bugün, Avrupa, Amerika, SSCB ve tüm dünya Türkiye'deki ve Ortadoğu'daki Kürt sorununu konuşuyor.

Dünyanın bizler için konuştuğunu, demokratik çerçeveler içerisinde TBMM'de konuşmaktan niçin çekiniyoruz? Niçin bundan kaçınıyoruz... Türkiye'de artık Kürt sorunu varlığını devlet yetkilileri, bir Cumhurbaşkanı söylüyor. Genelkurmay içişleri bakanına dek... Var olan bir sorunun yok sayılması son derece tehlikelidir. Muhalefet de, iktidar da yanlış yorumlamalar olacak kaygısıyla korkuyor. Bence Türkiye'de Kürt sorunu vardır ve çözülmesi gerekir. Ben de ülkenin menfaatlerini düşünen bir parlamenter olarak bu sorunun yabancı ülke gündemlerinden ziyade, kendi ülkemizde, TBMM'de ve basının gözleri önünde bir açikoturumda gündeme gelmesinden yanayım..."

Deniz BAYKAL (SHP Genel Sekreteri): "Terörü resmileştirerek oradaki sorunların altından kalkmak mümkün değildir. (...) Türkiye Cumhuriyeti bir ırk-kan ve kafatası cumhuriyeti değildir. Siyasal bilinç cumhuriyetidir. Bu cumhuriyet sınırları içinde herkes eşit vatandaşdır. Ancak Türkiye'de, gelir ve toprak dağılımı ile okur-yazarlık oranı düşüktür. Bazı bölgelerde ise, dağılım ve oran daha düşüktür. Türkiye'de işkence vardır. Bazı bölgelerde daha da çok vardır."

Bülent ECEVİT (DSP Genel Başkanı): "Bugün Türkiye'de yaşayan halk, yüzyıllar boyunca birbirleriyle serbestçe evlenmiş karışmıştır. Türk ulusu deyimi, bir ırkın adı değil, çeşitli etnik kökenlerden gelen unsurların oluşturduğu bir ulusun tanımlamasıdır. Bazı tarihsel nedenlerle Güney Doğu Anadolu, Türkiye'nin yarı-feodal tek bölgesidir. Ve bu bölge halkının çok büyük çoğunluğu, öteden beri ezilip sömürülmektedir. Ama sömürülenler arasında Kürt, Türk, Arap ve Süryani kökenli yurttaşlarımız da vardır. Aynı şekilde sömürenler arasında da her kökenden kimseler vardır. (...) İç güvenlik konusunun önem kazandığı aşamalarda, bir kısım iç güvenlik kuvvetleri, bölge halkına, özellikle Kürt kökenli sayılabileceklerle karşı, adeta kuşku ile baktığı izlenimini verecek şekilde davranmaktadır. (...) 1982 Anayasası'na giren ve bazı anadillerin yasaklanması yetkisini hükümete veren hüküm ise gayri insanidir."

Süleyman DEMİREL (DYP Genel Başkanı): "Kendisini ister Kürt orijininden geliyorum saysın, ister saymasın, Türkiye hepimizindir. Bunun adına Türkiye birliği denir. Türkiye birliğini kim bozmaya kalkarsa millet güneydoğusuyla, doğusuyla ve batısıyla ayağa kalkar. Bu ülkenin halkından kimse korkmasın."

Taha AKYOL (Gazeteci-Yazar): "Doğu meselesi, etnik bir mesele değil, ekonomik ve sosyal bir meseledir. Türkiye'nin doğu bölgesi, tarihi sebeplerle batısına oranla geri kalmış, bölgeler arası iktisadi ve sosyal münasebetler bu geri kalmışlık dolayısıyla zayıf olmuş, bu da ortaya özel bir durum çıkarmıştır."

Mehmet Ali BİRAND (Gazeteci-Yazar): "Türkiye'nin, eğer politika sayılabilirse, 50 yıl boyunca uyguladığı tek Kürt politikası, katı tepki ve sorunu mümkün olduğu kadar görmezlikten gelmektir. Son yıllarda sorunun sadece asker veya polis gücüyle çözülemeyeceği anlaşıldı, yine de ayrıntılı bir politika saptanmış değil. Yetkililere genel direktifler veriliyor, uygulama onlara bırakılıyor. Oysa uygulamadaki katılıklar büyük zarar veriyor."

Türkiye konuyla ilgili gerçekçi bir politika saptadığı takdirde, bölgede başrole geçebilir. Kürtleri herkes kullanıyor, oysa Türkiye, konumuyla Kürtlere sahip çıkıp bu konuda büyük bir güç bile olabilir. Kürt sorununun bugünkü politikalar sürdükçe yaratacağı tehlikelerden kurtulmak ve aksine bölgede bir güç olmanın yolu buradan geçer. Yöre halkı itilip kakılmamayı, insan gibi muamele görmeyi, pastadan payını almayı düşünüyor. Bunları gerçekleştirmek de hiç zor değil... Türkiye'den toprak istedikleri, ayrılıp kendi başlarına kalmayı amaçladıkları yok."

Mehmet Ali BİRAND, siyasilerin tarih boyunca Kürt sorununun ihalesini askere bıraktıklarını ve bunun belki de en büyük sorun olduğunu vurguladıktan sonra şöyle diyor:

"Kürt meselesindeki politikaların sürekli izleyicisi ve bu konuya sürekli ilgi gösteren askerler olmuştur Türkiye'de. Sivil hükümetler süreklilik göstermedikleri için askerler sahiplenmişlerdir. Ancak asker yaklaşımı, ister istemez güvenlikle ilgili kalmaktadır. Buna karşılık sivil hükümetler farklı bir yaklaşım veya bir politika saptamaktan kaçınmışlardır. Kimse sorumluluğu üzerine almak istemez. İleride ne olacağını bilmediği için Pandora kutusunu açmaktan kaçınır."

Birand, "Batı, Kürt Sorununda Hareketleniyor..." başlıklı yazısında da şu görüşlere yer veriyor:

"Bir Kürt sorunu olduğundan söz edenleri 'vatan hainliği' ile suçlamak, sorunun bazı yönleriyle ilgili görüşlerini açıklayanları cezalandırmakla bu işin altından kalkamayacağımızı artık Başbakan Özal başta olmak üzere birçok yetkilimiz açıkça, basın demeçleriyle söylüyorlar, ancak bu noktadan ileri gidilemiyor."

Bu sorunu çözmek için devlet kaba kuvveti öncelikle uygularken, maalesef muhalefet de sabırlı bir hoşgörüsüzlükle çıkan sesleri hemen sert şekilde susturma yolunu seçiyor. Ve herkes sorunun böylece yok olacağını sanıyor.

Ve tabii çok yanılıyorlar...

Konuya daha sağlıklı, demokrat, insancıl ve her şeyin başında 'kendimize güvenerek' eğilme ve yeni değerlendirmeler arama zamanı çoktan geldi. 'Aman Pandora Kutusu'nu açan ben olmayayım' yaklaşımı, uzun vadede bizi çok daha güç duruma sokabilir.

Uluslararası gelişmelerin verdiği işaretler bunlar." (Milliyet: Şubat 1989)

Mehmet Ali ASLAN (TİP Eski Genel Başkanı, Hukukçu-Yazar): "İktidar eğer inkâr politikasına, baskı ve şiddet yöntemlerine ağırlık verirse ve demokratik ifade kanalları tıkanır, silahlı hareketler etkinlik kazanır. Pekî silahlı terörü önlemenin yolu nedir? Kürtlerin yüzde 99'unu kazanacak ve silahlı terörün kitle temelini yok edecek demokratik, hoşgörü ve gerçekçi bir politika izlemek."

Anadolu, binlerce yıllık tarihinde hiçbir zaman tek bir dilin, tek bir ırkın, tek bir dinin vatani olmamıştır. Ana yasası çoğulculuktur. Yönetimi ele geçirenler bu çoğulcu yapıya saygı duyup, onu geliştirdikleri dönemlerde Anadolu, huzur, refah ve barış ülkesi olmuştur. Tarihten ders alıp, bu çoğulcu yapıyı sindirmek, baskı altına alıp

yok etmek isteyenlerin Anadolu'ya savaşı ve yoksulluğu getirdiklerini unutmamalıyız. Arzu edilen demokratik ve barışçı yöntemlerle soruna bir çözüm bulmaktır. Ama bugün Türkiye'de silahlı bir hareket başlamıştır. Ve bu yüzden Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde olağanüstü hal uygulanıyor. Olaylar olağanüstü hal bölge sınırları içinde hapsedilmeye çalışılıyor. Fakat, Kürt sorununa yaklaşımda bir 'revizyona' gidilmezse, olayların bu bölgenin sınırlarını taşmasını önlemek son derece güç olacaktır."

Aksoy'un Yaklaşımı

Malatya Milletvekili Aksoy, 2 yıl süreyle partisinden ihraç edilmesi kararı üzerine yaptığı açıklamada; kararı "ağır" ve "haksız" olarak nitelendiriyor ve kararın kaldırılması için mahkemeye başvuracağını, sonuç ne olursa olsun partisinden ayrılmayacağını bildiriyor ve ekliyordu: "Ben her zaman sosyal demokrat bir insanın sorumluluğu ile hareket edeceğim. Hiçbir zaman ve hiçbir yerde sosyal demokrat düşüncemden taviz vermeyeceğim." (9.2.1989 günlük gazeteler)

Aksoy, Karma Parlamento Komisyonu'nun Strasbourg'daki toplantısında yaptığı konuşmanın Türkiye'deki demokratik çerçevenin yetersizliği üzerine kurulduğunu belirtiyor ve şöyle diyor: "Kürt kökenli yurttaşlarımızın kimi demokratik istemlerini dile getirmek de asla bölücülük anlamına gelmez ve aksine birlik ve beraberliğin pekişmesi yollarının açılmasına katkı sağlar."

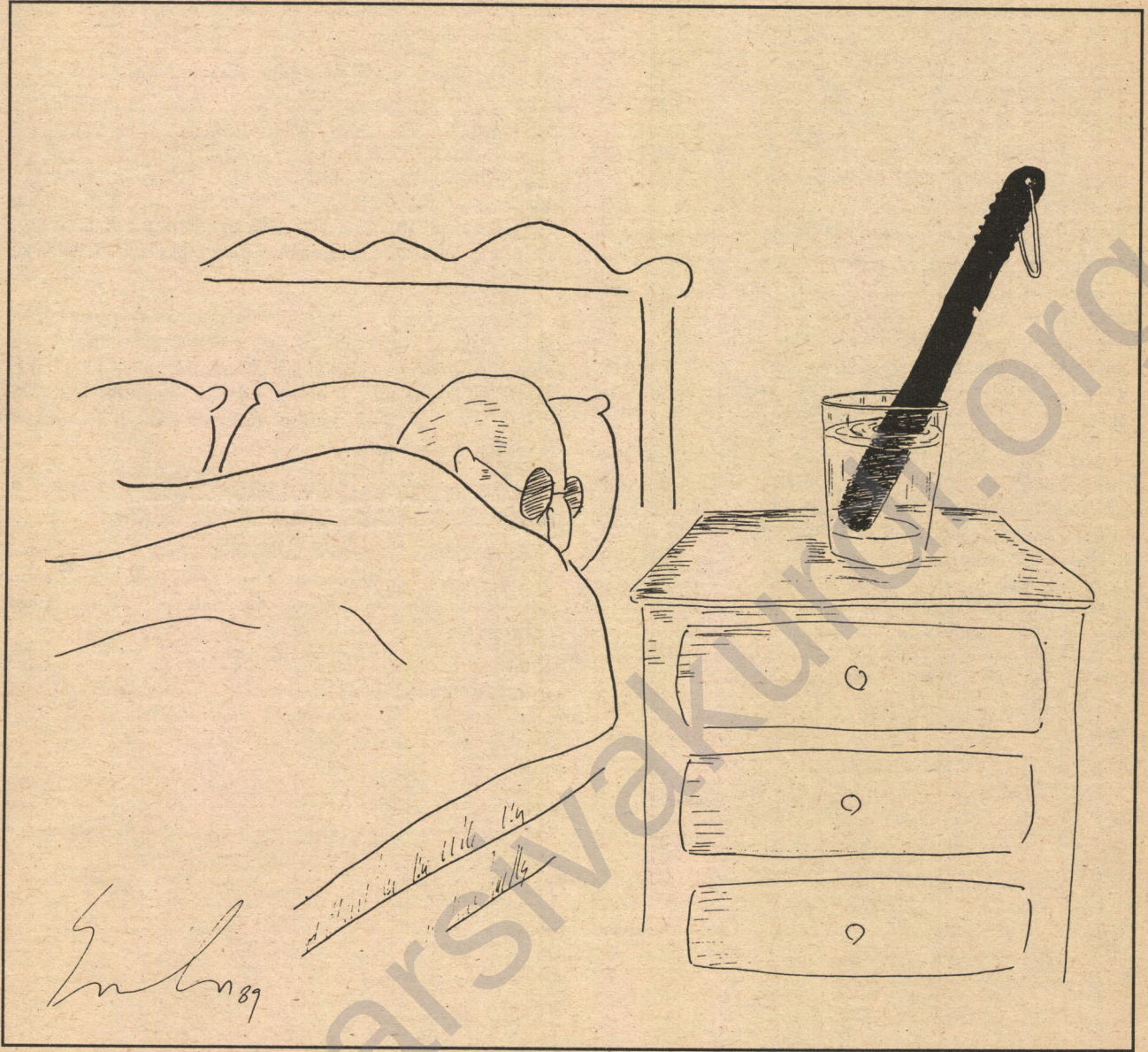
Kürt sorununun ittifak içinde bulunduğumuz ülkelerde de konuşulduğunu hatırlatan Aksoy, "Kürt halkından söz etmenin, ayrı bir devlet kurma istemi ve bölücülükle ilgili olmadığını" söylüyordu.

Lozan Antlaşması'nı "Yüzyıllardır birlikte barış ve kardeşlik içinde yaşamış olan Kürtlerin ve Türklerin ortaklıklarını sürdürme konusundaki kararlılıklarının belgesi" olarak değerlendiren Aksoy, ancak zamanla bu belgenin Kürtlerin aleyhine işlemeye başladığını, bu tutumun askeri yönetimler döneminde daha da olumsuzlaştığını belirtiyor ve sözlerini şöyle bağlıyordu:

"Şimdi birlik ve bütünlüğü isteyen herkes için ortak görev, Lozan'dan sonra zaman içinde ortaya çıkan yabancılaşmayı ve ayrım eğilimleri demokratik önlem ve çözümlerle aşmaktır." (Cumhuriyet: 9.2.1989)

İbrahim Aksoy'un partisinden 2 yıl süreyle geçici olarak ihraç edilmesi, kendi partisinden yanısıra ANAP'tan ve DYP'den de kimi milletvekilleri tarafından eleştiriliyordu.

SHP eski Genel Başkanı **Aydın Güven Gürkan**, Aksoy'un ihraçına sert tepki göstererek, "bu kararlar milletvekilinin kürsü dokunulmazlığı, düşünce özgürlüğü ve parti içi demokrasi zedelendi." diyordu. Gürkan, sözlerini, şöyle sürdürüyordu: "Toplumsal hoşgörü çeşitli köken ve inanç farklılıklarımızı bir büyük toplumsal zenginliğe dönüştürmenin büyük formülüdür. Bu büyük formülün kesir parti içi hesaplar, ön görüşler ve ön yargılar nedeniyle zedelenmesi demek, birlik ve bütünlüğümüzün zedelenmesi demektir. Bunu bu açıdan şanssız bir karar

sayıyorum." (Tercüman: 8.2.1989)

ANAP Milletvekili **Nurettin Yılmaz** da bu tutumu eleştiriyor ve "Kürtlerin varlığını kabul etmek bölücülük değildir. Türkiye'de Kürt sorunu yoktur demenin vatanseverliğin bir nişanesi olarak kabul edilmesi son derece yanlıştır, hatta tehlikelidir." diyordu.

Yılmaz, bir başka saplantıya da dikkat çekerek şöyle sürdürüyor sözlerini: "Türkiye'de Kürt sorununu kabul etmek, Türkiye'de bir Kürdistan devletinin kurulması anlamına getirildiği takdirde herkes bu veba hastalığından kaçır. Oysa, bugün Kürtçe konuşan ve Kürt kökenli milyonlarca insanın varlığını kabul etmek bölücülük değildir. Tam tersine varolan bu gerçeği göz göre göre inkâr etmek bölücülüktür. Türkiye'de Kürtçe yoktur. Kürt yoktur demek asıl bölücülüktür, bence bölücülüğü bu gerçeği inkâr edenler yapıyor." (Milliyet: 10.2.1989)

ANAP Milletvekili Yılmaz, Başbakan Özal'ın "mesele" sıcak baktığını, bu arada 141 ve 142. maddelerin

değişmesi gerektiğine inandığını, ancak çözüme gitmek için uygun "zaman" kollandığını da bildiriyor.

Gazeteci **Güneri Cıvaoğlu** ve **Mehmet Ali Birand**'da, Başbakan'ın sorunun kaba kuvvetle değil, demokratik bir yaklaşımla çözülmesinden yana olduğunu ve bu konuda projeleri bulunduğunu belirtiyorlar. (Nokta, aynı sayı)

Cumhuriyet gazetesi yazar **İlhan Selçuk** da "Kürt..." başlıklı yazısında, sorunun doğru dürüst tartışılması gerektiğini belirtiyor ve sanıldığı gibi "devletin bütünlüğü ve bölünmezliğiyle insan haklarının gerçekleştirilmesi arasında çelişki bulunmadığını" vurguluyor.

Selçuk, "Anadolu'nun bütünlüğü, baskıyla değil, demokraside bereketlenen kardeşlik sevgisinde ve güveninde temellenecektir. Bir başka yöntemi şimdiye dek kimse icat etmemiştir. Bilelim ki Sünninin Aleviye, Türk'ün Kürde düşmanlığını körüklemek, 'milliyetçilik' değil, bölücülüğün ta kendisidir." (Cumhuriyet: 1.2.1989)

Selçuk bir başka yazısında ise şu tesbiti yapıyor. "1980'ler Türkiye'sinde kimileri Kürt düşmanlığını Türk milliyetçiliğinin bir gereği sayıyorlar ve bu tehlikeli oyunu, devlet örgütlerinde yerleşik bazı odaklar da 'devlet ve millete sadakat' gereği sayıyordur.

Tarihsel bir yanılgıdır. Gerçek milliyetçilik, bu yanılgının önüne şimdiden çıkmayı öngörüyor. (Cumhuriyet: 8.2.1989)

(Günümüzde **Alparslan Türkeş** gibi bir siyasetçi bile, soruna yeni bir yaklaşım getirerek şöyle diyor: "Bu meselenin süper valiye ısmarlanarak çözümü düşünülemez. Olayın çözüm yeri merkezi hükümettir. Merkezden tedbir ve tedavi geliştirilmelidir. Bunun ilk şartı doğru teşhistir. (...) Yetkililerin büyük bir dikkat göstermesi ve bölge halkına şevkatle davranmayı kendilerine yol edinmesi şarttır." (Zaman Gaz.: 11.2.1989)

Aksoy'a Avrupalı parlamenterler de dayanışma gösterip SHP'nin tutumunu eleştirirken; Karma Parlamento Komisyonu Türkiye Kanadı Başkanı Bülent Akarcalı'ya da olayı protesto eden bir mektup gönderiyorlardı. Avrupalı Parlamenterler KPK toplantılarına Aksoy'un katılmaya devam etmesini de istiyorlardı. Bu arada KPK'nin Avrupa Kanadı Başkanı Belçikalı *Luc Beyer de Ryke*, Aksoy olayı nedeniyle 24-26 Nisan tarihleri arasında Ankara'da yapıla-

cak komisyon toplantılarına katılmama eğiliminde olduklarını da bildiriyordu.

Bundan sonraki gelişmeleri birlikte izleyeceğiz.

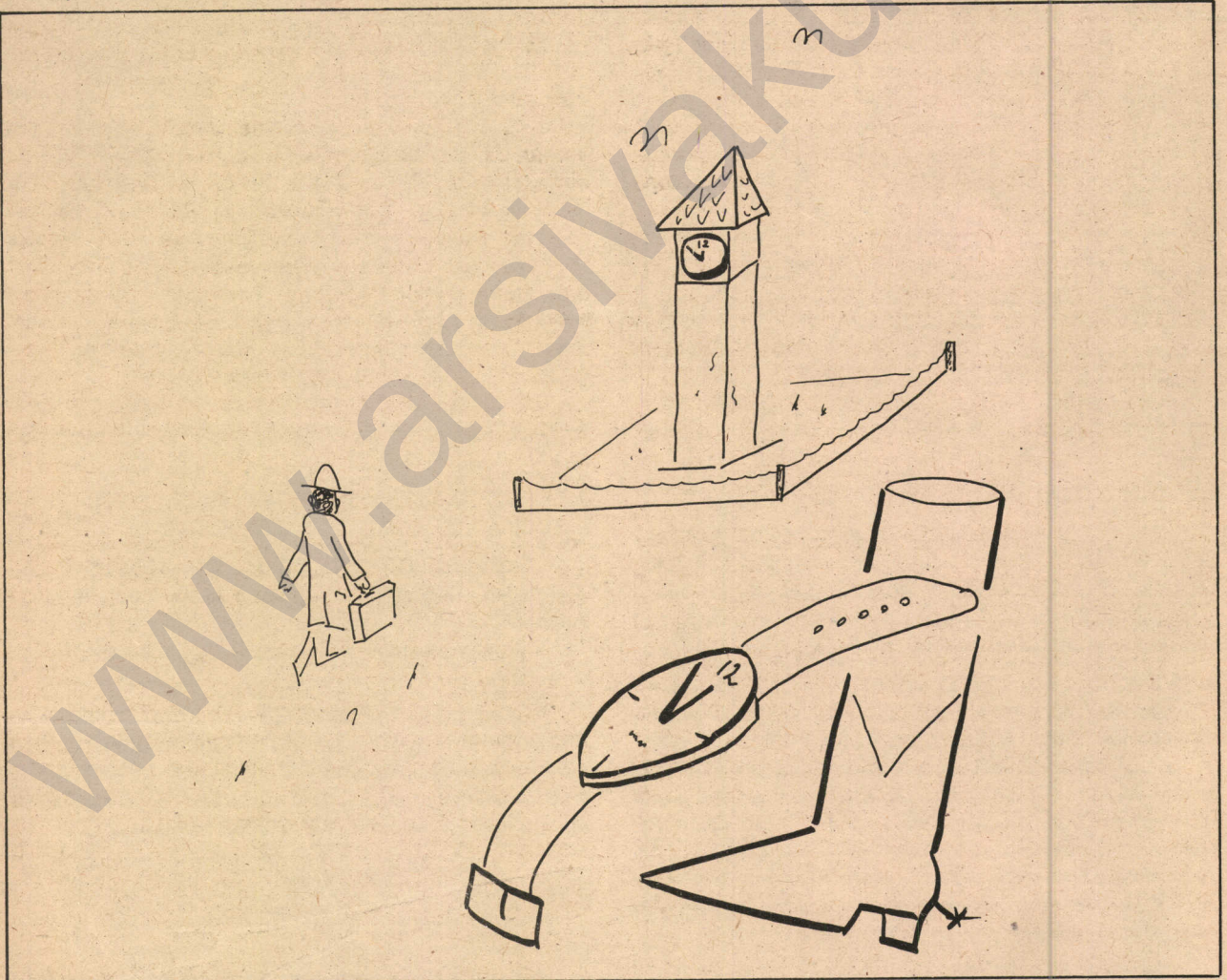
Sonuç

Toplumlar, kendilerini çağdaş bilimsel ve teknolojik devrimin gereklerine uyarlamak zorundadırlar. Bu toplumsal akışın gerisinde kalmak devletlere, ülkelere, toplumlara, halklara ve genelde insanoğluna hakarettir ve bir insanlık suçudur.

Yönetimlerin, başka ülkelerde görüp imrendikleri nimetleri kendi toplumlarına tattırmaya yanaşmamaları, ya da belirli bir sınıfa ya da halka tattırırken; geriye kalanların insanlığın ürünü olan bu değerlerden, nimetlerden mahrum bırakılması "insanca yaşama" bilincine ulaşan insanlıkça elbette kabullenilemez.

Haklının hakkını alamaması doğa yasalarına aykırı olduğu gibi, toplumların gelişme yasalarına da aykırıdır.

Öyleyse kendisini insanlığa ve tarihe karşı sorumlu bilen herkes bu insanca yaşama sürecine zaman geçirmeden katkıda bulunmalıdır. İnsanlık ve tarih bizden bunu bekliyor...

"Şimdi (ve genellikle) Türkiye'de zamanıdır." (Hani şu, "onikiye beş var" meselesi...)

F. Alman Heyetine Türkiye Gezilerine İlişkin Sorular

B. Noack: "Türkiye'deki demokratikleşme sürecinin gelişmesine yardım edecek güçleri desteklemek istiyoruz."

■ **Bir Batılı aydın olarak Avrupa'dan Türkiye'yi nasıl görüyorsunuz?**

– Eleştirisel kitaplar toplatıldığı, muhalefetteki dergilerin dağıtımı engellendiği yazarlar gözaltına alınma, işkence ve yargılanma tehlikesi altında oldukları sürece; avukatlar siyasi tutukluların savunmalarında içerikten çok şekilselliğe zorlandıkları sürece; doktorlar ve bilim adamları bazı yönleriyle hükümetin görüşüyle çelişen objektif bulgularını kamuoyuna açıklama özgürlüğüne sahip olmadıkları sürece Türkiye'deki aydınlar demokratik görevlerini yerine getirememektedirler.

■ **Federal Almanya Dışişleri yetkililerinin Türkiye'ye ilişkin son değerlendirmesine katılıyor musunuz?**

– Hayır, tersine, Federalm Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın bu konuda yapmış olduğu açıklama nedeniyle üzgünüz. Cezaevinden yeni çıkmış kişiler, tutuklu yakınları, doktorlar, avukatlar, gazeteciler ve İnsan Hakları Derneği yönetici ve üyeleriyle yaptığımız konuşmalar sonucu, Türkiye'de, eskiden olduğu gibi şimdi de sistemli olarak ya polisin keyfi hareketlerine göz yumularak ya da bilinçli bir şekilde fiziksel ve ruhsal olarak işkence yapıldığı kanıtlanmıştır. Tutukluları belirli ifadeler altına imza atmaya zorlamak için.

Tutuklu yakınlarının da sık sık bu tür baskılara maruz kalması ve böylece acıların tek tek kişilere değil tüm ailelerin üstüne yığıldığını gördüğümüzde çok sarsıldık.

■ **Türkiye gezinize ilişkin izlenimlerinizi anlatır mısınız; özellikle insan hak ve özgürlükleri konusundaki tesbitleriniz nelerdir?**

– Heyetimizin üstlendiği görev, resmi Türk makamlarının, demokratikleşme sürecinin hemen hemen sona erdiği ve insan haklarının yeniden hayata geçirildiği yolundaki verdikleri demeçlerin gerçek olup olmadığını gözlemlemektir.

Genel olarak Türkiye'deki durumun 4-5 yıl öncesine nazaran iyileştiğini, ama bunun yalnızca yüzeysel kaldığı söylenilebilir. Sistemli olarak yapılan işkence konusundaki düşüncemizi daha önce belirtmiştik. Halen Türk halkının büyük bir kısmı demokratik olmayan yollarla sindirilmekte, denetlenmekte ve takibe uğramaktadır. Örnek olarak, örgütlenme, toplanma, basın ve azınlıkların haklarının kısıtlanması gösterilebilir.

Türk Hükümeti'nin altını imzaladığı Avrupa İşkence Anlaşması'nın hükümlerini gerçekten yerine getireceği yolundaki açıklamaların yalnızca sözde kalacağından endişeliyiz. Resmi Türk makamlarının, kökenini tam araştırmadan, olumsuzlukları hasır altı ederek ve bazı yönleriyle gerçeğe uymayan demeçleri bizim şüphelerimizde haklı olduğumuzu göstermektedir.

■ **Mülteci Kürtlerle ilgili temaslarınız da oluyor ve olacak. Bunlarla ilgili gözlem ve izlenimlerinizi anlatır mısınız? Yerli Kürt halkının durumunu nasıl de-**

ğerlendiriyorsunuz?

– Iraklı Kürt sığınmacıların Diyarbakır ve Mardin kamplarındaki durumları hakkında geniş bilgi edindik. Türkiye kamplarında, her ne kadar insan onuruna yaraşır bir ortam yaratmaya çalışıyorsa da daha yapılacak çok şey vardır. Diyarbakır'da çok fazla sayıda insan, oradaki evleri paylaşmak zorunda kalmış ve Mardin'de bazı sığınmacıların soğuğa karşı yeterli önlem alınmadığı için ağır hastalandığı hatta öldüğü söylenmektedir. Türk makamlarının, sığınmacıların durumunun bazı yönleriyle oradaki yerli halktan daha iyi olduğu yolundaki demecini biçüt olarak kabul edemeyiz. Bunun aksine bu tür demeçler, Doğu'da Kürtlerin yaşadığı illerdeki halkın ne kötü koşullar altında yaşadığını gösterir. En azından kültürel ve ekonomik alanındaki istemlerine baskı ve siyasi takiple cevap verilmektedir. Türkiye'deki Kürtlerin; Doğu'daki sıkıyönetimin kaldırılması, etnik ve kültürel kişiliğe sahip olmak hakkıdır. Aynı şekilde Iraklı sığınmacıların, uluslararası sığınmacı olarak kabul edilme istemlerini destekliyoruz.

■ **Tutuklularla ve bazı tutuklu aileleriyle de görüştüğünüzü biliyoruz. Buna ilişkin izlenimlerinizi öğrenebilir miyiz?**

– 2. Bölümde cevaplandırılmıştır.

■ **Dünyamız giderek küçülüyor. Bir ülkenin demokratları kendilerini başka toplumlardan da sorumlu hissediyorlar. Zaten gezinizi de bu çerçevede değerlendiriyoruz. Gezi sonrası dayanışma çaba ve çalışmalarınız neler olacak?**

Sizleri dostça selâmlıyor, teşekkür ediyoruz.

– Görevimiz gereğince Bremen Senatosu Başkanı ve Bremen Parlamentosu'na raporlarımızı sunacağız. Bunun dışında izlenimlerimizi ve yorumlarımızı geniş bir kamuoyuna duyurmak için tüm olanakları kullanacağız. Böylece yerel ve ülke çapında, Türkiye'deki demokratikleşme sürecinin gelişmesine yardım edecek güçleri desteklemek istiyoruz. Bu süreç bitinceye kadar Türkiye'nin AT'ye katılmasının karşısındayız. Takibe uğrayan kişilerin kaderleriyle tek tek ilgilenip, gerekli yardım yollarını araştırıp gerçekleştirmeye çalışacağız. Bunun dışında Iraklı sığınmacılar için somut yardım kampanyaları, plânlamaktayız. Bu, buraya gelmek isteyen sığınmacıların bu olanağı elde edebilmelerini de kapsamaktadır.

Barbara Noack SPD Milletvekili
Heyet Başkanı

Federal Almanya Heyetinin Türkiye Raporu

Federal Almanya'nın Bremen Eyalet Parlamentosu milletvekilleri ile bilirkişilerden oluşan bir delegasyon Ocak ayında Türkiye'ye yönelik bir gezi düzenledi. Delegasyon daha sonra "Ocak 1989 Türkiye Gezisi Üzerine Kısa Bir Rapor" başlığı altında bir rapor hazırladı ve kamuoyuna açıkladı. 23 Ocak 1989 tarihini taşıyan ve "Demokratikleşme", "İşkence", "Kürtlerin Durumu", "Sığınmacı Kampları" ile "Sonuç" bölümlerinden oluşan raporda, F. Almanya'nın Ankara Büyükelçisi, Bakanlık ve öteki yetkililer, SHP ve ANAP parlamenterleri, gazeteciler, yayıncılar, doktorlar, Tabip Odası temsilcileri, bilimadamları, hukukçular, İnsan Hakları Derneği temsilcileri, cezaevinden çıkmış kişiler, tutuklu ve hükümlü yakınları, Iraklı Kürt sığınmacılar ve öteki bazı kişilerle görüşüldüğü, ayrıca gözlemlerde bulunulduğu belirtiliyor.

Kısaca da olsa güncel birçok konuyu içeren raporun Almanca'dan yapılan çevirisini aşağıda yayınlıyoruz:

"1. Demokratikleşme:

Resmi makamlar tarafından demokratikleşme sürecinin özellikle son dönemde ilerlediği vurgulanmaktadır. Buna karşılık 1983'te yürürlüğe giren parlamenter yaşamın demokratik unsurları, askeri yöneticiler ve onların anayasal organları tarafından denetlenen bir iktidar çerçevesi içerisinde ele alınmalıdır. Bir milletvekili parlamentoyu, dış kamuoyunu etkilemeye yönelik, pratikte kısıtlı karar ve yürütme işlevi olan göstermelik bir kuruluş olarak tanımlamıştır. Bütün önemli kararlar, parlamentonun denetim mekanizması dışında; Cumhurbaşkanı Evren -eski Genelkurmay ve cunta başkanı-, Jandarma Genel Komutanı, Güvenlik Kurulu'nun diğer üç üyesi, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı ve 'diğer bazı kişiler' tarafından alınmaktadır. Bu Konsey'e hükümetten katılan 4 üye azınlıktır.

Bir demokrasinin temel unsurları şunlardır:

- Hukuk devleti
- Basın özgürlüğü
- Bilim özgürlüğü
- Sendikal haklar.
- Toplanma ve dernek kurma özgürlüğü.

Görüştüğümüz tüm basın temsilcileri ve yayıncılar, basın ve düşünce özgürlüğünün gerçekleşmediğini belirttiler. Belirli bir yumuşamanın gözlemlenmesine karşın bu, basın özgürlüğünü kısıtlayan ölçülerden tümüyle bir uzaklaşma değil, devletin her an duruma müdahale etmesi anlamına geliyor. Her yayıncı, yayınlarına el konulması ve sorumlular hakkında dava açılması korkusuyla yaşıyor.

Özellikle Kürt sorunu, eskiden olduğu gibi, yine ağır cezaları içeren bir tabudur. Örneğin, milletvekili Eren'in bu konuyu parlamentoya getirmesi, kendi partisi SHP tarafından yasaklanmıştır. Aynı nedenden dolayı diğer milletvekillerine karşı dokunulmazlıklarının kalkmasından sonra işlemeye başlayacak davalar açılmıştır.

2000'e Doğru'nun sorumlu yazışmaları müdürü Fatma Yazıcı'ya karşı 1986'dan bu yana 38 dava açılmış bulunuyor. Soldaki daha küçük yayınlar, resmi makamların keyfi uygulamalarına ve takibatlarına uğramaktadırlar.

1980'den bu yana yasak olan DİSK'in üyelerine karşı açılmış davalar halen sürmektedir.

Türkiye'de yaşayan Kürtlerin tarihine ve toplumsal durumu üzerine yaptığı araştırmalar ve bilimsel yayınlar

nedeniyle, Türk bilimadamı İsmail Beşikçi 1970 ile 1988 yılları arasında toplam 13 yılını cezaevinde geçirdi. Muhalif diğer birçok kişiye olduğu gibi ona da pasaport verilmiyor. Resmi kütüphanelerden yararlanması yasaktır.

2. İşkence:

'Türkiye'de işkence normaldir'. Bu korkunç sözün birçok yerde duyduk. İşkence kanunen yasak olmasına rağmen soruşturmalar sırasında, kişileri konuşturmak için sürekli ve sistematik bir şekilde uygulanmaktadır.

Özellikle 15 gün veya daha uzun süren gözaltı döneminde buna karşı yapılacak hiçbir şey yoktur. Ne yakınları, ne de avukatları gözaltında bulunanlarla görüşebilirler.

Çoğu kez yıllarca süren tutukluluk süresince, cezaevlerinde keyfi olarak dayak atılmakta ve işkence yapılmaktadır. Bursa Cezaevi'nde olduğu gibi Diyarbakır Cezaevi'nde de koşullar 1988 sonbaharında polis ve çevik kuvvetlerce arandı, eşyalar tahrip edildi ve tutuklular ağır bir şekilde dövüldü.

Uygulanan birçok işkence yöntemi vardır. İz bırakmadığı için öncelikle elektrik şoku uygulanmaktadır. Bir köyde duyduğumuza göre, oradaki insanları göğüslerine kadar toprağa gömüp üzerlerine köpek salmışlar.

Kadınlar, kocalarının veya tüm köylülerin gözlerinin önünde aşağılanmakta ve kendilerine cinsel sarkıntılık yapılmaktadır.

İşkenceciler çok nadir olarak hakim önüne çıkarılmaktadırlar. Bu kişiler cezalandırılrsa bile verilen cezalar oldukça düşüktür. Tersine işkenceci olarak tanınmış birçok kişi terfi ettirilmiştir.

Avukatlara vekilleriyle sürekli görüşebilme olanağı sağlandığından bu yana cezaevlerinin durumunda eskiye nazaran düzelme olduğu görüşü yaygındır.

Türkiye geçen yıl Avrupa İşkence Sözleşmesini imzalamıştır. Böylelikle işkenceyi ortadan kaldırma görevini üstlenmiş durumdadır. Türkiye ayrıca 1989'dan itibaren anlaşmadan doğan sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini denetlemek üzere, ilgili kuruluşlara kapılarını açmakla yükümlüdür.

Alman Büyükelçiliği bu konunun (işkence kastediliyor BN) polis eğitiminin kapsamına alındığını ve uzun vadede bu yönde olumlu gelişmeler beklediğini belirtti. Kendileri ile görüştüğümüz avukatlar ve işkence görmüş kişiler, bu ve benzeri önlemlerin Türkiye'de işkenceyi ortadan kaldıracak olduğu konusunda kuşkuyla karşıladılar.

Bizce gözaltına alınma tarihinden itibaren avukatların müvekkilleriyle görüşebilmelerinin sağlanması bu yönde atılacak önemli bir adımdır.

3. Kürtlerin Durumu:

'Kürt' sözü 1937'den beri Türkiye'de tabu durumundadır (1). Enteresandır ki her yumuşama döneminin ardından baskıların yoğunlaştığı askeri dönemler başlamıştır (1961, 1971, 1980).

On yıllarca sürmüş baskıların bugün ortaya çıkan sonuçları acıdır. Bugün Türkiye'de toplam 15 ile 18 milyon

Kürt yaşamaktadır; çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu doğu illerinde 10 milyon Kürt var. Buna karşın Kürtçe konuşmak yasaktır. Bu açıdan bakıldığında, bugünkü Türkiye Anayasası şimdiye kadarki anayasaların en sertidir. Eğitim yalnızca Türkçe yapılmakta, resmi dil olarak Türkçeden başka bir dile izin verilmemektedir.

Son zamanlarda, savunmasını ana dili Kürtçe olarak yapmak isteyen eski Diyarbakır Belediye Başkanı Mehdi Zana hakkında ek dava açılmıştır.

Kürt bölgelerinin ekonomik durumu, yalnızca kendi içinde ele alındığında değil, son yıllarda belirli bir gelişme içerisinde olan Türkiye'nin Batısıyla karşılaştırıldığında da acıklı bir tablo çizmektedir. Parlamenterlerin Kürt bölgelerinde Kürtçenin unutulup Türkçe öğrenilmesi amacıyla üç ana yönde yatırımlar yapıldığı yolundaki demecilerinin doğruluğu, yerinde yaptığımız gözlemlerle de saptandı.

Kürt şehir ve köylerinde, fiziksel ve ruhsal açıdan eziyet veren bir yoğunlukta polis, jandarma ve askerle karşılaştık. Şu sıralarda 500.000 civarında Türk askeri orada toplanmış bulunuyor. Bu durum, PKK'nın bölgedeki etkinliğiyle açıklanmaya çalışılmasına karşın, gerçekte hiç kuşkusuz, bu PKK'nın safdışı edilmesinin çok üzerinde bir anlam taşımaktadır (PKK bize halktan destek gören bir örgüt olarak tanıtılmasına karşın, onların yöntemlerini benimseyen bir kişiye rastlamadık). Yerli halk bizde ezik ve korkutulmuş izlenimi bıraktı. Kürtler, bütünüyle Türklerden oluşan polis ve askerin keyfi tutumuna karşın hakkını hiçbir şekilde arayamıyor.

Ankara ve bölgedeki birçok kişinin sorularımıza verdikleri yanıtlar, demokratikleşme sürecinin Kürt sorununu içermediğini ve söz konusu yumuşamanın da daha çok 'Kürt' sözcüğünün her kullanılışında dava açılmaması anlamına geldiği yolunda oldu. Türkiye'nin halklara karşı olan sorumlulukları ve azınlıkların korunması yolundaki sorunlar, açık olarak tartışılmamaktadır.

Bu durum, Güvenlik Kurulu'ndaki askeri çoğunluğun ve parlamentodaki siyasi partilerin görüşlerine denk düşmesine karşın, tüm parlamenterlerin ve hatta birçok kişinin belirttiğine göre kişi olarak Başbakan'ınkine uygun değil.

4. Sığınmacı Kampları:

İran ve Irak arasında imzalanan ateşkes antlaşmasından sonra, yeniden zehirli gaz kullanılmasının yattığı tehlike karşısında Iraklı Kürtler ve peşmergeler Türk sınırına doğru kaçmışlardı. Türk hükümeti ise bu kişilere, 1988 sonlarında sınırı geçme izni vermiş ve kamplara yerleştirmişti.

Şu sıralar toplam 35.000 sığınmacının bulunduğu üç kamp var (Diyarbakır, Kızıltepe, Mardin). Heyet, Diyarbakır ve Mardin'deki kampları ziyaret etti ve oldukça geniş bilgi edinme olanağı buldu.

Türkiye'nin sığınmacıları kabul etmesi ve gücü oranında onlara, çevrede yaşayanlarınkinin düzeyine yakın bir yaşam ortamı sağlamaya çalışması olumlu bir davranıştır. Buna karşın, meyve, et ve süt gibi gıda maddeleriyle elbise, yatak, yorgan ve ısınma malzemesinin

sıkıntısı çekilmektedir. Diyarbakır kampındaki sığınmacıların apartmanlara yerleştirilmelerine karşın, 70-80 m²'lik dairelerde 30-35 kişi bir arada, çok sıkışık bir şekilde yaşamaktadır. Su ve lağım tesisleri tamamen yetersizdir. Bodrumlarda bir metreye kadar birikmiş pis su var.

Sıkışık yaşamak, su ve lağım tesisleri ile ısıtmadaki yetersizlikler, tifüs ve benzeri bulaşıcı hastalıkların yayılmalarına neden olabilir. Böylesine bir bulaşıcı hastalık salgını ise yörede zaten kötü durumda olan sağlık alanındaki olanaklarla önlenemez.

Kamp telörgülerle çevrilidir ve askerlerce gözetlenmektedir. Yerli halkın içeri girmesi yasaktır. Kamp dışına çıkmak ayda iki defaya kadar mümkün. Kamptaki Türk polisinin her eve girme yetkisi var. Bu durumun bilinçli ve özgürlüğü seven peşmergelerle aileleri için çok olumsuz bir kısıtlama olduğu açık.

Mardin kampında aşağı yukarı 16.000 insan çadırlarda yaşıyor. Burada soğuk en büyük sorun. Çocukların birçoğu hasta. 1988 Eylülünden bu yana Türk kamp yöneticilerinin bildirdiklerine göre 60 çocuk yaşamını yitirmiş bulunuyor. Iraklı sığınmacıların açıklamalarına göre bu sayı, yaklaşık olarak 180'dir ve soğuklar, ölüm rakamının yükselmesinde en büyük etken olmuştur.

Diyarbakır'da olduğu gibi burada da sığınmacılar arasında bulunan doktorların sağlık hizmeti görmelerine izin verilmiyor. Bunun yerine Mardin'deki 16000 insan için her gün oldukça genç ve deneysiz, Kürtçe bilmeyen iki doktor çalışmaktadır.

Mardin'de çevre köylerdeki halk kampı belli saatlerde ziyaret edebilmekte; buna karşın sığınmacılar, her 100 kişiden 1 kişi olmak üzere kısa bir süre için kamp dışına çıkabilmektedirler.

Türkiye, çaba harcamasına rağmen sığınmacılara insanlık onuruna yaraşır bir yaşam düzeyini sağlayamadığını söylüyor. Ama şu ana kadar onlara sığınmacı, hakkı tanımayı da red etmiş bulunuyor. Bu ise BM'in bir alt kuruluşu BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)'nin gerekli yardımı yapabilmesi için ön koşuldur.

Sığınmacılara insancıl yardımda bulunmak her ülke için görevdir. Örneğin, F. Almanya bu nedenlerle belirli sayıda bir sığınmacıyı kabul edebilirdi. Öğrendiğimize göre 2000 ile 3000 arasında sığınmacı yurtdışına çıkmak istemiş, bunlardan 230'u Federal Almanya'ya gelmek için başvuruda bulunmuştur. Bazıları İran'a gitmek, büyük bir bölümü Irak'a geri dönmek, ya da Türkiye'ye yerleşmek istemektedir.

Bu durum gerçekleşinceye kadar yardım yapılması acil bir gerekliliktir. Bundan dolayı Bremen halkını bu büyük sıkıntıyı giderebilmek için para ve eşya yardımında bulunmaya çağırıyoruz.

3. Sonuç:

Türkiye'nin resmi açıklamalarının ve Alman Dışişleri Bakanlığı'nın düşüncelerinin tersine biz Türkiye'deki demokratikleşme sürecinin yeterli hızda ve güvenilir bir şekilde gelişeceğinden kuşkuluyuz. Muhalefetin de desteklediği bu yumuşama oldukça yüzeyseldir. Bundan dolayı demokratik koşulların sağlıklı şekilde kalıcılışmasını sağlayamamaktadır.

Bu nedenle yalnızca politik muhalefette değil (SHP gibi) ANAP içinde de muhalefet eden ülkenin demokratik güçlerini desteklemek gerekiyor.

Konuştığımız kişilerin belirttiklerine göre, Türkiye'nin AET'ye girmesi sorunu burada önemli bir rol oynuyor. Türkiye'nin altına imza attığı İnsan Hakları ve İşkence Anlaşması'nın uygulanması durumu, uluslararası kamoyunun eleştirilerinin ölçütü olacaktır.

Bremen Heyeti, bu gezinin bir sonucu olarak bundan sonra şu çalışmalarda bulunacaktır:

— Bremen Parlamentosu, Senatosu, Bremen kamuoyuna ve Avrupa Parlamentosu üyelerine geniş kapsamlı bir rapor sunmak.

— Sığınmacı kamplarına acil yardımda bulunmak amacıyla bir kampanya düzenlemek.

— Belli sayıda sığınmacının buraya kabul edilmesine olanak sağlamak,

— Türkiye ile siyasi ilişkileri sürdürmek; örneğin Türk parlamentosundaki Kürt parlamenterlerini davet etmek.

— Will Brand'a Sosyalist Enternasyonal'in Başkanı olarak, SHP'nin örgüte kabul edilmesini Kürt sorunundaki tutuma bağlaması için çağrıda bulunmak.

— Ahmet Gürl'ın hukuk devleti ilkeleri çerçevesi içerisinde yargılanması için çağrıda bulunmak (2).

NOTLAR

- (1) Raporu hazırlayanlar burada bir yanlışlığa düşmüş gözüküyorlar. Kürt sözcüğü Türkiye'de 1937'den bu yana değil, 1924'den itibaren yasaktır.
- (2) Ahmet Güler, Bremen kentinde yaşıyordu. Türkiye'ye gidince yakalanarak hapse atıldı. Ancak cezalandırılmasını gerektirecek somut herhangi bir suçu da yok. Bu nedenle Bremen'de bu tutuklunun durumu üzerinde hassasiyetle duruluyor. Rapor'un bu konuya ayrılmış 2 sayfalık bölümü tercüme edilmedi.

I. YILDÖNÜMÜNDE HALEPÇE KATLIAMINI UTANÇLA KINIYORUZ!..

Şiirler: Yılmaz ODABAŞI

Katliamdan kaçan Kürtler.

Bölümler:

Gölgemize bile pusu kurdular
Her karış toprağımıza karakol
Geldiler silahları ve zincirleriyle
Geldiler, gitmediler...

Öldürdüler
Bitmedik
Öldürdük
Gitmediler....

Eksilmeyen ve eğilmeyen bir çığlık gibi ömrümüz
Ey çığlık, çek git, büyüdün artık
Artık ağzımıza sığmayacaksınız...

Yokeden bir hançer bu düpedüz
Ucunda gül aranmaz ki
Ben kalkmış yürürken upuzun
Arkandan vurulmaz ki

Bu, cellatların raksettiği bir ölüm
Gülüm...
Doğurmayı bilmeyen ilk şeydir ölüm
Böyle ölüm, böyle uyak olmaz ki...

AŞK GİBİ BİR ÜLKE İÇİN:

Tepeler yaptılar, ölü tepeler böyle otların yeşermediği
Bugüne kalan ne bıraktılar yangınımızdan başka ey sıkıntı ülkesi!..
Bu yüzden bu yağmura bir gök yağdıralım diyordum
Ufuklar kızarmaktan yoruldu, bu yağmura bir gök...

Daha sizlerle artıyor ve eksiliyorum / sonra yeniden kavuşuyoruz gibi
Bu yağmura bir gök gerek ey sıkıntı ülkesi...

Sıkıntı ülkesinde her çocuk nereye gitse yanında taşır öfkesini
Sigarasını içerken, bir kadını öperken taşır
Hep aynı gök için yorgunluğu; yorulduğu yerlere taşır
Neyi var ölümlerinden başka / ama yağmur olmaktadır güzelliği

Bu yağmura bir gök gerek ey sıkıntı ülkesi
Ufuklar kızarmaktan yoruldu, bu yağmura bir gök...

8 Mart Dünya Kadınlar Günüydü

Türkiye Sosyalist Hareketi ve Kadın Sorunu

Tayfun ŞEN

Söylemekten öte dinlemek, öğretmekten öte öğrenmek istediğim konu/sorun olması itibarıyla, kadın sorununun benim açımdan bir yazı konumuna ulaşması ve bu durumun kısıtlı bir ortamda ortaya çıkması, okur için, hatalar konusunda uyarıcı olmamı gerektiriyor. Ama diğer yandan, bu sorunun yakın zamanda yapılan bir cuma toplantısına (koşuşuşi tartışmalı toplantı) konu olması ve sorunun önemi, beni bu yazıya yöneltiyor. (*)

Ayrıntılara girmekle suretiyle ortaya çıkabilecek hataları azaltabileceğimi umuyorum. Toplantının havası da yazıyı kolaylayacak çıkış noktaları sağlayacak.

I

İşçi sınıfının ideolojisi olarak Marksizm-Leninizmin kendisini çözmekle yükümlendirdiği iki sorun; *ulusal sorun* ve *kadın sorunudur*. Bunların ortak paydası birinin ezilen ulus, diğerinin ezilen cins olmasıdır.

Ezilen ulus sorunu, geniş anlamıyla Türk Solu'nun gündemine 12 Mart askeri darbesi sonrası girdi. Ezilen ulusun varlığının tanınmasını ve ayrılma hakkını savunanlar, kemalist ideolojisinden kendisini kurtaramamış ve Kemalizmi demokratik devrim müttefiki olarak görenlerce "ezilen ulusu kafalamak"la suçlandılar. Ama gerçekler kendini dayatıyor. Türkiye sosyalist hareketi ulusal sorunda bugün yeterli olmamakla birlikte düenden ilerde...

İkinci bir askeri darbe ve diktatörlük döneminin ardından Türkiye sosyalist hareketi gündemine şu veya bu biçimde, kadın sorunu girdi. Kadın sorununu Türkiye sosyalist hareketi gündemine taşıyan sosyalistler, bu kez "feminizm ve sınıf perspektifi"ni yitirmekle suçlanıyorlar. Ezen ulus milliyetçiliği nasıl sosyalist hareketi, ezilen

ulusun haklarını görmemeye ittiyse, erkek egemen ideoloji de, bugün aynı biçimde sosyalistleri kadın sorununu görmemeye ya da önemsiz saymaya itiyor.

Kuşkusuz 12 Eylül öncesi Türkiye sosyalist hareketi içinde kadın sorunu konusunda bir şeyler deniyor ve yapılıyordu. Ancak yapılanlar, belli siyasi oluşumların siyasi kadın çalışmasının ötesine gitmediği gibi, yapılanların da bu pratiğin çok ötesinde olduğunu söyleyemeyiz. Çalışmalar, geline düzeyde dahi, kadınları devrin mücadelesine katmak için "bir siyasi oluşumun kadın örgütüne üye yapmak" ile sınırlıydı. Böylece kadın sorunu temelinde yükselen bir hareketi değil, siyasi hareketlerin taraftar sağlamak amacıyla sürdürdükleri faaliyeti gözlemlemekteydik.

Kadın ve erkek arasında, sosyalist olunduktan sonra bir eşitsizlikten söz etmek, hatta bunları cins olarak ayırmak, sosyalist hareketin bölünmesi ve zayıflaması anlamına geldiğine inanıldığı için, sosyalist hareket içinde

"kadın-erkek eşitliği" sürdü gitti. 12 Eylül öncesi hareketliliği içinde kaynayan bu durum açık olarak darbe sonrası kendini gösterdi. 12 Eylül sonrası siyasi hareketsizliği içine sürüklenen oluşumların zayıflamış politik faaliyetlerinden, önce kadınlar varestes tutuldu. Ve toplum tarafından belirlenmiş aslı görevlerine döndüler. Mutfak-yatak odası-çocuk üçgeni ile sınırlanmış dünyalarına itildiler. Zayıflamış siyasi faaliyetleri erkekler üstlenirken, kadınlar kocalarının politik faaliyette yeniden üretimlerini üstlendiler. Erkekler Türkiye sosyalist hareketi içinde tüm - hemen hemen tüm- yöneticilik ve etkin görevlerin erkeklerce yürütülmüş ve yürütülüyor olmasını açıklamada çok kolaycı bir yola sarıldılar. Kadınlar geri bir konumdaydılar ve bu durumu yaratan toplumsal koşullar ülkemizde daha bir kökleşmişti. Sosyalist kadın ile erkeğin eşitliğinden bahsedenler ile

(*) Bu, bir cezaevi çalışmasıdır.

kadınların etkin işlerden uzak olmasını geri olmalarıyla açıklayanların genellikle aynı olması ilginçtir. Öğretici olan ise, evlere kapanan kadınların, bu konularına ilk karşı çıkanlar olmasıdır. Evinde bir hizmetçi elde eden erkeğin, kadının bu konumuna karşı çıkması, kendi çıkarlarını hiçe sayması, kadın sorunu konusunda ileri bir bilinç düzeyine tekabül edebilirdi. Türkiye sosyalist hareketinde böyle bir düzey yoktu. Her şeyden önce kadınların, sorunu yaşayanlar bunu bilince çıkaramamışlardı. Yine de dayatanlar kadınlar oldu. Ama sorun ne ölçüde aşıldı.

Kadın sorununun Türkiye sosyalist hareketi içinde tüm canlılığı ile sürdüğü ve bizzat sosyalist kadınlar üzerinde bu sorunun yaşanıyor olması ailenin bir kurumu olarak sosyalistlerarası birlikteliklerde ortaya çıkmış olmasıyla kendini gösterir.

Sosyalist kadın ve erkeğin evlilik öncesi ilişkilerindeki politik hava evlilik olayından sonra karı-koca ilişkisi içinde ve geleneksel işbölümünün yerleşikliği ile dağılıp gitmektedir. Kadın aleyhine karşılıklı bağımlılık iki taraf için de genel kabul görücü doğrular olarak algılanmaktadır.

Erkeğin politik gelişmişliği, kadından haksız olarak aldığı zaman ile pekişmektedir. Aptallaştırıcı ev işleri kadının sorumluluğunda olduğundan, ev işlerinden kurtulan erkek bu zaman içinde kendini geliştirme olanağı elde etmektedir. Tüm sömürüye karşı olduğunu söyleyen sosyalist erkek, kendisinin ertesi güne yeniden hazırlanması noktasında ilişkide olduğu kadının ezilmişliğine ses çıkarmamaktadır.

Bir diğer nokta ise, özelde kadın konusunda toplumumuzda varolan geleneksel yargıların Türkiye sosyalist hareketine şu veya bu oranda aktarılmış olma sorunudur. Sosyalist erkekler için bu yargıların toplumdaki yerleşikliğinin güçlülüğü, kendilerinin kadın sorununda geri pratiklerinin mazeret gerekçeleri haline getirilmesi, bir diğer ilginç noktadır. Toplumda din konusundaki güçlü yargıların değil de, kadın konusunda olanlarının Türkiye sosyalist hareketine aktarılmış olması çelişkisi, bunun bir mazeret olmasını ortadan kaldırıyor. Bu çelişkide açıklayıcı unsur, bizzat sosyalist erkeğin bundan bir erkek olarak çıkarı olmasıdır.

Tersi durumda din gibi, toplumda güçlü bir etkeni bu yanlı bırakabilen sosyalistlerin ne için kadın konusundaki yararlarda bunu beceremedikleri açıklanır olmamaktadır.

Türkiye sosyalist hareketinin kendi içinde yer almış birçok kadını feminizme kaptırdığı bir gerçektir. Sosyalistler tarafından bu durumun açıklanmasında kendi hatalarını mazur gösterici bir yola sapılır. 12 Eylül sonrası mücadeleden bir kısım kadının çark etmesi ve düzen tarafından hoşgörü gösterilebilecek olan bir akım olarak feminizme sığınmaları olarak ifade edilir. Bunlar, öylesine suçlamalara hedef olurlar ki, bu suçlamaları yapanlar yaptıklarının yüzde birini SHPy'e sığınanlara göstermekten uzak kalarak çelişkilerini ortaya koyarlar.

Genelde Türkiye sosyalist hareketi kendi hataları sözkonusu olduğunda, eleştirel bir yaklaşım göstermiyor. Böyle bir yaklaşım göstermek yerine hata ve eksikliklerinin sonuçlarına amansız suçlamalar yöneltmeyi yeğliyor. Feminizm sorununda da, feminizmin yanlış ve

"kötü" bir akım olduğunu yineleyerek kadın sorunu konusunda kendi yaklaşımını koymayarak, sorunu ne ölçüde aşabilecek.

II

Türkiye sosyalist hareketinde varolan ikamecilik, birçok alanda olduğu gibi, kadın örgütlenmesi ve hareketine yaklaşımında da görülüyor. Kadın hareketinin bağımsızlaşması yönünde değil, "sosyalistleşmesi" yönünde eğilim gösteriyor.

Bilinir ki toplumda sadece burjuvazi-proletarya sınıfları ve çelişkisi değil, bu iki ana sınıf arasında kalmış ve bizim gibi ülkelerde oldukça kalabalık sınıf ve kesimler de bulunur. Bu sınıf ve kesimlerin sistem ile çelişkileri, sistemden istemleri de sözkonusudur. Bu çelişkileri burjuvazi-proletarya çelişkisi gibi ele almak, bu sınıf ve kesimlerin istem ve çıkarları ile sosyalizm arasında doğrudan bir çakışmanın olabileceğini sanmak hatadır.

Ulusal ve cinsel eşitsizlik de sınıf çelişkisine bire-bir tekabül etmeyen ama sınıfsal mücadelenin de dışında olmayan çelişkiler olarak karşımıza çıkar. Her çelişki, kendi temelinde ele alınmaksızın, ortaya çıkaracağı hareketlilik ile proletaryanın kurtuluş mücadelesi arasında siyasal iktidara yönelik paralellik sağlayabilmek olanaksız derecede zordur.

Örneğin ezilen ulusun kurtuluş mücadelesinin amaç ve hedeflerini doğru tesbit etmeyen ezen ulus işçi sınıfının, iktidar mücadelesi yolunda ulusal hareketle bir ittifak sağlayabilmesi olanaksızdır.

Öğrenci gençliğin istemi "özerk demokratik üniversite" temelinde yükselen hareketi, kendi niyetini öne çıkararak "sosyalist" diye niteleyerek işin özünü gözden kaçıran sosyalizm, gerek kendini gerek öğrenci hareketini sağlıklı temellendiremez.

"Herkesle sosyalizme değil, kim ile nereye kadar?" soruları, niyetlerden öte işaret edilen "kimler"in sınıfsal çıkar, istem ve özelliklerine göre nesnel bir tesbitin yapılmasıyla ki, toplumsal hareketin değişik kolları proletaryanın hegemonyasında iktidar mücadelesine paralel kılınabilsin.

Proletaryanın daha insanca yaşamak için sendikalarda örgütlenmesi.

İşçilerin istemleri, hareketliliği,
Çıracak ve kalfaların istem ve örgütlenmeleri.

Öğretmenlerin küçük esnaf ve köylülüğün vb.nin istem ve örgütlenmeleri sosyalistlerce 'olumlu' karşılanırken, kadınların kendi ezilmişlik ve ikinci cins olmayı reddetme ve hareketliliği ne için kaygılara neden oluyor?

III

Kadınların, sınıfsal ezilmenin yanı sıra, cins olarak da ezildiğini ve bu temelde de çelişkilerinin olduğu kabul edilirse, bu ezilmeye karşı çıkmaları ve örgütlü karşı çıkmaları kadar doğal ne olabilir?

Türkiye sosyalist hareketi, genelde kadın sorununun varlığını kabul ediyor. Toplumda kadınların sadece egemen sınıflar tarafından sınıf baskısı altında değil, aynı zamanda erkek, cinsi tarafından da ikinci bir baskıya

maruz bırakıldığı gerçeği kabul ediliyor. Sorun, bu ikincil baskıya karşı çıkma temelinde kadınların örgütlenmesinde çıkıyor. Halbuki egemen sınıflar, bu ikincil baskı sayesinde toplumun yarısını yönetmek zahmetinden kurtuluyorlar. Çünkü diğer yarısı sayesinde kadınları erkeklere yöneltiyorlar.

Kadınların bir işte çalışıyor olması cins olarak ezilmişliklerini ortadan kaldırmıyor; ev işlerinden vb. den sorumlu olan kadın, bir de işinde patron tarafından ikincil bir sömürüye tabi tutuluyor. Ev kadını olarak ise, hiç bir ücret ödenmeksizin, çalışan kocası dolayımından burjuvazi tarafından karşılıksız çalıştırılmış oluyor. Çünkü çalışan kocanın butaşığını yıkadığı, çocuğa baktığı, yemeğini mپیşirdiğı vb. için patronlarca ayrı bir ücret ödenmez.

Sosyalist birlikteliklerde, kadın-erkek geleneksel işbölümü konusunda çok ileri gidilmiş değil. En ilerimizde bile kendimizi, kadına, bu işlerde yardımcılıkla sınırlamıyor muyuz?

Siyasal iktidar, erkek egemenliğini korur ve kollar; onun ideolojik ve fiili üretimini üstlenir. Böylece toplumun yarısıyla uğraşmayı, toplumun bir diğer yarısına, erkeklere bırakır. Ancak, kadın ezilmişliği temelindeki bir örgütlenme ve hareket, siyasal iktidarın ele geçirmek istediğı gibi bir misyon, karakterinden ötürü üstlenemez. Ama üstlenecek bir güç var: Proletaryanın sosyalist hareketi. Ve bu hareket, bağımsız kadın hareketinin de desteğini kazanmalıdır. Ama Türkiye sosyalist hareketinde kadın konusunda devralınan yaklaşım ve yargılarla bu becerilemez kanısındayım. Proletarya kendini kurtarıırken, aynı zamanda toplumu da kurtaracaksa, toplumun yarısını oluşturan kadınların ikincil cins olma konumlarına karşı çıkmadan ve onların bu haklı taleplerini desteklemeden ve kendini de bu doğrultuda eğitmeden bunu becerebileceğini söylemek benim açımdan olanaksız. O halde proletaryanın kurtuluş mücadelesi, toplumun yarısı üzerindeki cins temelindeki baskıya karşı yükselen bağımsız kadın hareketini ve örgütlenmesini desteklemelidir.

Bağımsız kadın örgütlenmesi nedir?

1- Bağımsız kadın örgütlenmesi, kadının cins temelinde ezilmişliği üzerinde kurulur.

2- Bağımsız kadın örgütlenmesi, tüm siyasal oluşum ve hareketlerden örgütsel olarak bağımsızdır.

3- Bağımsız kadın örgütlenmesinin bağımsızlığı siyasal bir tarafsızlık değildir. O, kendisinin kurtuluşunun önkoşulu olarak sosyalizmi görür. Bunun bilince çıkartılması, bağımsız kadın örgütlenmesi/hareketi içinde sosyalistlerin yapacağı çalışma ve etkinliğe bağlı olacaktır. Bu bir program temelinde yürütülür.

4- Bağımsız kadın örgütlenmesi, bağımsız kadın hareketinin demokratik kitle örgütüdür.

5- Bağımsız kadın örgütlenmesi proleter kadınlar sınıfı temelinde yükselmelidir.

6- Bağımsız kadın örgütlenmesi, toplumda kadınlar üzerindeki baskıya karşı çıkan kadınları bünyesine kabul eder.

IV

Sosyalist kadınlar örgütlenmesi ile bağımsız kadın örgütü birbirine alternatif örgütler değildir. Bağımsız kadın örgütlenmesi içinde sosyalist kadın örgütü/örgütleri çalışma yaparak, kadın hareketinin proletaryanın kurtuluş mücadelesi ile paralellliğini sağlamaya çalışırlar. Sosyalist proleter hareketin kadın hareketine önderlik edebilmesinin etken bir faktörü de bu çalışma olacaktır.

Türkiye sosyalist hareketi içinde yer alan siyasal oluşumların, bağımsız kadın örgütü ve hareketi içinde çalışma yapması için ille de sosyalist kadın örgütü kurmaları zorunlu değildir. Daha değişik biçimler de bulunabilir. Ama Türkiye sosyalist hareketi, bağımsız kadın örgütlenmesi ve hareketini bir bütün olarak tanımalı ve onun bağımsızlığına zarar verici tutumlardan uzak durmalıdır. Aksi halde, bir bütün (ve güçlü) kadın örgütü ve hareketi yerine, her siyasal oluşumun dar ve çıktığı zeminde genişlemeye kapalı, güçsüz yapılanmalarının mantar gibi yerden bittiğı bir sonuca varılacaktır.

V

Sorun neredeyse orada çözülür. Bağımsız kadın örgütlenmesi, silahın sahibine verilmesidir.

71 Yaşındaki Demokrasi Savaşımıcısı

Av. İbrahim Açıan'la Söyleşi

"Recep Ergun Ucuz Kahramanlık Taslayıp Kamuoyunu Kandırmaya Çalışmaktadır..."

"**Yargılayan Savunma**" kitabınız hakkında toplatma kararı verilmesi ve ardından tutuklanmanızla, birden kamuoyunun gündemine geldiniz. 71 yaşından ve 24 yıllık avukatlık hizmetinden sonra sizi tutuklayanların gösterdikleri gerekçe neydi?

- "Yargılayan Savunma" bazı müvekkillerimin mahkemelerde alenî duruşmalarda yaptıkları yazılı savunmalarının bir derlemesidir.

DGM Savcılığı bu savunmalarda komünizm propagandası yapıldığı ve halkın suç işlemeye tahrik edildiği kanısına varmış. Bu savunmaları yayımlamakla benim komünizm propagandası yaptığım ve halkı suç işlemeye tahrik ettiğim iddiasıyla tutuklanmam istendi. DGM Yedek Hakimliği de 290 sayfalık kitabı 15-20 dakikada inceleyip (!) savcılığın iddiasını varit görerek tutuklama kararı verdi.

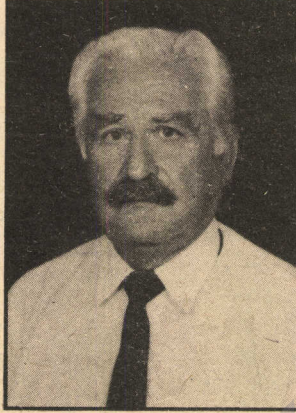
- Sizce -bir hukukçu olarak- gösterilen gerekçeler bir kişinin tutuklanmasını gerektiriyor mu, yoksa bu tutuklamanın başka kaynakları mı var?

- Tutuklama kararı CMUK'nun 104. maddesine dayandırılmaktadır. Bu yasa maddesine göre bir kimsenin tutuklanabilmesi için: a) suçu işlediğine dair kuvvetli emarelerin bulunması, b) sabit bir ikametgâhı bulunmaması, c) kaçma teşebbüsünde bulunması, ç) kanıtları yok etme, değiştirme, tanıkları etkileme olasılığı bulunması, gerekir. Bu şartların hiç birisi mevcut değil. Kaldı ki bu şartların hepsi mevcut olsa bile tutuklama zorunlu değildir. Tutuklama bir tedbirdir, tedbirin de bir gerekçesi olması gerekir.

a) Yayımlanan savunmalarda propaganda ve suça tahrik kastı yoktur. Adı üstünde savunmadır. Suçun oluşması için kasıt şarttır. Kaldı ki savunmalarda ileri sürülen fikirler bana değil savunmayı yapanlara aittir. Ayrıca Basın Yasası'na göre ben 'derleyen'im. Yazarı ya da sorumlu yazı işleri müdürü değilim. Yasanın 16. maddesinin 4. fıkrasına göre olsa olsa 'yayınlanan' deyimine girerim. Yayımlananlar için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar sürelerine bakılmaksızın para cezasına çevrilerek hükmolunur. Suç sabit görülse bile hakkımda hürriyeti bağlayıcı ceza verilemeyeceği için tutuklanmam yasaya aykırıdır.

b) Sabit bir ikametgâh ve bir işyeri sahibi ve tanınmış bir avukatım.

c) Kaçma teşebbüsü söz konusu değildir, davete

icabet ederek savcılığa gittim.

ç) Suç kanıtı kitap ellerindedir. Bunu değiştirmem ve suç kanıtlarına etkide bulunmam söz konusu değildir.

Yasada bir de "suç ağır cezalı ise kaçacak farz olunur" hükmü vardır. Tedbir olarak değil de başka bir nedenle, sanık tutuklanmak istenirse bu hükmüne dayanılır. Bu nedenler siyasi, politik bir neden veya gözdağı verme, benzer yayınları önleme, ölüm gibi hukuk dışı nedenler olabilir.

- Sanıyorum, Askeri Yönetimin Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun'la bazı uygulamalardan dolayı karşı karşıya gelmişsiniz bir vekil olarak. Bir süre önce birden hidayete ermiş gibi yasal olarak mümkün olmadığını bile bile doğrudan dokunulmazlığının kaldırılmasını istedi. Hemen ertesi gün basında çıkan haberlerden de, bu açıklamayı yaptıktan 5 gün önce Genelkurmay Askeri Savcılığınca, zamanaşımı nedeniyle hakkında kovuşturmayla yer olmadığı kararı verildiğini öğrendik ilgili kişi hakkında.

Taraf olduğunuz için soruyorum; neydi bu olayın aslı-astarı?

- Eski Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun'la kişisel bir ilişkim yoktur.

Ben Ankara Yenimahalle Ağır Ceza Mahkemesi'nde işkence sonucu ölümüne sebebiyet verildiği iddiasıyla beş emniyet görevlisi aleyhine açılmış bulunan bir davaya müdahil vekili olarak girdim. Dava dosyasını incelediğimde gördüm ki, haklarında dava açılmış bulunan sanıkların suçla bir ilişkileri yoktur. Behçet Dinlerler isimli kişiyi sorgulayan, işkence sonucu ölümüne neden olanlar yerine, Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından C. Savcılığı'na olay sanıkları olarak özel bir maksatla ve kasten bu beş isim bildirilmiş ve bunlar hakkında dava açılmış. Dava devam ederken Ankara Emn. Md.lüğü I. Şube bu defa bildirilen kişilerin sorgu ile ilişkileri olmadığı, bunların yazı işlerini yürüten bölümde çalıştıklarını iddia etmiştir. Emniyetin amacının, suçsuz insanlar hakkında dava açtırmak, bunların suçsuzluğunu kanıtlayıp beraatlerini temin etmek ve böylece olayı kapatmak olduğu anlaşılıyor.

Behçet Dinlerler'le birlikte işkence gören bazı kişiler bana "fotoğraflarından Behçet'e işkence yapanları teşhis edebileceklerini" bildirdiler. Mahkemeden, "olay tarihinde DAL grubunda görev yapmış olan memurların isimleri ile

resimlerinin Emn. Md.lüğünden getirilmesini istedik. Mahkeme isteğimizi yerinde gördü. Emn. I. Şube "olay tarihindeki memurlar başka yerlere atandığı için isim ve resimlerinin bulunamadığı" yanıtını verdi. Devlet memurlarının hepsinin bağlı bulundukları bakanlık ve genel müdürlüklerde kişisel dosyalarının bulunduğunu, bu dosyalarda mutlaka fotoğraflarının ve hizmet yerlerinin bulunması gerektiğini, isim ve resimlerin Emn. Gnl. Md.lüğünden celbini istedik. Mahkemeye, Emn. Gen. Md.lüğü değil Ank. Emn. I. Şb. Md.lüğü yanıt verdi. Yanıtında; evvelce yok dediği isim listesini gönderdi, fakat resimler yine gönderilmedi. Bu yazışmalar sürerken Ankara 1 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde devam eden ana Dev-Yol davası dosyalarından ve iddianamesinden Behçet Dinlerer'i sorgulayan Emniyet görevlilerini kendi tutanak ve imzalarıyla saptadık.

Gerek Yenimahalle Ağır Ceza Mahkemesi ve gerekse ana Dev-Yol davası dosyalarındaki resmi belge ve tanık anlatmalarından Behçet Dinlerer'in ölümünden sorumlu kişileri saptayarak belgeleriyle birlikte Yenimahalle Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundum. Aynı belgelerin birer örneğini de Yenimahalle Ağır Ceza Mahkemesi'ne vererek, suçla ilgisi bulunmayan sanıkların beraatına, gerçek suçlular hakkında soruşturma açılması için dosyanın C. Savcılığı'na gönderilmesini istedim. Mahkeme talebimi uygun bularak bu yolda karar verdi. Recep Ergun'un basın toplantısında ileri sürdüğü; suçlular değil suçsuz olup özel maksatla sanık olarak bildirilenler bizim talebimiz üzerine beraat etmişlerdir. C. Savcılığı halen soruşturmaya devam etmektedir.

Behçet Dinlerer dosyası 6 yıl Ankara Sıkıyönetimde bekletilmiş, sanıkların zamanında doğru olarak saptanması mümkün iken bu yapılmamış 6 yıl sonra

Örneğin yazar Oktay Ekşi bile, Recep Ergun'un bu hareketini takdir etmekte acele etmiştir.

Ben suç duyurumu Haziran-1988 ayında yaptım. O tarihte gazete muhabirleri bu suç duyurusu hakkında ne diyeceğini sordular. O zaman savunma sadedinde sözler söyledi. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması yolunda bir söz söylemedi. Aradan 7 buçuk ay geçtikten ve basın toplantısından 5 gün önce zamanaşımı nedeniyle hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildikten sonra basın toplantısı yaparak dokunulmazlığının kaldırılmasını istemesi ucuz kahramanlık taslama ve kamuoyunu kandırma taktiğinden başka bir anlama gelmez. Kaldı ki dokunulmazlığın kaldırılmasının hukuksal bir yöntemi vardır. Bir milletvekili hakkında C. Savcılığı'nca bir soruşturma açılır. Adalet Bakanlığı kanalıyla dosya T.B.M.M. Adalet Komisyonu'na gelir, orada verilecek karara göre Genel Kurula intikal eder ve orada görüşülürken kendisi dokunulmazlığının kaldırılması isteğinde bulunabilir. Yoksa bir milletvekili bu aşamalardan geçmeden, dokunulmazlığının kaldırılmasını isteyemez. Recep Ergun ya bu yöntemi bilmiyor veya bilmezlikten geliyor.

- Sıkıyönetim mahkemelerinde görülen davaların savunma dosyaları yayımlanmaya başladı; ancak yayımlandıkça da toplatılıyor ve yayımlayanlar tutuklanıyor. Üstelik "Dev-Yol Savunması"nı yayına hazırlayan Tayfun Mater'in durumunda olduğu gibi, piyasaya çıkmayan kitaplardan dolayı bile insanlar tutuklanıyor. Bu işin gerçek hukuksal boyutu nedir sizce?

- Sıkıyönetim mahkemelerinde olsun, adliye mahkemelerinde olsun dava dosyasına girmiş, açık celselerde okunmuş savunmaların, eğer mahkemece yayın yasağı konulmamışsa, yorumsuz olarak aynen

n. Md.lüğünden getirilmesini istedik. Mahkeme isteğimizi yerinde gördü. Emn. I. Şube "olay tarihindeki memurlar başka yerlere atandığı için isim ve resimlerinin bulunamadığı" yanıtını verdi. Devlet memurlarının hepsinin bağlı bulundukları bakanlık ve genel müdürlüklerde kişisel dosyalarının bulunduğunu, bu dosyalarda mutlaka fotoğraflarının ve hizmet yerlerinin bulunması gerektiğini, isim ve resimlerin Emn. Gnl. Md.lüğünden celbini istedik. Mahkemeye, Emn. Gen. Md.lüğü değil Ank. Emn. I. Şb. Md.lüğü yanıt verdi. Yanıtında; evvelce yok dediği isim listesini gönderdi, fakat resimler yine gönderilmedi. Bu yazışmalar sürerken Ankara 1 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde devam eden ana Dev-Yol davası dosyalarından ve iddianamesinden Behçet Dinlerer'i sorgulayan Emniyet tutanak ve imzalarıyla saptadık.

Yenimahalle Ağır Ceza Mahkemesi ve gerekse ana Dev-Yol davası dosyalarındaki resmi belge ve tanık anlatmalarından Behçet Dinlerer'in ölümünden sorumlu kişileri saptayarak belgeleriyle birlikte Yenimahalle

Örneğin yazar Oktay Ekşi bile, Recep Ergun'un bu hareketini takdir etmekte acele etmiştir.

Ben suç duyurumu Haziran-1988 ayında yaptım. O tarihte gazete muhabirleri bu suç duyurusu hakkında ne diyeceğini sordular. O zaman savunma sadedinde sözler söyledi. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması yolunda bir söz söylemedi. Aradan 7 buçuk ay geçtikten ve basın toplantısından 5 gün önce zamanaşımı nedeniyle hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildikten sonra basın toplantısı yaparak dokunulmazlığının kaldırılmasını istemesi ucuz kahramanlık taslama ve kamuoyunu kandırma taktiğinden başka bir anlama gelmez. Kaldı ki dokunulmazlığın kaldırılmasının hukuksal bir yöntemi vardır. Bir milletvekili hakkında C. Savcılığı'nca bir soruşturma açılır. Adalet Bakanlığı kanalıyla dosya T.B.M.M. Adalet Komisyonu'na gelir, orada verilecek karara göre Genel Kurula intikal eder ve orada görüşülürken kendisi dokunulmazlığının kaldırılması isteğinde bulunabilir. Yoksa bir milletvekili bu aşamalardan geçmeden, dokunulmazlığının kaldırılmasını isteyemez. Recep Ergun ya bu yöntemi bilmiyor veya bilmezlikten geliyor.

resimlerinin Emn. Md.lüğünden getirilmesini istedik. Mahkeme isteğimizi yerinde gördü. Emn. I. Şube "olay tarihindeki memurlar başka yerlere atandığı için isim ve resimlerinin bulunamadığı" yanıtını verdi. Devlet memurlarının hepsinin bağlı bulundukları bakanlık ve genel müdürlüklerde kişisel dosyalarının bulunduğunu, bu dosyalarda mutlaka fotoğraflarının ve hizmet yerlerinin bulunması gerektiğini, isim ve resimlerin Emn. Gnl. Md.lüğünden celbini istedik. Mahkemeye, Emn. Gen. Md.lüğü değil Ank. Emn. I. Şb. Md.lüğü yanıt verdi. Yanıtında; evvelce yok dediği isim listesini gönderdi, fakat resimler yine gönderilmedi. Bu yazışmalar sürerken Ankara 1 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde devam eden ana Dev-Yol davası dosyalarından ve iddianamesinden Behçet Dinlerer'i sorgulayan Emniyet tutanak ve imzalarıyla saptadık.

Gerekse ana Dev-Yol davası dosyalarındaki resmi belge ve tanık anlatmalarından Behçet Dinlerer'in ölümünden sorumlu kişileri saptayarak belgeleriyle birlikte Yenimahalle

Dünü ve Bugünü ile Geri Kalmışlık Sorunu -IV

Mirzali ÇİMEN

HAYVANCILIK

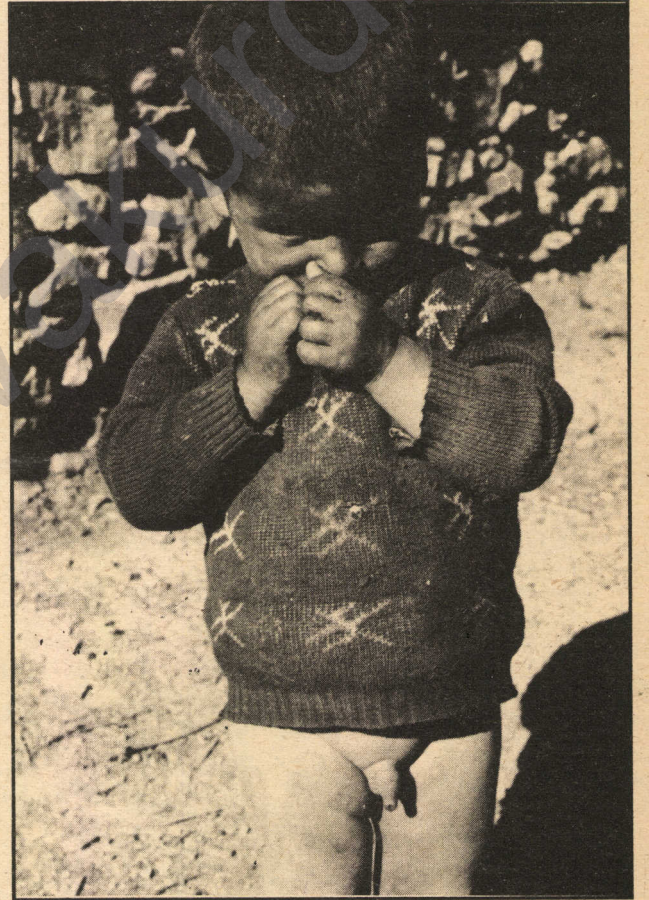
Söz konusu 20 il, Türkiye ekonomisinde büyük öneme sahip bir hayvancılık potansiyeline sahiptir. Bunu olanaklı kılan ise bu alana yapılmış yatırımlar, modern besicilik yöntemleri değil; en başta yörenin uygun doğa ve iklim koşullarıdır. Bol otlaklar, yazları serin yaylalar, yeterli su kaynakları vb. bunlar arasında geliyor. Yazları yüksek yaylalara çıkmak, kış mevsiminde de iklimin kısmen daha yumuşak olduğu bölgelere geri dönmek ülkemizin binlerce yıllık geçmişi olan bir geleneğidir.

20 No.lu tabloda da görüleceği gibi 20 il, manda, eşek ve arı kovani dışındaki hayvan türlerinin sayısı bakımından, Türkiye'nin toplam potansiyelinin üçte birini aşan bir paya sahiptir. Kaldı ki söz konusu hayvan türlerine ait rakamların hepsi 20 il'e ait de değildir. Bu özellik göz önüne alındığında şöyle bir sonuç ortaya çıkıyor; 19 il Türkiye'de mevcut toplam atların yüzde 35.68'ine, 13 il katırların yüzde 36.63'üne, 20 il sığırların yüzde 38.96'sına, 18 il koyunların yüzde 44.95'ine ve 20 il kıl keçilerinin yüzde 43.72'sine sahip bulunmaktadır.

Türkiye'de devlet yöneticileri, bir bütün olarak burjuvazi kuşku yok ki ötedenberi yöre hayvancılığının önemini bilincindeler. Bu durumun, sadece günümüzde değil daha cumhuriyetin ilk yıllarında da plan ve programlara, öteki resmi belgelere yansıtıldığı görülüyor. Örneğin, 1930 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri için özel olarak hazırlanmış olan "*İktisadi Vaziyetimize Dair Rapor*" adlı belgede konuya ilişkin şu cümlelere rastlıyoruz:

"Bakariye-Kara sığır ve manda ithalatımız başlıca kasaplık olmak üzere, damızlık, süt ineği, çiftlik hayvanı ihtiyacı için vaki olmaktadır. Kasaplık ithalatı hemen hemen İstanbul'a münhasırdır. İstanbul'un et ihtiyacı daha ziyade Kars ve Erzurum havalisinden temin edildiği halde kış zamanlarında ve hususıyla yolların kapandığı sıralarda buralardan sevkiyat kabil olmamaktadır.."

Yine yörede hayvancılığın geliştirilmesi için çaba harcamak da gelmiş geçmiş tüm hükümetlerin, tüm burjuva siyasi partilerinin ilan ettikleri hedefler, verdikleri

sözler arasındadır. Ancak öteki alanlarda olduğu gibi bu konuda da bugüne kadar kayda değer adımlar atılabilmiş değil. Bulunulan vaatler hep kâğıt üzerinde kalıyor.

Özel sektörün yöre hayvancılığının geliştirilmesi konusunda fazla bir iddiası yok. Bu kesimi ilgilendiren, daha çok kısa sürede mümkün olan en yüksek kârı nasıl elde edeceği, yani sömürüyü ne şekilde en üst düzeye çıkarabileceğidir. Bu nedenledir ki tekeller, değişik

**TABLO- 26: 20 İLDE 1980 YILI İTİBARIYLA HAYVAN VARLIĞI VE TÜRKİYE TOPLAMI
İÇERİSİNDEKİ PAYI (%)**

İLLER	At	Katır	Eşek	Siğir	Manda	Koyun	Kıl Keçisi	Arı Kovanı
Adıyaman	0.9	4.5	1.6	0.7	—	0.7	1.7	0.5
Ağrı	1.5	—	0.6	2.2	—	—	4.4	0.3
Bingöl	0.78	—	1.05	0.96	0.56	1.38	3.23	0.35
Bitlis	0.30	—	0.16	1.23	0.71	1.39	1.97	0.50
Diyarbakır	1.56	4.29	2.85	2.40	3.03	1.57	3.51	0.67
Elazığ	1.00	1.70	2.09	1.52	0.86	1.04	2.11	1.36
Erzincan	0.89	0.73	0.54	1.43	1.09	1.12	1.00	1.82
Erzurum	4.70	0.55	1.93	7.38	3.55	4.89	2.01	3.58
Gaziantep	1.61	4.30	1.03	0.09	0.31	0.81	2.43	1.01
Hakkari	1.92	3.93	0.23	0.27	0.10	2.12	2.26	0.98
Kars	8.35	—	1.70	5.95	3.40	4.48	1.04	2.21
Malatya	0.69	2.93	1.06	1.81	—	1.20	1.18	1.95
Maraş	1.97	2.29	1.47	1.26	0.87	1.16	2.47	1.30
Mardin	1.07	4.31	3.82	0.94	—	2.28	2.77	0.51
Muş	1.46	—	—	2.92	5.06	2.33	2.20	0.98
Siirt	1.86	9.09	1.44	0.61	0.59	1.41	3.84	1.59
Sivas	2.5	—	3.45	3.12	2.59	2.97	1.92	3.04
Tunceli	—	2.70	—	1.01	0.83	—	2.59	1.54
Urfa	3.31	—	1.17	0.88	0.13	4.35	2.69	0.52
Van	1.46	2.36	—	2.28	2.91	5.31	2.10	0.33
Toplam	35.68	36.63	25.15	38.96	26.59	44.95	43.72	25.44

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, 1985 yılı

Not: Boş sütunlar, o ilde o hayvan türünün bulunmadığını değil, sayımının yapılmadığını gösteriyor.

koşulların bir sonucu olarak üretim alanında değil, daha çok alım-satım aşamasında piyasaya çıkmaktadırlar.

Hal böyle olunca geriye devlet müdahalesi, onun atabileceği adımlar kalıyor. Ancak devletin de bu konuda üzerine düşeni yerine getirmedeği açıktır.

Devlet, hayvancılığı geliştirmek için gerekli önlemleri almıyor. Bu bakımdan üreticinin kendi kaderiyle başbaşa bırakıldığı göz önündedir. Örneğin, hayvan türlerinin ıslahı, yem sorununu çözüme kavuşturma, hastalıklarla mücadele, hayvan barınma yerlerinin sağlıklı hale getirilmesi ve nihayet bütün bunların başarıya ulaşabilmesi için zorunlu olan üreticinin eğitimi gibi konularda pek de yapılan bir şey yok. Çoğu göz boyamaya, daha çok da seçim yatırımı niteliğinde olan "yem fabrikaları"nın durumu ortadadır. Genellikle küçük kapasiteli olan bu işletmelerde üretilen yem miktarı, bölge ihtiyacı göz önünde tutulduğunda devede kulak kalır. Kaldı ki bunlar bile tam kapasite ile çalıştırılmıyor, bazen de hepten kapalı halde tutuluyor.

Bu yüzden de sık sık ve özellikle de kuraklığın görüldüğü yıllarda açlık; hayvan ölümlerinde artışlar ortaya çıkıyor, üretici bakımından giderilmesi güç kayıplar meydana geliyor. Böyle dönemlerde hayvan üreticisi, hayvanını çoğu kez yok pahasına elden çıkarmak zorunda kalmaktadır.

Hayvansal ürünleri zamanında üreticiden satın alacak, onları işletecek bir örgütlenme yok, bu türden işletmeler kurulmuş değil. Bazı illerde sözde açılmış bulunan süt, peynir ve tereyağ "fabrikaları" bir derde deva olacak gibi değiller. Her şeyden önce bunlar da tıpkı yem fabrikaları gibi ihtiyaca cevap vermekten uzak, küçük kapasiteli işletmelerdir. Yine düşük kapasite ile çalışmak, yılın büyük bir kesiminde ise kapalı kalmak bunların da kaderidir. Diğer taraftan herhangi bir yörede sırf böyle bir işletmeyi hizmete sunmak da yetmiyor. Bunu, sütü anında alacak, onu nakledecek bir organizasyonla desteklemek ve tamamlamak gerekiyor. Yörenin bu gibi hizmetler bakımından ne ölçüde geri durumda olduğunu söylemeye ayrıca gerek yok. Hatta büyük bir bölümünde insanlar bu türden bir hizmeti tanımıyor bile.

Yöre hayvanlarını zamanında ve uygun koşullarla satın alacak onları nakledecek bir pazarlama mekanizması mevcut değil. Gerek özel sektör ve gerekse devlet eliyle bu konuda izlenen temel politika mevcut hayvanları mümkün olan en düşük fiyatla satınalma şeklinde beliriyor. Bu yüzden de köylü eskiden beri açıkgoz tüccarların insafına kalıyor, önemli miktarda hayvan bu yüzden telef olup gidiyor. Örneğin, M. Kemal'in 1930 yılında çıktığı ve doğu hattını Adana-Kayseri-Trabzon hattının oluşturduğu yurt gezisinde bu sorun

canlı bir şekilde karşısına çıkıyor. Kayseri'de karşılaşılan bir olayı A.E. Yalmaz şöyle dile getiriyor:

"İlk merhalemiz olan Kayseri'de bir şikayetle karşılaşıyoruz: Şarktan her sene Kayseri'ye on beş bin büyük baş hayvan (inek, öküz) gelirmiş. Fakat ekseri seneler olduğu gibi bu sene de hayvanları "öküz vebası" var diye Kayseri'ye sokmuyorlarmış. Bu.. "öküz vebası" lafı bir vesile.. Ortada böyle bir şey yokmuş.. Kayserililer bu hadiseyi öyle bir anlattılar ki bir gece kalarak Sivas'a hareket edecek olan kafil e bu yüzden yirmi dört saat daha orada bekledi.."

Günümüzde bu politikada temelde bir değişiklik meydana gelmiş değil. Ayçiçeğine, tütüne, pamuğa, fındığa ve çaya taban fiyatı veren, kısmen de olsa üreticiyi koruma yönünde adım atan devletin hayvan ve hayvansal ürünlerle ilgili olarak aynı yola başvurmaması ilginçtir.

Böyle hallerde geniş üretici kesimleri koruyacak bir örgütlenme biçimi ve hatta en demokratik olanı kuşkusuz kooperatifleşmedir. Ancak, Türkiye'de burjuvazinin ve buna bağlı olarak devleti yönetenlerin oldum olası (aradaki bazı istisnalar hariç tutulursa) gerek ekonomik ve gerekse ideolojik nedenlerle kooperatifçiliğe karşı oldukları, bu örgütlenmeyi geliştirmek şöyle dursun, var olanlarını bile dağıtmayı hedefledikleri biliniyor. Söz konusu 20 il ise geniş kitlelerin yararına olan öteki pek çok kavram gibi kooperatifçilik kavramına da hayli yabancısıdır.

İşte başlıbaşına bir inceleme konusu olarak ele alınması gereken hayvan kaçakçılığı da bundan kaynaklanıyor. Türkiye'nin İran, Irak ve Suriye ile olan sınırlarının hemen öteki tarafında hayvan fiyatları, bu tarafta biçilen fiyatın çok üstünde seyrediyor. Bu da doğal olarak yöre insanının hayvanlarını orada satıp değerlendirmeye itiyor. Kaldı ki ekonomik nedenlerin ötesinde sınırın diğer yakasıyla ilişkiyi kolaylaştıran, onu gerekli kılan coğrafi, tarihi ve kültürel birçok başka etken de var.

12 Eylül 1980 sonrası ise toplumumuzun hemen hemen tüm kesimleri için olduğu gibi, hayvan üreticileri bakımından da yeni ve büyük güçlüklerle dolu olarak geçti, geçiyor.

Her şeyden önce bu dönemde uygulanan ekonomik model hayvan üreticileri bakımından büyük güçlükler yarattı ve hâlâ da yaratıyor. Devletin krediyi kısma kararlarından en çok etkilenenlerden birinin bu kesim olduğu açıktır. Kredi kurumlarının hayvan üreticilerinin taleplerini geri çevirmesi, istenilen krediyi vermemesi nasıl olsa fazla gürlütsü patırtısı olan bir şey değil. Kaldı ki üretici kredi alabilse bile yüksek faiz politikası yüzünden ondan istenilen yararı sağlaması olanağı pek yok. Ama yem fiyatlarının yüksek oluşu, üreticinin elinde ihtiyaçlarını giderecek dercede peşin para bulunmayışı, onu yine de "denize düşen yılanı sarılır" örneği ya bakanın, ya da Zirai Donatım Kurumu'nun kapisını çalmak zorunda bırakıyor.

Van'lı üretici Abdulkaki Kıyatmaz, bu "yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal" durumu karşısında şöyle yakınıyor: "Ne yapayım yani? koyunlarımın kırılmasını mı seyredeyim, götürüp meydana yok pahasına mı satayım? En iyisi mi yemi almak. Burası Türkiye, bakarsın bir senede çok şey değişir." (2000'e Doğru Dergisi, yıl 2, sayı 47 s. 29).

Abdulkaki Kıyatmaz, işi biraz da şansa havale ederek Zirai Donatım'ın yüzde 108 faizli kredisini kullanmaya cesaret ediyor ama, herkes o kadar cesur değil. Hoşap'tan Bedrettin Yıldız bunlardan biri: "Yalnız kasaplar koyun alıyor artık. Tümü birden günde yüz tane bile alamıyor. Piyasaya gelen koyun ise binlerce. İhracat yok. Zirai kredi verilmiyor. Yüzde 108'le yem alan bu parayı ödeyemez ki. Belki de ödememek için alıyorlar. Mecburluktan dolandırıcı bile olunur" (2000'e Doğru, Aynı sayı).

Çaldıran'lı Siddık Bahar, "Köylü bahara çıkmaz, çıksa da hali kalmaz" sözleriyle içini dökerken, bir diğeri: "Hayvancılık dediler, besicilik dediler, böyle diye diye mahfettiler bizi" diyerek, devletin "hayvancılığı teşvik" adı altında ortaya çıkardığı sonucu gayet özlü bir biçimde dile getiriyor. Ne var ki "Hayvancılığı teşvik ve geliştirme" hikayesinden dert yanan sadece Van'ın hayvan üreticileri değil. Yörenin işadamları da son yıllarda sık sık aynı doğrultuda görüş dile getirmeye başladılar: "Doğu bölgesi için özel teşvik tedbirlerinin şart olduğunu belirten işadamları 'Hayvancılık teşvik ediliyor, ancak bölge ayırımı yapılmıyor. Böylece sanayici aldığı teşvikleri Marmara bölgesinde kullanıyor ve hayvancılığın merkezi doğuya gitmiyor. Bizim için özel teşvik şart' diyor".

Geçen yıl Van'da 80 bine satılan koyunun, bu yıl otuz bine indiğini yazan 2000'e Doğru dergisi, konuya ayırdığı yazının sonunda şöyle bir özetleme yapıyor:

"Nitekim köylü giderek kooperatif borcunu ödeyemez oluyor. 2 bin üyeli Saray Tarım Kredi Kooperatifi'nin 1 milyara yakın parası takipte. Van Tarım Kredi Kooperatifi'nin vadesi geçmiş alacakları 535 milyon. İcra memuru günde 10 köy dolaşıyor sonuç alamadan. 'Böyle giderse hepsi kodesi boylar' diyor. Biriken borçlar bir yandan, yüzde 108 devlet faizi bir yandan Ziraat Bankası Şubesindeki görevli haklı anlaşılan: 'Asıl kıyamet seneye kopacak'.

Diğer taraftan sınır yörelerinde, yıllardır süregelen gece dışarıya çıkma yasakları, hayvanlarını kıra götürür ve eve getirirken karakola hesap ve bilgi verme zorunlulukları, yaygınlaşan rüşvet, köylülerin başta askeri personel olmak üzere devlet görevlilerini beslemek, barındırmak zorunda bırakılması, yaylalara çıkma yasağı "Kaçakçılığı önleme" adı altında alınan önlemler ve öteki baskı uygulamaları ister istemez hayvan besiciliğine darbe vurdu, onu önemli ölçüde cazip bir uğraşı dalı olmaktan çıkardı. Yine binlerce kişinin "köy korucusu" haline getirilmesi de tarım ve hayvancılık alanında üretimin düşmesine neden oldu. Çünkü korucu olmak, aynı zamanda üretimden koparak devletten aldığı ücretle geçinmek, yani parazitleşmek demektir.

Sonuç olarak hayvan besiciliği bakımından oldukça 'uygun koşullara sahip olan 20 ilde, gerek hayvancılığı geliştirme ve üreticiyi koruma alanında çaba harcanmaması, bu alandaki üreticiliğin ilke yöntemlerle sürdürülmesi, düşük fiyat politikası izlenmesi ve gerekse baskıların yarattığı zorluklar yüzünden, bu uğraşı dalında gerileme ortaya çıkıyor. Hayvan besiciliği güçleneceğine zayıflıyor ki, bu durum günlük basına da sık sık yansımaktadır.

(Devam edecek)

Karşı Ayaklanma ve Terör: Guatemala Örneği

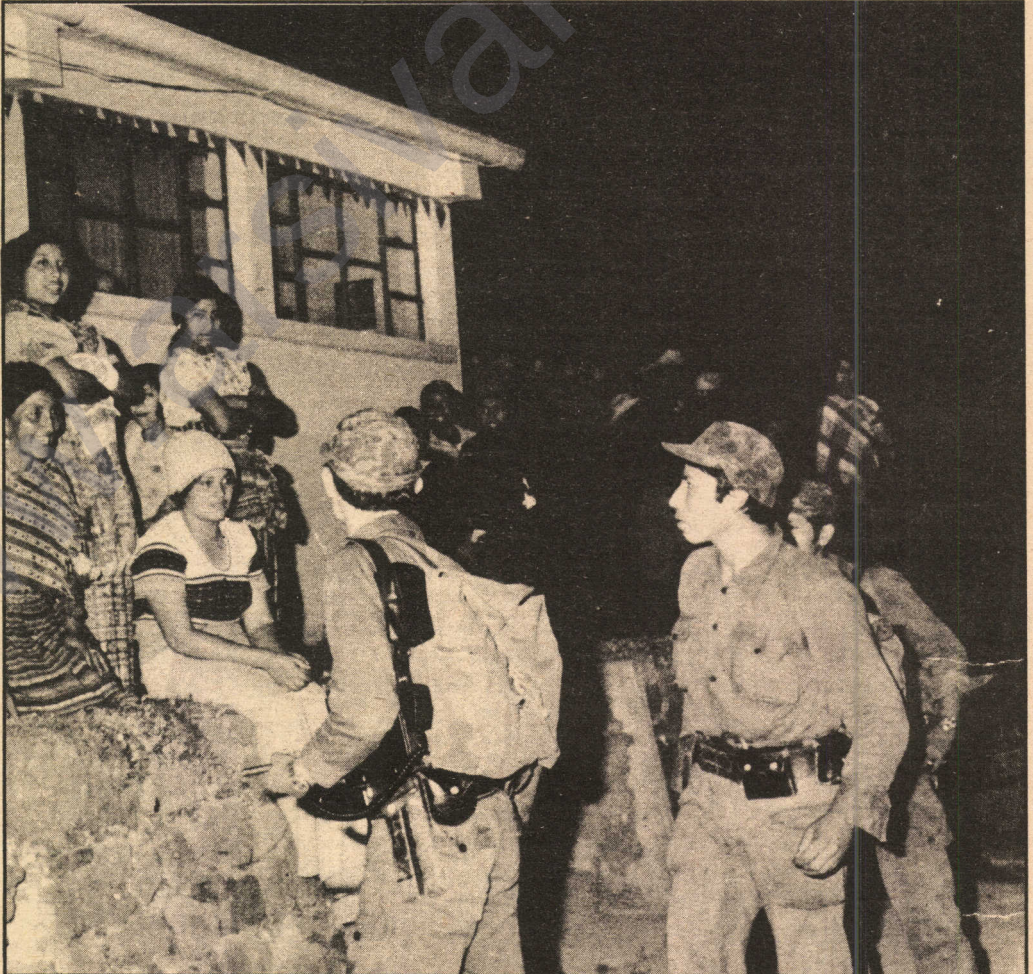
Counterinsurgency (karşı-ayaklanma) stratejisinin başlangıcı Roosevelt dönemine (1933) kadar uzanıyor. O günden buyana değişik ülkelerde uygulamaya konulan ve giderek zenginleştirilen strateji, Reagan döneminde daha da canlandırıldı. Aslında bu, ABD'nin üçüncü dünya ülkelerine karşı izlediği; buralardaki ilerici, devrimci hareketleri bastırmada güttüğü politikanın önemli bir halkasını oluşturuyor.

ABD Ordusunca 1986 yılında yayınlanan "Low-intensity Warfare" (Savaşı alt düzeyde yoğunlaştırma) Savaş rehberi kitabında stratejiye ilişkin temel görüş şöyle özetleniyor; "Olası bir ayaklanmayı bastırmak için hükümetin politik, ekonomik, psikolojik ve askeri gücünü bilimsel yöntemlere uygun olarak geliştirme ve uygulama sanatıdır. Bu, askeri ve sivil programların bütünselliği üzerine oturtulmuştur."

Bu arada ülkemizde ötedenberi girilen bazı uygulamalar ve özellikle de birinci derecede Amerikan destekli 12 Eylül darbesinden sonraki dönemin olayları, ister istemez bu türden karşı-devrimci çabalar üzerinde yaşadığımız toprakların petrol deposu Ortadoğu bölgesinde bulunması ise, konunun ciddiyetini daha da arttırmaktadır. Sıkıyönetim uygulamaları, Kontrgerilla faaliyetleri, Köy koruculuğu, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ve şimdi de "Teritoryal Savunma" adı verilen yeni örgütlenme modeli, hep bu çerçevede ele alınıp, değerlendirilmesi gereken olaylardır. En çok da bu son "savunma" modeline ışık tutacağını düşünerek F. Almanya'da Pahl-Rugenstein Yayınevi tarafından yayınlanan Jochen Hippler'in "Krieg im Frieden (Barış İçinde Savaş)" adlı kitabından yaptığımız çeviri yazısını yayınlıyoruz.

1 981-82 yıllarından sonra Guatemala'da uygulanan ayaklanmayı bastırma harekâtı komşusu El-Salvador'dan bazı noktalarda önemli farklılıklar gösteriyor. Her şeyden önce iç koşullardan kaynaklanan nedenlerden ötürü bu ülkeye yapılan Amerikan yardımı göreceli olarak daha azdır. El-Salvador'a yapılan yoğun Amerikan yardımına karşın, Guatemala hükümetinin bu yardım ve Amerikan uzmanlarının desteği olmaksızın kısa sürede daha iyi sonuçlar elde etmesi, her iki ülkedeki harekâtı karşılaştıran ayaklanmayı bastırma stratejistlerini sık sık şaşırtıyordu.

Tarihsel olarak birbirlerine anahatları itibariyle benzerlik gösteren bu iki Ortaamerika ülkesinin elbet

farklı yanları da var ve bu farklardan ötürü de hareket programının çıkış noktası değişiklikler taşıyordu. Guatemala'nın uzun bir geçmişe dayanan Amerikan müdahalesi deneyimi var. Nitekim 1954 yılında ABD Yönetimi, gizli CIA eylemleri ve Guatemala Contraları'nın desteği ile seçimler sonucu işbaşına gelmiş olan hükümeti devirerek askeri diktatörlüğü başa getirdi. Guatemala, aynı zamanda ayaklanmayı bastırmada başarılı geçmiş deneyi olan bir ülkedir. 1962'lerde fokoculuktan yola çıkan gerilla hareketi 1968'de yine Amerikan yardımı ile bastırılmıştı. 1972'lerden sonra ise geçmişin hatalarını değerlendirilerek yola çıkan yeni bir gerilla hareketi değuyordu. ("Objektif" olarak koşulları olmasa bile, küçük bir devrimci grubun silahlı eylemleri ile devrimci durumu yaratabileceğini sanan görüş) Fokocu görüşten arınan yeni gerilla hareketi, uzun erimli mücadele, halk kitleleri içerisinde, özellikle de yüksek dağlık bölgelerdeki İndio'lar arasında politik olarak kök salmanın zafer için vazgeçilmez bir koşul olduğu noktasından hareket ediyordu.

70'li yılların sonuna doğru direniş hareketi açısından göreceli olarak daha elverişli koşullar oluştu. Biryandan ortaya çıkan ekonomik ve politik kriz karşısında sıkışan Lucas Garcia diktatörlüğü, diğer yandan askeri alanda verilen yeni kayıplarla sarsılıyordu. Diktatörlük, modern karşı-ayaklanma programını hayata geçirecek yetenekte değildi. Bu gelişme askeri durumun daha da kötüye gitmesine yol açıyor ve en çok da genç subaylar huzursuzluğun giderek büyümesini yaratmaktaydı.

Seçimlerde hile yapıldığı gerekçesiyle, 1982'de genç subaylar darbe yaparak başkanlığa Efraim Rios Montt'u getirdiler. Rios Montt, önemli kariyeri olan asker kökenli biriydi. Hristiyan Demokrat koalisyonunun devlet başkanı adayı olan Montt, hileli seçimin de bizzat kurbanıydı. Hem muhalefet çevrelerinde, hem de dış kamuoyu nezdinde yıpranmamış biriydi. Fundamentalist bir Amerikan tarikatının mensubu olarak manevi bir otoriteye sahip olmak için de çaba harcadı. Yönetime el koyar koymaz etkin bir karşı-ayaklanma hareketi başlatan Rios Montt, kararlılığı ve becerisi ile kendinden öncekileri geride bıraktı. İlk dönemlerde ağırlık devlet terörünün sistematikleştirilmesine verildi. "Kuşkulu" ve "yıkıcı" bölgelere karşı girişilen haçlı seferi salt gerillayı değil, kırsal bölgelerdeki sivil halkı ve yerleşim birimlerini hedef aldı. Her şey yakılıp yıkılıyor, yerle bir ediliyordu. Bu gaddar yöntemle 1982 yılının ikinci yarısında 10.000 insan katledildi. Toplam nüfusu 7 milyonu bulan Guatemala'da 1 milyon kişi ülkesini terketmek zorunda bırakıldı.

Bu harekattan gerillalar da çok etkilendi. Saldırıların sonucu gerillanın destek görme, geri çekilip gizlenme, yiyecek elde etme ve bilgi toplama olanakları önemli biçimde kaydediliyordu. Böylece saldırıların boy hedefi olan gerillalar ağır kayıplar verdiler. Pratik eylem yeteneği ülkenin önemli bir bölümünde dumura uğradı.

Anti-gerilla savaş yönteminin bu dönemdeki seyrini Racknagel Müller şöyle tanımlıyorlar; "Anti-gerilla eylemlerinin sırası genelde hep aynı. Bir bölgenin ordu tarafından işgali öncesinde yerleşim birimleri Amerikan malı helikopterlerin (Bell Ranger) ve askeri amaçlarla donatılmış İsrail ve İsviçre yapımı küçük uçakların (Arava

Pilatus PC-9-7) napalm bombardımanı ve havadan mayın atışı ile başlar. Ardından bölgeye giren piyade birlikleri yaralıları, kaçmayı başaramayanları gözünü kırpmadan katleder, İsrail yapısı ateş salan silahlarla evleri, erzakı ve biçilmeye hazır tarlaları ateşe verir. Hayvanları ya gaspedip götürür, ya keser. Yer yer piyade birliklerinin desteğini alan ardçı birlikler de yollardan kenarlara doğru 200 m.'lik alanda bulunan ağaç ve çalılığı ateşe vererek olası bir gerilla saldırısına karşı bir önlem olmak üzere yok eder. Yerleşim biriminin sonuncusu da denetim altına alındıktan sonra etrafı çevreleyen ormanlar, terasa bağ ve bahçeler ateşe verilerek gizlenme olanağı tümünden ortadan kaldırılır. Ormanların ve ekili-dikili arazinin yok edilmesinde kullanılan kimyasal maddeler, bölgede uzun dönem tarım yapılmasını engelleyici etki yapar."

Ağırlıklı olarak İndio'ların (Kızılderili) hedef olduğu kırsal kesimdeki toplu savaş sonrasında bu kez ayaklanmayı bastırma (karşı-ayaklanma) programının ikinci bölümüne geçilir: Yeniden kurma dönemi; Daha iyi denetim sağlama görüşünden hareketle tasarlanan yeniden yerleştirme programı çerçevesinde "Yeni köyler" kuruldu. Yüksek yerlerde bu yerleşim birimleri oluşturulurken askeri gereksinim ve istemler gözönünde tutuldu. Genellikle düz ve denetimi kolay sokaklar ve tektip dikdörtgen konutlardan oluşan köyler, kışla ve karakol çevresinde kuruluyordu. Hem evler arasında ve hem de köy çevresindeki çalılıkların kaldırılması önemli bir koşuldu. Bölge, sık sık geceleri büyük projektörlerle aydınlatılıyor ve diğer ek güvenlik önlemlerinin alınması da unutulmuyordu (Irak Kürdistanı'nda Saddam rejimi tarafından 1975'lerden bu yana gerçekleştirilen uygulamalarla, Türkiye'de sık sık gündeme getirilen "Köyleri Birleştirme Projesi" ile aralarındaki büyük benzerliğe dikkat edilmeli Ç.N.).

Yerleşim alanlarında uygulanan değişiklikler yeterli değildi; Sivil halk içerisinde askeri amaçlı "Kendi kendini savunma milisleri" (PAC) örgütlendi. PAC başlangıçta askeri işlevleri üstlenmeyecek, görevini daha çok bir sosyal denetim organı olarak istihbarat ve ihbarcılık alanında yürütecekti. Milis güçlerinin devşirilmesinde göze kestirilenler, imtiyaz tanıma vb. yöntemlerle özendiriliyordu. Ayrıca bu işe girmenin görev olduğu da dolaylı veya dolaysız yollarla dile getirilmekteydi. Bu süre içerisinde milis gücü sayısının 800 bin ile 1 milyon arasında bir sayıya ulaştığı söyleniyor. (Diğer bir görüşe göre bu sayı 200 ile 300 bin arasındadır.) Milisler, kırsal kesimde yaşayan sivil halkın denetlenmesi için ana unsur durumundadır. Daha da önemlisi "Kendi kendini savunma milisleri" adım adım politik ve idari görevler de üstlenerek kırsal kesimde hükümeti temsil etmeli ve halk kitlelerini güdümlü politik sürece entegre işini sağlamalıydılar. Böylece pratikte sivil faaliyetler (sivil action)le de bağ kurularak seçkin sosyal projelerin yaratılması, altyapı tesislerinin düzene konulması veya yiyecek temini vs. yetki alanları içerisine giriyordu. Söz konusu çalışmalar maddi ve manevi tüm olanaklarıyla ordu tarafından destekleniyordu.

Öncelik dağlık bölgelerde olmak üzere -stratejik noktaların savunmasını gözardı etmeksizin- savaşı göreceli küçük birliklerle sürdürme yeteneğine kavuşmak için Guatemala ordusu askeri alanda etkisini büyütmeye

çalışıyordu. 1985 başlarında silahlı gücün sayısı 51.600 idi ve bunun sadece 38 bini ordu kadrosuydu.

Daha çok teknik nedenlerden ötürü hava kuvvetleri harekâta sıradan bir yol oynadı. Askeri stratejinin önemli bölümlerinden birini Meksika sınırı oluştuyordu. Gerillalar ve sivil halk Meksika sınırını geçerek güvenli bir ortama ulaşabildiği sürece, ülkede ordunun "huzuru sağlaması" olanaklı değildi. Bir yandan yok edilemediği yerlerde gerillanın sıkıştırılması, diğer yandan da Meksika sınır bölgesinde muhalefetin yeniden örgütlenmesinin engellenmesi önemliydi. İki yol denendi. Birincisi; Meksika sınırına yönelik askeri baskıların yoğunlaştırılması. Bu Meksika'nın güvenlik gerekçesiyle sınıra askeri yoğunluk yapmasına neden oldu. Guatemala'nın sınır ötesindeki mülteci kamplarına yönelik askeri operasyonları da bu mantıktan yola çıkıyordu. Sonuçta elbet gerillanın hareket serbestisi daralıyordu. İkincisi, Guatemala hükümeti Meksika'ya karşı iyi plânlanmış akıllıca bir politika izledi. Bir yandan Meksika'nın Contadora çalışmalarına ilişkin politikasının bir bölümünü desteklerken, diğer yandan anti-Nikaragua cephesinin en ön saflarında olmayı reddederek sınır bölgesinde kendisine yönelik daha ağır gerilla saldırılarının önlenmesi doğrultusunda bu ülkenin gönlünü aldı. Askeri baskı ve diplomasi ortaklığı birlikteliğinden oluşan taktik oldukça başarılı oldu.

1982'nin ikinci yarısındaki ateşli dönem ile Guatemala karşı-ayaklanma hareketi, ABD ve Salvador ordusunun komşu ülkede (El-Salvador kastediliyor Ç.N.) yıllardır sürdürdüğü çabadan daha etkili oldu. Ancak Guatemala uzun dönemde politik istikrar bileşkeninden yoksundu. Hele kısa ve orta dönemde baskınlardan ötürü ortaya çıkan parasal harcamaların uzun dönem gözönüne alındığında yalnız başına Guatemala tarafından karşılanması olanaksızdı. Diktatörlüğün uluslararası kamuoyu nezdindeki baskıcı ve vahşi görüntüsü, yurt dışından geniş kapsamlı yardım almaya engeldi. Carter döneminde ABD'nin insan haklarının pervasızca çiğnenmesi nedeniyle yardımı dondurması durumu daha da ağırlaştırıyordu. Beri taraftan hem Guatemala'da sessizliğin uzun dönem sürebilmesi, hem de orta tabakadan bazı kesimlerin radikalleşmelerini önlemek bakımından yabancı destek zorunluydu. Onun için de Guatemala "demokratlaşmalıydı". Bu sürece de, Başkan Rios Montt'ın Savunma Bakanı General Oscar Mejia Victores tarafından yeni bir darbe ile görevden uzaklaştırılması ile girildi. Haziran 1984, Kasım ve Aralık 1985'te yapılan parlamento ve başkanlık seçimlerinde "ılımlı" partiler, özellikle de Hristiyan Demokrat idi. Uzun yıllar boyunca uygulanan baskı politikası bu başarının temel nedeniydi. "ılımlı" muhalefetin bile kentlerde yıllarca fiziki olarak yok edilip ortadan kaldırıldığı, kapsamlı devlet terörünün sürdüğü ve bu arada silahlı muhalefetin de terör karşısında çok kan kaybettiği bir ortamda yapılan seçimler sırasında etkin ve örgütlü ordu, işlerliği olan tek devlet aygıtıydı. İşte seçimler bu toplumsal gerçeklik çerçevesinde değerlendirilmelidir. Seçimin kırsal alanlara

damgasını vuran sivil milis güçleri ile aşırı otoriteye sahip ordunun güvencesi altında olması, onun ne menem şey olduğunu ortaya koyuyor. Devlet başkanı general Mejia Victores parlamento seçimlerine ilişkin görüşlerini şaşılacak bir açıklıkla şöyle dile getiriyordu; "Ulusal Parlamento egemen değildir ve geçici başkan seçemez. Seçilmiş parlamenterler de halkı temsil etmiyor".

Diğer taraftan seçilen parlamento ve devlet başkanına karşı iktidar yine Guatemala ordusunun elindedir ve sivil devlet görevlileri onun çizdiği çerçevede hareket edebiliyor. Ordunun isteği ve emriyle kurulan güdümlü demokrası böylece önüne koyduğu amaca ulaştı. Çoğu ABD'ye ait uluslararası yardım, ülkeye akarak karşı-ayaklanma programını finanse etti ve güvence altına aldı.

O zaman akla şu soru geliyor; Guatemala'da askeri yönetim neden ABD tarafından yoğun destek gören ve uzmanlar nezdinde yetişen El-Salvadorlu meslektaşlarına oranla stratejilerinde daha başarılı, etkin ve seri. Bunların uyguladıkları programlar arasındaki farklılık ne? Farkların ilki askeri alanda göze çarpıyor; Guatemala'da savaş tekniği çarpıcı şekilde geri. Casusluk uyduları, keşif uçakları belirgin bir rol oynayamadı, hava kuvvetleri savaş tekniğinin eksikliğinden, ikinci derecede rol oynadı. Buna karşın, başarısı hiç de gözardı edilemeyecek sivil milis güçler, El-Salvador'a oranla belirleyici etkinlik sağladı. İki ülke arasında "demokratikleşme" alanında da benzerlik göze çarparken, toprak reformu gibi her türden "sosyal reformun" Guatemala'da yokluğu ise ilginç.

Guatemala askerinin El-Salvador'a oranla göreceli başarısının sırrı iç yapıdan kaynaklanıyor. Sistematik baskı uygulamaları söz konusu olduğunda tarihsel olarak her iki ordu birbirinden hiç de farklı değil. Ne var ki Guatemala ordusu, dikkate alınması gereken bir "profesyonel"lik düzeyine sahip, geleneksel ve yapısal açıdan etkin bir askeri güç. Kendisini yeni koşullara çok çabuk biçimde adapte edebiliyor ve 1960'lardan kalma gerillaya karşı savaş deneyimine sahip. Etkin askeri yönlendirme yeteneği ile donanmış şubay kadrosu -özellikle alt ve orta rütbelerde- ordunun önemli bir özelliği.

Son olarak Guatemala ordusunu Amerikan desteği olmaksızın operasyon yapabilmesinin kendisine önemli avantaj sağladığı da görüldü. Bu sayede, bir yandan ABD denetimindeki savaş yöntemi ve onun gerektirdiği yönlendirme ve taktiklerden, eksikliklerden doğabilecek olumsuz etkilenmelerden kurtulabildi. Ordu, kendi koşullarına uyarladığı "teknik", göreceli hafif silah ve aygıtlarla, sivil asker bileşimi insan kaynağını temel alarak ve bunları ayaklanmayı bastırma programına uyarlayarak savaşı yürüttü. Karşı-ayaklanmanın doğrudan ABD tarafından yürütülmemiş olması, uluslararası basın muhabiri sürüsünün dikkatini çekmemesine ve bu çağdışı katliamın dünya kamuoyuna yansımamasına yol açtı; Guatemala ordusu bundan da yararlanarak, savaş taktiklerini en ince noktasına kadar acımasızca, vahşice uygulama olanağı elde etti.

SSCB'nin Bölgesel Uyuşmazlıklara İlişkin Politikası

Yevgeni PRİMAKOV(*)

İster halen tam hızla sürmekte olan, isterse şu anda için için yanmakta olup heran tutuşabilecek bölgesel uyuşmazlıklar, çok sayıda insanın yaşamını yitirmesine, ağır maddi kayıplara yol açıyor, birçok ülkenin ve halkın gelişimini engelliyor ve uluslararası ilişkileri istikrarsızlaştırıyorlar.

Bu tür anlaşmazlıklar, onları SSCB ile ABD veya Varşova Pakı ile NATO arasında varolan dünya ölçüsündeki (global) doğrudan sorunlardan ayırmak için, bölgesel olarak niteleniyorlar. Ama büyük güçler, ya daha şimdiden bu tür bölgesel uyuşmazlıklara taraf olmuşlar, ya da heran olabilirler. Bunların en tehlikelileri Arap-İsrail çatışması, İran-Irak savaşı, Afganistan sorunu, Orta Amerika'daki durum, Kamboçya ve Güney Afrika sorunlarıdır. Bu sorunlar, sürekli olarak kendi öz sınırlarından taşma ve yayılma eğilimi taşıyorlar. Bunların birçoğu uluslararası ekonomik ilişkiler üzerinde olumsuz bir etki yapıyor. (Basra Körfezi'ndeki "tanker savaşı" bunun şu andaki somut örneğidir). Daha da önemlisi şudur ki, bölgesel çatışmalar, uluslararası düzeni bugünkü gerilim koşullarında, askeri-politik dengiyi alt-üst edebilirler. Bu sorunlar uluslararası güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturuyorlar.

Tüm bu nedenlerle, bölgesel uyuşmazlıkların yapısına ilişkin yeni bir bakış açısı ve onların çözümü için yeni bir yaklaşım, SBKP Merkez Komitesi'nin Nisan 1985 Plenumu'ndan bu yana dikkatle oluşturulan yeni Sovyet dış politika stratejisinin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Yeni Dış Politika Yaklaşımları

Herşeyden önce, bölgesel uyuşmazlıkların çözümü sorunlarını bu strateji ile nasıl uyumlaştırmalı? Bu yalnızca teorik bir sorun değil; çünkü yaşamın kendisi onu gündeme getirmiş bulunuyor. 1985 Kasımında yapılan Cenevre doruğunun (SBKP Merkez Komitesi'nin Nisan toplantısından sonra yapılan ilk Sovyet-ABD doruk toplantısı) hemen öncesinde, ABD sözcüsü ve Başkan Reagan'ın kendisi, görüşmeler için şöyle bir sıra önerdiler: Öncelikle bölgesel uyuşmazlıklara bir çözüm getirilmeli, insan haklarının gereği yapılmalı, güven verici adımlar atılmalı, daha sonra silah indirimine gidilmeli.

Biz diyoruz ki: Silah indirimi insanlık için yokoluş tehlikesini gidermenin ana yoludur; çünkü silahlanma yarışı -hem nicelik hem de nitelik olarak- insanlığı öyle bir felaketin eşiğine getirmiştir ki, bu, eğer önü alınmazsa,

dünya uygarlığının sonu olur. Bu yaklaşım, elbette, uluslararası güvenliği güçlendirecek ve güvenceye kavuşturacak öteki adımların önemini küçümsemek anlamına gelmez. Yeni Sovyet dış politika felsefesinde, bölgesel uyuşmazlıkların giderilmesi ve insan haklarına bir tüm olarak uyulması dahil, insanlığın önemli sorunlarının çözümü uluslararası durumun istikrara kavuşturulması için gerekli yol ve yöntemler olarak görülmektedir. Sovyet dış politikası bu konulara son yıllarda her zamankinden daha çok önem vermektedir.

Sorunun diğer bir yanı bizim için açıktır: Kimse silah indirimine (gerçekte uluslararası güvenliği sağlayacak bu ana yönetime), onu, bu amaca hizmet eden öteki adımlarla karşı karşıya koyarak öncelik vermemeli. Diğer bir deyişle biz, Amerikalıların Cenevre doruğu öncesinde başvurdukları mantığı tersinden işleterek, olayların şöyle bir sıra izlemesi gerektiğini öneremeyiz: Önce gerçek silah indirimi ve ancak ondan sonra bölgesel uyuşmazlıkların giderilmesine ve insan haklarının korunması çabalarına geçiş. Sovyetler Birliği'nin izlediği yöntem şudur: Uluslararası ilişkilere istikrar kazandıracak çabalar her doğrultuda ve aynı anda ele alınmalı; biri diğerinden önemli bile olsa, önce birinin çözümü için adım atılsın, sonra diğerine geçilsin gibi bir önart getirilmemeli.

Denebilir ki bu yaklaşım Vaşington'da yapılan 1987 Aralık doruk toplantısında başarıya ulaştı. Her iki ülkenin liderleri dikkatlerini orta ve kısa menzilli füzelerin yok edilmesi (ki anlaşma bunu içeriyor), saptanan süre içinde ABM anlaşmasından çekilmeme ve aynı zamanda, stratejik saldırı silahlarında yüzde 50 bir indirim yapmaya elverecek koşulların oluşturulması noktaları üzerinde yoğunlaştırdılar. Aynı zamanda, kimse bölgesel uyuşmazlıklara ve insan haklarına sırtını dönmedi; bu konularda önemli ve yapıcı bir görüş alışverişi sağlandı.

Böylece bölgesel uyuşmazlıklara bir çözüm bulunması, uluslararası güvenliğin sağlanması için de hayati önemde bir görev sayıldı.

İnsan bu sorunlarla uğraşırken şu hayati soruyu da hiç aklından çıkarmamalı: Eğer nükleer silahların kullanılacağı bir savaş tüm insanlığı ve uygarlığı tehdit ediyorsa ve hâlâ çözüm bulamamış bir dizi bölgesel çatışma kendi orijinal sınırlarını aşma eğilimi taşıırken, insan bağımsızlık için silahlı mücadele ile haklı ya da haksız savaş sorunlarına nasıl yaklaşmalı? Son tahlilde bu, Sov-

(*) Yevgeni Primakov, akademisyen, Dünya Ekonomisi Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Direktörü, SBKP Merkez Komitesi aday üyesi ve SSCB Yüksek Sovyeti üyesi.

yeter Birliği'nin yeni dış politika felsefesinin yaşamın gerçeklerine göre cevap verebileceği bir sorundur ve dünyamızın yalnız evrimci değil, aynı zamanda devrimci olan nesnel sosyo-politik gelişimi ile bağlantılıdır. Doğaldır ki, Sovyetler Birliği'nin yeni dış politika felsefesi, dünya devrimci sürecinin gelişimi kendisini çeşitli biçimlerde açığa vururken, böylesi bir temel soruna ilgisiz kalamaz.

Bu bağlamda şu noktalara işaret etmek gerekir:

Birincisi: Yöresel çatışmaların dönemiğinin dünya ölçüsünde bir termonükleer savaş felaketine yolaçabileceğine kuşku olamaz. Bu nedenle, uluslararası ilişkilere ve sorunlara yeni bir tarzda yaklaşmak gerekli olmuştur. Eski, "geleneksel" değer yargılarının ve düşüncelerin varlıklarını sürdürdüğü durumlarda bile, farklı bir ton gereklidir.

İkincisi: Kasım 1986 tarihli Delhi Deklarasyonu'nda da belirtilen şu anlayıştan yola çıkıyoruz: Uluslararası ilişkilerde savaşa ve genel olarak şiddet kullanılmasına son verilmelidir. Diğer bir deyişle savaş, Karl von Clausewitz'in formülasyonunun aksine -ki onun zamanı için tümüyle doğrudur- daha uzun süre politikanın bir devamı olamayacaktır.

Üçüncüsü: Bunların hiçbirisi, ulusal ve sosyal kurtuluş güçlerinin, meşru amaçlarına ulaşmaya hizmet eden her türlü araca başvurma haklarını dışlamaz. Ama, söz konusu araçların kullanılması, termonükleer çağın gerçeklerinin bize dayattığı yeni düşünce tarzıyla çelişmiyorsa bile, gerek devrim, gerekse karşı devrim ihracına çokdaha açıklık getirmelidir. SBKP Merkez Komitesi'nin Nisan 1985 Plenumu bu açıklığı getirdi.

Lenin ve taraftarlarıyla Troçki ve taraftarları arasındaki temel ayrımlardan biri devrimci duruma ilişkin değerlendirme olarak bilinir. Lenin, devrimci durumun nesnel bir yapısı olduğuna ve içsel çelişkilerin gelişimi sonucu ortaya çıktığına inanıyordu; alt sınıflar artık eski tarzda yaşamak istemedikleri ve üst sınıflar da artık eski tarzda yönetemedikleri zaman. Bir devrimci durum dışardan sunulamazdı. Troçkistler ise dünya ölçüsünde bir "sürekli" devrime inanıyorlardı. Onlara göre bir ülkedeki devrimin zaferi (sosyalizmin değil; çünkü Troçkistler sosyalizmin tek ülkede zafere ulaşabilme ihtimalini yok sayıyorlardı) devrimin bir ülkeden diğerine sıçramasını sağlayacak zincirleme bir reaksiyonu başlatmasına bağlıydı. Onlar pratikte de bu teze uygun davranmaya çalıştılar ve Brest-Litovsk anlaşmasına açıkça karşı çıktılar. Onlara göre, muazzam proletarya devrimiyle Rusya, yalnızca, gelişmiş kapitalist ülkelerde yer alacak bir sonraki devrimler için bir toprağı gübreleme iştevi görmeliydi.

Bugüne kadar, Troçkizmin söz konusu tezlerine dayalı olarak "devrim ihraç edenler" in birkaç kuşağı gelip geçti. O, gerçek devrimci ruhla ortak hiçbir yanı olmayan maceracılığı ve ultra devrimci görüşleri besledi ve beslemeye devam ediyor.

Diğer yandan, dış yardımla devrimci durumun yaratılamayacağını söylemek başka şeydir, kendi halkları üzerindeki ulusal ve sosyal baskıyı sona erdirmek için mücadele eden ve nesnel koşulları gözönüne alan devrimci güçleri desteklemeyi red etmek başka.

SBKP'nin 27. Kongre belgeleri açıkça gösteriyor ki, partimiz bu iki tür yardım arasında çok net bir fark görmektedir. Kongrede, aynı şekilde, karşıdevrim ihracının da hiçbir şekilde kabul edilemez olduğu belirtildi. ABD ise, uluslararası ilişkileri istikrara kavuşturmak için son derece zorunlu olan bu kurala, birçok durumda saygı göstermiyor. Bunun en somut örneği, onun Nikaragua kontralarına sağladığı çok yönlü destektir. Diğer yandan, aklı başında hiç kimse inkar edemez ki, despot Somoza diktatörlüğü üzerindeki zafer, Nikaragua halkının kendisinin ve iktidarı alan devrimci öncüsünün ürünü idi. Sandinista yönetiminin geniş halk desteğine sahip olduğu bir gerçektir. Bu yalnızca 1984 yılında uluslararası kamuoyunun denetimi altında yapılan genel seçimlerde değil aynı zamanda kitlelerin silahlandırılmasında görülmektedir. Geniş kitle desteğine dayanmayan hiçbir hükümet bunu göze alamazdı.

Sovyetler Birliği bugünkü koşullarda **sınıf misyonunu** nasıl yerine getiriyor? Daha çok, savaşı modern toplumun dışına iterek. Bunun, fazla açıklama gerektirmeyen olağanüstü bir önemi vardır. Eğer insanlık termonükleer bir felaketin içine itilmiş olsaydı hiçbir ulusal ve sosyal kurtuluş hareketinin bir değeri olmazdı. Sovyetler Birliği aynı zamanda, bir yandan dünya barışının geleceği için özel bir sorumluluk üstlenip termonükleer bir savaşın önlenmesi için elinden geleni yaparken, diğer yandan, ilerleme ve gelişim güçlerine sempatisini ve gerçek desteğini hiçbir şekilde esirgemeyerek sınıf görevini somut biçimde yerine getiriyor. O, ilerici güçlerin iktidara geldiği ülkelere karşı devrim ihraç etme girişimlerine kararlıca karşı koymuştur ve buna devam edecektir.

Özellikle yabancı solcular tarafından sıkça sorulan bir soru var: Eğer şu haklı ve haksız savaşlar ayrımı bugün de korunacaksa yeni koşullarda kriterler ne olmalıdır? Bu soruna yaklaşım büyük ölçüde şu gerçeğe bağlı ki, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler tamamıyla savunmaya dayanan bir askeri doktrin ve savunmaya yönelik bir askeri strateji benimsemişlerdir; sifahlı güçleri de bu modele uygun örgütlenmiştir. Böylece, saldırgan olmayan savunma, devletler arasında şiddet kullanımında tek haklı biçim olarak kabul edilmiştir. Bu koşullarda devletler arasında haklı savaş olarak nitelenebilecek olanlar, yalnızca savunma savaşlarıdır.

Aynı zamanda, halklar kendi ulusal bağımsızlıklarını savunmak için mücadele hakkına sahiptirler. Bu mücadelenin somuttaki biçimi sınırlanmış değildir; hiç kimse belli davranış örneklerini halklara empoze edemez; ama, sorumluluk duygusu burada, hem ulusal kurtuluş için savaşan güçler, hem de, şu ya da bu nedenle belirli bir çatışmaya taraf olan devletler bakımından daha da artmıştır. Halkların meşru hakları için yürütülen haklı bir mücadeleyi tüm insanlık için musibetlerle dolu bir durumdan ayırmamıza olanak veren hat işte budur.

Ulusal Uzlaşma Felsefesi

Tüm bunların ışığında, bölgesel uyumsuzluk durumlarının gerçek nedenlerine ilişkin anlayışımızı belirlemek özellikle önemlidir. Nisan 1985'ten bu yana, yalnızca SSCB ve ABD'yi, ya da Varşova Paktı ile NATO'yu karşı

karşıya getirme açısından önem taşıyan bölgesel uyuşmazlıkların sona erdirilmesi gereğine özel bir dikkat harcanmıştır.

Mikhail Gorbaçov, tüm karmaşıklığı içinde, her bir uyuşmazlık durumunun temelinde yatan çeşitli ekonomik, politik, sosyal, tarihi ve askeri nedenlerin tahlil edilmesi gereğini vurguladı. Bu tahliller kapsamlı olmalıdır.

Herkesin bildiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından çeşitli bölgesel uyuşmazlıklar iki karşıt askeri-politik ittifak arasındaki zıtlışmanın bir parçası haline geldiler. Şimdiden söylendiği gibi, büyük güçlerin çeşitli bölgesel uyuşmazlıklara karışması ileri bir dereceye varmıştır; öyle ki, bazen bu, belirli bir bölgesel uyuşmazlığın arkasındaki öznel ve nesnel nedenlerin tümünü ikinci plana itmektedir. Ortadoğu sorunu bu bakımdan karakteristik bir örnektir. Son derece açıktır ki, İsrail yayılmacılığı ile, en başta, Filistin halkının çıkarları arasındaki bu tarihi çatışmanın özü kavranmadıkça, bu ya da öbür yandaki herhangi bir hareketin nedeni asla kavranamaz, en önemlisi, bu uyuşmazlığı giderecek bir çözüm asla getirilemez.

Afgan uyuşmazlığının ilk yıllarında içsel nedenlere, ülkedeki politik güçler dengesine pek az dikkat edildi. Bu olumsuz durum, ancak Afgan hükümeti, muhalefet güçlerini de kapsayan bir koalisyon hükümeti kurma politikasına yöneldiği zaman düzelmeye başladı.

Üçüncü Dünya diye nitelenen kesim, uyuşmazlıklar bakımından şimdi en tehlikeli alandır. Bu, bir dereceye kadar, çeşitli ülkeleri ve halkları yapay olarak bölen "klasik" sömürgeciliğin ürünüdür. Yine de herşeyi sömürgeciliğe bağlamak yanlış olur. Savaş sonrası dönemde Üçüncü Dünya devletlerinde görülen kimi gelişmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar da hesaba katılmalıdır. Eşitsiz gelişme nedenlerinden biridir. Bazı ülkelerde iktidarı elde tutan güçler, ağır iç sorunlarla başedebilmek için dış müdahale ve yayılma peşinde koşuyorlar; bu ise kuşku yok, uyuşmazlık durumlarını derinleştirmeye ve sayılarını çoğaltmaya hizmet ediyor. Son olarak bu birçok halkın kurtuluş mücadelesinde ödediği bedeldir; kurtuluş güçleri, günü dolmuş sosyal yapıyı sürdürmeye çalışan gerici güçlerin direnişiyle karşılaştıkları zaman.

Uyuşmazlık durumlarının iç ve dış nedenleri ile ilgili net bir ayırım yapılabilirse bu, onların gerçekçi bir çözüme kavuşturulmalarını kolaylaştırır. Bu konuda yeni bir gelişme (bu, aynı zamanda Sovyet dış politika felsefesinde yeni yaklaşımın kapsamı içinde sayılabilir) bölgesel uyuşmazlık durumlarının nedenlerini ortadan kaldırmak veya etkilerini azaltmak için, ulusal uzlaşma düşüncesi doğrultusunda atılmakta olan adımlardır Afganistan'da, Nikaragua'da ve Kamboçya'da ulusal uzlaşma yoluna girilmiştir. Bu zor bir yoldur. Ayrıca, tarihte, ulusal uzlaşma sonucu iç savaşın son bulduğu, onun yerini bir koalisyon yönetiminin aldığı benzer örnekler, eğer tümüyle yok değilse, çok azdır. Çoğu kişinin böyle bir politikayı etkisiz ve umut vadetmeyen nitelikte sayması da bu nedendir. Ancak, bölgesel uyuşmazlıkların iç nedenlerini ortadan kaldırmanın bir aracı olarak görülen ulusal uzlaşma politikasından yana da güçlü tezler var.

1. İç güçler arasında çekişme, dünyada karşıt nitelikte -sosyalist ve kapitalist- iki sistemin arka plandaki

varlığına rağmen vukubulmaktadır. O, bu arka planda hiçbir zaman izole olmamıştır. Ulusal olmayan unsur, yalnızca içerdeki güçlerden birini ya da diğerini doğrudan destekleyerek, kendini göstermekle kalmaz, aynı zamanda, onların platformunu da bir dereceye kadar etkiler. Uzun zamandan beri hiçbir ülkede "saf" bir iç savaş yaşanmamıştır ve günümüzde bu olanaksızdır. Çoğu kişi, bir anlaşmazlıkta içerdeki güçler dengesi üzerinde etki yapan aktif dış güçlerin ulusal uzlaşmayı son derece güçleştirdiklerine inanıyor ve bu tamamıyla doğrudur (Lübnan'ın durumu buna örnektir). Ancak bu durumun diyalektiği şudur ki, eğer ulusal olmayan unsur (dış etken) iç uyuşmazlıktan dışlanabilirse, koşullar aşikar biçimde iç güçlerin ulusal uzlaşmalarından yana şekillenecektir.

Şuna işaret edelim ki, dış koşullarda böylesi bir dönüm noktası tümüyle gerçektir; çünkü büyük güçlerin bölgesel uyuşmazlıklara giderek artan ölçüde karışmalarından doğan tehlike günden güne büyümektedir. Ayrıca onlar için (başta Sovyetler Birliği ve ABD), sözkonusu dış karışmaları durdurmak ve önlemek için çaba göstermek, böylece içerde çatışan güçlerin bir ulusal uzlaşmaya varmalarına yardımcı olmak çok daha önem kazanmıştır.

2. Ulusal uzlaşma, muhtemelen, bölgesel uyuşmazlıklara son vermek için, komşu ülkelerin ortak çaba göstermesine olanak veren tek akla yatkın platformdur. Bu, Orta Amerika'da açıkça görülmektedir: Nikaragua'da ulusal uzlaşma çabası birleştirici düşünce olmuş, çeşitli Latin Amerika ülkelerinin, sözkonusu bölgesel uyuşmazlığa çözüm getirmek için çabalarını artırmalarına ve bir program hazırlamalarına olanak vermiştir.

Sonuç olarak, bugünkü koşullarda ulusal uzlaşma düşüncesi, uygulamadaki tüm güçlüklerle karşı, teorik bir soyutlama değildir. SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri Mikhail Gorbaçov ile Afganistan Cumhurbaşkanı Necibullah arasında Nisan 1988'de Taşkent'te yapılan görüşme sonucu yapılan Sovyet-Afgan ortak açıklamasında şöyle deniyor: Ulusal uzlaşma politikası Afganistan sorununa ilişkin gerginliği düşürmeye, savaşı ve kardeş kavgasını sona erdirmeye, ülkede barışı inşa etmeye ve şu anda çatışan güçler dahil olmak üzere, Afgan toplumunu temsil eden tüm güçlerin katılacağı bir koalisyon hükümeti oluşturmaya olanak veriyor.

Politik araçlar, iki ya da daha çok ulusun karıştığı bölgesel uyuşmazlıkların içsel nedenlerini gidermek için de kullanılmalı (İran-İrak savaşı ve Arap-İsrail çatışması gibi). Ve genel olarak kişi açıkça şu sonuca varabilir: Ne türden olurlarsa olsunlar, uyuşmazlıkların nedenlerini gidermek için askeri araçlar asla kullanılmamalı.

Bölgesel sorunların dışsal etkenlerine gelince, büyük güçlerin pratiğinde belli "davranış kuralları" benimsenerek bunların etkisi büyük ölçüde azaltılabilir, hatta tümüyle ortadan kaldırılabilir. Herşeyden önce onlar, belli bölgelerde askeri varlıklarını artırmak için bu tür uyuşmazlıkları bir neden, hatta bahane saymaya son vermeli. Sözü gelmişken belirtelim ki, bu durum, bölgesel uyuşmazlıkların nasıl dünya ölçüsünde bir çatışmanın parçası haline dönüşmeye uygun düşüklerini gösteriyor.

Sovyetler Birliği ülke dışındaki askeri varlığını azaltmak için önemli kararlar almıştır. O, ABD'nin de aynı

şekilde davranmayı kabul etmesi halinde. Sovyet askeri birliklerini yabancı topraklar üzerinde üsleştirmeye tümüyle son vermeye hazır olduğunu açıklamıştır.

SSCB'nin, deniz kuvvetlerinin aktivitesinin sınırlan-dırılmasına ilişkin önerileri, ulusal sınırlar boyunca kuvvet indirimini amaçlamıştır. Biz Akdeniz'in askeri bakımdan ta-rafsızlaştırılmasına yönelik adımlar atılmasını istedik. Sov-yet ve ABD deniz kuvvetlerinin tümünden çekilmesinden önce, buna bir ön adım olarak, 1 Temmuz 1988'de, her iki ülkenin Akdeniz'deki savaş gemileri sayısının ve deniz güçleri kapasitesinin dondurulmasını, ayrıca bu gemilerin seyirinin belli bir düzene bağlanmasını önerdik.

ABD'nin politikasında ise benzer bir yaklaşımın or-taya çıkışından söz etmek güçtür ve bu, Basra Körfe-zindeki eylemlerinde açıkça görülmektedir. Böylece ABD ve müttefikleri, sözde deniz ulaşımının özgürce yapılma-sını sağlamak, bölgedeki ve bölge dışındaki çeşitli devlet-lerin çıkarlarını korumak için bölgeye büyük bir deniz gücü yığmışlardır. Sovyetler Birliği hiçbir zaman bu tür çıkarların varlığını yadsımamıştır, aynı zamanda, deniz ulaşımının özgürce yapılması gerektiğini de hep savunmuştur; ama bu sorunu asla, bölgeye kendi askeri gücünü yığmak için ge-rekçe yapmamıştır. Böyle bir gerekçenin terki, açıktır ki, büyük güçlerin belli bir uyumsuzluk durumuna karışmaktan "geri durma"ları için temel bir kriter olmuştur.

Uyumsuzluk durumunun gelişimi ile ilgili olarak "dış güçler"i tek yanlı eylemlerden geri durmaları, genel olarak son derece önemlidir. Sovyetler Birliği'nin, bölgesel uyumsuzlukların çözümüne yönelik yeni politikasındaki en önemli yan, bu iş için uluslararası mekanizmanın, özellikle de Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kullanılması düşüncesi-dir. Son birkaç yıl içinde Sovyetler'in bu konudaki tutu-munda radikal değişiklikler oldu, özellikle de, bu tür uyumsuzlukların çözümü için BM'nin askeri mekanizmasını kullanmaya yönelik olarak. Bu nedenledir ki Sovyetler Bir-liği, Basra Körfezi bölgesinde ulaşım serbestliğinin sağlanması için Birleşmiş Milletlere bağlı bir deniz gücü oluşturulmasını önerdi ve o bölgedeki Sovyet gemilerini de BM bayrağı altına vermeye hazır olduğunu açıkladı.

Bu bağlamda dikkatler (geçmişte pek de göz önüne alınmayan bir noktada) dünyanın güvenliğinin etkili biçimde sağlanması için uluslararası yapıların oluşturul-ması ve kullanılması gibi önemli teorik bir sorun üzerinde yoğunlaştı.

Bölgesel uyumsuzluklara ilişkin "davranış kuralları", doğaldır ki, SSCB ve diğer sosyalist ülkelerin, belirli uzlaşmazlık durumları tarafından etkilenen benzer meşru çıkarlarına da saygı göstermeyi içermeli, buna zıt tutumları (halen ABD'nin izlediği politika böyledir) ortadan kaldır-malı. Meşru çıkarlarla kastettiğimiz, her devletin ve her ulusun objektif ulusal çıkarlarıdır.

Aynı zamanda uyumsuzluk durumları arasında yapay bağlar kurmaktan da kaçınmak gerekir. Bazı uyumsuzluk durumları arasında gerçekten de nesnel bir bağlantı vardır ve bu hesaba katılmalıdır. Örneğin Lübnan sorunu, Filistin sorununa, bir bütün olarak Arap-İsrail çatışmasının son bulması çerçevesinde adil bir çözüm getirilmeden, zor çözüldür. Diğer yandan, tümüyle bağımsız olan, birbiriyle ilişkisi bulunmayan uyumsuzlukları, "çeşitli sorunlara aynı

anda çözüm bulma" sloganı altında, yapay olarak birbirine bağlama girişimleri, onların çözümünü daha da güçleştirir; böyle bir yaklaşımla, her bir sorunun içsel nedenleri ve özellikleri görmezden gelinmiş olur.

Burada, büyük güçlerin, nükleer silahların bir mantar gibi yayılmasını önleme sorumlulukları özellikle hatırdta tutulmalıdır. Sorun şudur ki, bölgesel uyumsuzluklara taraf olan bir kısım ülkeler "atom kulübü"nün üyesi olmak üzeredirler (çeşitli Batılı kaynaklara göre, bazıları daha şimdiden kulübe üye olmuşlardır). Tehlikenin büyüklüğü son derece açıktır: Eğer herhangi bir bölgesel çatışmada nükleer silahların kullanılmasına da sıra gelirse, şüphe yok ki bu, dünya barışını da doğrudan tehdit eden, yeni ve temel bir durum değişikliği yaratacaktır. Böylesi bir tehlike ile yüzyüzeyken, büyük güçlerin, nükleer silahların yaygınlaşmasına karşı olduklarına veya "bölgesel müşteriler"inin bu tür kitlesel yıkım silahlarını elde etme çabalarını desteklemediklerine dair basitçe teminat ver-meleri, açıktır ki, artık yeterli değildir. Gerekli olan, uluslar-arası anlaşmalar temelinde somut önleyici tedbirlerin alınmasıdır. Bugünkü koşullarda Uluslararası Atom Enerji-si Ajansı, nükleer silahların yayılmasına karşı denetimini artırmalıdır. Bu sorun genelde büyük dikkat istiyor: Bu ko-nuya ciddi bir ilgi gösterenler yalnızca Sovyet uzmanları değil; değişik ülkelere pek çok uzman da bölgesel çatışmaların nükleer silahların kullanılması noktasına va-rabileceği konusunda hemfikirlerdir.

Bu sorun, silah satışları genel sorunu ile sıkı bağlantılıdır. Çözüm için düşünülen tüm adımları bir sistem içinde gözeterek, "çatışma bölgeleri"ne silah satışları dengeli biçimde kısımlıdır. Bunun için karşılıklı politik an-layışa son derece gerek vardır.

Açıktır ki, önerdiğimiz "davranış kuralları" sorunların tüm alanını kapsamıyor. Üzerinde durduğumuz temel nok-ta şudur: Dış güçlerin, özellikle de büyük güçlerin karışmaması -onların birleşik ya da paralel eylemlerince de desteklenince- bölgesel uyumsuzlukların adil ve kalıcı çözümlere kavuşturulması için gerekli bir koşuldur. Sov-yetler Birliği böylesi bir işbirliğine hazırdır.

Bu makale **International Affairs** adlı aylık Sovyet dergisinin Haziran 1988 tarihli İngilizce baskısından alındı.

Zulme ve Sömürüye Karşı Direnişte Sembolleşen Bir Halk Geleneği: NEWROZ

Zeynel KURUCALI

Kaynağını geçmişten alan geleneksel bayramların, bu nitelikteki öteki özel günlerin toplum yaşamında belli bir öneme sahip oldukları biliniyor.

Bunların çoğu kez bir efsaneye dayandırılmış olmaları bu gerçeği değiştirmez. Kuşaktan kuşağa aktarılışları nasıl olursa olsun, ortaya çıkışlarında doğaüstü güçlere ne ölçüde rol yüklenirse yüklensin aslında bunlar maddi yaşamdan kopuk değil, onun birer ürünüdürler. İnsanlar, belli tarihi ve toplumsal koşullar altında belli olayları dile getirmek, yorumlamak ve gelecek kuşaklara öğretici bir miras bırakmak amacıyla, onları yaşamın doğal akışı içerisinde ortaya çıkarmışlardır.

Kimileri sadece geçmişe ait birer kültürel değer oldukları, kimileri ise buna ek olarak insani ilişkiler, ileriye yönelik gelişmeler bakımından önem taşıdıkları, öğretici ve yol gösterici oldukları için günümüzde bunların korunmasına, gelecek kuşaklara aktarılmasına çalışılıyor. Bu, insanın kendi geçmişine sahip çıkması, ona saygı göstermesi, ondan yararlanma çabasının bir parçasıdır.

İşte Ortadoğu'da Kürt, Fars, Beluci, Oset ve Tacik gibi İranî halkların bugüne kadar koruyup getirdikleri, kutladıkları Newroz bayramı da böyle günlerden biridir. Söz konusu halklar, yüzyıllardır her yıl Mart ayının 21'ini yeni yılın başlangıcı olarak kabul ediyor ve onu kutluyorlar. O gün en güzel ve temiz giysiler giyilir, dere baylarına, ırmak kenarlarına inilir, büyük ateşler yakılır, türküler söylenip govend oynanarak eğlenilir.

Newroz kelime olarak; Kürtçe *Nû* veya *Newe* (yeni) ile *roj* veya *roze* (gün) kelimelerinden türemiş olup *yeni gün* anlamına geliyor. Halk arasında Nûroz yahut da Newroz biçiminde kullanılır. Newroz başlangıcı 1.Ö. 612 yılına, yani 2601 yıl öncesine kadar uzanıyor.

Newroz Mitolojisi

Öteki geleneksel bayramların çoğunun olduğu gibi Newroz'un kaynağı da bir efsaneye dayanıyor. Newroz efsanesi ile ilgili olarak gerek yazılı kaynaklarda ve gerekse sözlü anlatımlarda bazı farklılıklar var. Ancak, bunlar daha çok biçime ilişkin ve tali nitelikte farklar olup konunun özünü değiştirecek türden değildir. Efsane özetle şöyledir:

Zamanın birinde zalimliği, kan dökücülüğü ile ünlü Dehak isminde bir hükümdar varmış. Koskoca imparatorluk toprakları üzerinde yaşayan halkları sömüren, boyunduruğa varan Dehak'ın yönetime gelmesi ise kendisinden önceki hükümdarı zorbalıkla devirmesi sayesinde gerçekleşmiş. Yine O, babasını bile

çekinmeden öldürten biridir.

Günün birinde Dehak'ın omuzları başında birer ejderha türemiş. Telaşa kapılan Dehak, derhal ülkesinin dört bir yanına elçiler göndererek tüm ünlü hekimleri, büyücüleri çağırttırmış ve derdine derman bulmalarını istemiş. Ancak, ne yapılmışsa çare bulunamamış. Sonunda hekim ve büyücüler, her gün, ejderhalardan her birine birer genç erkek beynini yedirmekten başka kurtuluş yolu olmadığını iletmışler.

Ve onların bu tavsiyesi hemen yerine getirilmeye başlanmış. Her gün iki genç insan öldürülmüş, beyinleri çıkartılıp Dehak'ın yılanlarına yedirilmiş. Böylece Dehak ölümden kurtulmayı başarmış. Bu olay, zamanla halktaki kin ve nefreti giderek büyütmüş. Hatta Dehak'a yakın çevrelerden bile sayıları az da olsa gizliden gizliye buna karşı çıkanlar olmuş. Bunlar arasında Dehak'ın vezirlerinden Ermail ile Kermail de varlar. Bu vezirler sayesinde her gün öldürülmek üzere getirilen gençlerden birininki yerine, bir koyun beyni ejderhalara verilmiş ve böylece kurbanlardan bir tanesinin kurtulması sağlanmış. Kurtulan gençler, Dehak askerlerinin yetişemeyeceği uzaklıktaki dağlık ve ormanlık bölgelere gönderilmişler. Zamanla sayıları giderek artmış, önemli bir güç haline gelmeye başlamışlar.

Bu arada halkın öfkesi de artık patlama noktasına varmıştır. Şehirde oturmakta olan demirci ustası Kawa, halktan biridir ve o kitlelere öncülük yapabilecek yetenektedir. Sonunda nihayet beklenen an gelmiş. Kitlelerin önüne düşen Kawa, Dehak'ın sarayına hücum ederek onu ele geçirmeyi başarmış. Zalim Dehak'ı ele geçiren Kawa, elindeki çekicini kafasına indirmek suretiyle onu öldürmüştür. Böylece de halk baskı ve

Federal Almanya'da bir Newroz kutlaması.

zulümden kurtulmuş. Kawa ile birlikte ayaklanmada aktif rol alanlardan Feridun, Dehak'ın yerine hükümdar seçilmiş.

İşte o gün bugündür Kürtler başta olmak üzere bölgenin öteki halklarından bazıları bugünü bayram olarak kutluyorlar. Newroz, iyiliğin kötülüğe galebe çalışını, soğuk ve kıtlık dolu günlerin sona ererek yerini sıcak ve bolluk günlerine terkedişini simgeliyor. (Mart Ayı)

Dikkat edilirse Newroz'u benzeri öteki birçok efsaneden ayıran bazı özellikler hemen göze çarpıyor.

Bunların bir tanesi zalim hükümdarı deviren ve halkı baskıdan, sömürüden kurtaran öncü kişi bir prens, hükümdar ya da olağanüstü gücü olan bir kahraman değil, emekçi bir insan olan demirci ustası Kawa'dır. Kawa ise bu işi tek başına değil, kitlelerle birlikte, onların önünde yürüyerek gerçekleştiriyor. Dehak'ın yaşamını sona erdiren, aynı şekilde ne tılsımlı bir kılıçtır, ne bir hükümdarın veya prensin oku, gürzü veya kılıcıdır. O, Kawa'nın demiri dövmede kullandığı çekici, yani günlük iş aracıdır.

Diğer taraftan Newroz Destanı'nda ateşin özel bir yeri var. Kawa'nın öncülüğünde hükümdarın sarayına hücum eden halk arasında ateş bir işaret, bir haberleşme aracıdır. Günümüzde de Newroz kutlamaları sırasında ateş yakmak bir gelenek olarak varlığını canlı bir biçimde sürdürüyor.

Bunun, Kürtlerin bilinen en eski dini olan Zerdeştilik'te ateşin kutsal kabul edilmesiyle elbet bağlantısı var. Kaldı ki bu gün de başta Yezidi ve Alevi Kürtler olmak üzere Kürt halkı arasında ateş hâlâ kutsal olarak tanınıyor. Bunun yanısıra ve daha da önemlisi Newroz'un ortaya çıktığı dönemde ateşin toplum yaşamında sahip olduğu önemli rol olsa gerek, ki kuşkusuz onun kutsallık payesine ermesinde de bizzat bu rolün belirleyici payı var. Newroz'un tarih sahnesine çıkış dönemi bilinebildiği kadarıyla zanaatkarlığın ayrı bir iş dalı haline geldiği ve toplumsal yaşamda öneminin arttığı bir dönemdir. Kawa demiri döven çekici, toprağı süren saban demirini, ekini biçen orağı yapan kişidir. Ateş sadece insanı ısıtan, yiyeceklerin pişmesini sağlamak suretiyle beslenmeyi kolaylaştıran değil, aynı zamanda Kawa'nın elinde bu araçların yapılmasına yarayan nesnedir. Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde ise ona büyük önem verilmesini doğal karşılamak gerekir. O, emekçi Kawa'nın elinde karanlığı yarak aydınlığı getirmeye yarayan, özgürlüğe giden yolu gösteren bir meşaledir. Ateş, zulme ve sömürüye karşı direniş olan Newroz'un bir simgesidir.

Yazılı Kaynaklarda Newroz

Newroz Destanı'nın bir başka özelliği de onun oldukça eski dönemlerde yazılı kaynaklara konu olarak seçilmiş olmasıdır. Bu bakımdan Newroz'u sadece nesilden nesile sözle aktarılmış bir efsane biçiminde değerlendirmek gerekir.

Bu konuda bilinen en eski kaynaklardan biri İranlı yazar Firdevs'in Şehname'sidir. İ.S. 999 yılında yazılmış olan Şehname'de Newroz'dan ve onun kahramanlarından genişçe bahsediliyor. Ömer Hayyam da Nevruzname adlı altında yazdığı destanda bu konuyu işlemektedir. Kürt yazarı ve tarihçisi Bitlisli Şerefxan (Şerephan),

Şerefname'sinde Newroz üzerinde duruyor. Morier, Dehak'ın zulmünden kurtuluşun halk arasında bayram olarak kutlanılışını anlatıyor.

Günümüzde ise Newroz'u konu edinen, onu işleyen eserler oldukça fazlaştırmıştır. Bugüne kadar onunla ilgili pek çok makale, araştırma yazısı, şiir ve tiyatro eseri yazıldı. Her yıl bunlara yenileri ekleniyor. Newroz şiirleri artık dillerden düşmüyor, onlar takvim yapraklarını, kitap sayfalarını, kartpostalları süslüyor, evlerin duvarlarından inmiyorlar. Newroz üzerine yapılmış besteler toplantıların, gecelerin, düşünlerin, öteki türden kültür ve politik etkinliklerin değişmez müziği arasındadır. Büyük Kürt ozanı Cigerxwin bir şiirinde Newroz'la ilgili olarak şunları yazıyor:

**Mart, ah Mart ayı
Newroz ve güzel bahardır
Rengarenktir Mart ayı
Yaşama sarılma zamanıdır
Kış cehenneme benzer,
Mart ve Newroz'dur
Derde derman
O, biz Kürtlerin bayramıdır.**

Zeki Ahmed Xanari'nin 'Kûtabûna Rojên Dehak ê Zordar (Zalim Dehak'ın Son Günleri), Cemal Abdülkadir Baban'ın "Newroz" ve "Dehak'ın Sonu" adındaki tiyatro eserlerini de belirtmek gerekir.

Newroz Kutlamaları ve Baskılar:

Yazının giriş bölümünde de değinildiği gibi Newroz, çeşitli Ortadoğu halkları arasında kutlanıyor, onların ortak bayramıdır ama ona en coşkulu biçimde sahip çıkanın Kürt halkı olduğunu söylemek de abartma olmaz. Kuşkusuz, bunun Kürtlerin karşı karşıya bulundukları sorunlarla, güçlüklerle doğrudan bağlantısı var. Baskı ve terörün her türlüyle yüzyüze bulunan, dili, kültürü, tarihsel zenginlikleri ortadan kaldırılmaya çalışılan bir halkın kendi varlığını, ulusal kimliğini korumak için kültürel ve tarihi değerlerine daha büyük bir özenle sahip çıkması onları korumaya, geliştirmeye çalışması insan olarak yaşamının doğal bir sonucudur.

Newroz, bir halk bayramıdır. Bu bakımdan onun kutlanması için ille de birilerinin ortakaya çıkıp örgütlemesi gerekmiyor. Bayram günü geldiğinde insanlar benzer öteki günlerde olduğu gibi kendiliğinden bu işi yaparlar. Özellikle de havanın nisbeten daha elverişli bulunduğu yörelerde büyük-küçük, kadın-erkek ayırımı yapılmaksızın halk rengârenk giysileri içerisinde bir sel gibi dere boylarına, ırmak kıyılarına akın eder. Bu şekilde binler, onbinler, hatta yüzbinlere varan kalabalıklar oluşur. Kürt halkı ve onun sorunları konusunda tabulardan oluşan zırhların ardında yaşanan Türkiye'de, belki birçok insana bu rakamlar abartmalı gelir ama gerçek böyledir. Bazı baskı ve sınırlamalara rağmen Newroz'un yasak olmadığı İran, Irak ve Suriye Kürdistan'ından haberdar olanlar, bayram günlerinde kitlelerdeki büyük coşkuyu, sevinç yakından biliyorlar.

Diğer taraftan kendiliğindenci kutlamaların yanısıra örgütsel olarak düzenlenen toplantılarla, gecelerle de Newroz, coşkulu ve yığinsal biçimde kutlanıyor. Böylece baskı ve sömürüye karşı mücadelenin zafere ermesinden

doğın Newroz, bugün de özgürce bir yaşam için verilen mücadeleden kitlelerin elinde, giderek büyüyen bir meşale rolünü oynuyor.

Türkiye'de ilk örgütlü Newroz 1977 yılında Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD) tarafından İstanbul'da kutlandı. Daha sonra bu amaçla düzenlenen toplantıların sayısı hızla arttı. Birçok gençlik ve demokratik kitle örgütü tek tek veya birlikte, çeşitli kent ve kasabalarda Newroz toplantıları düzenlediler.

Yine bunun polis baskısı olmadan gerçekleşmesi de elbet düşünülemezdi. Nitekim daha ilk günden itibaren Newroz toplantılarının düzenlenmesini engellemek için yasal ve yasal olmayan her türden yola başvuruldu. Newroz'u kutladıkları, onunla ilgili bildiri dağıttıkları veya afişleme yaptıkları için insanlar gözaltına alınıp dayaktan geçirildiler, çeşitli cezalara çarptırıldılar. Maraş olaylarının ardından Ecevit hükümeti sıkıyönetim ilan edince başka alanlarda olduğu gibi bu konudaki baskılar da arttı. Sıkıyönetim komutanları Newroz günü toplanmayı, ateş yakmayı yasaklayan bildiriler yayınladılar, güvenlik güçleri bu amaçla harekete geçirildi. 12 Eylül 1980'den bu yana olup bitenler ise gözönündedir. Bunlar üzerinde ayrıca durmaya gerek yok.

Newroz, yurtdışında da yıllardır kutlanıyor. Çeşitli ülkelerde bulunan Kürt örgütleri, her yıl Newroz döneminde onlarca gece ve şenlik düzenliyorlar. Onbinlerce Kürt işçisi, öğrencisi, aydını ve politik göçmeni akın akın bu toplantılara katılıyor. Newroz, onlar için sadece geçmişte kazanılan ve haklı olarak övünç duyması gereken bir zaferi hatırlama, kendi kültürlerine, ulusal kimliklerine sahip çıkma ve koruma çabası değil, yaşanılan güzel bir geleceğe duyulan özlemi dile getirme ve bu uğurda verilen kavgaya omuz verme, ona katkıda bulunma eylemidir. Bugün yurtdışında değişik ülkelerde yaşamakta olan yüzbinlerce Kürt'ten hemen hemen bir tanesi bile yoktur ki Newroz'la şu veya bu şekilde ilgilenmesin, ona zaman ayırıp kafa yormasın.

Yeri gelmişken şunu da belirtelim ki Newroz yurtdışında Kürtler tarafından kutlanıyor ama bu, öteki halkların ilerici ve demokratik çevrelerinin ona karşı ilgisiz oldukları anlamına gelmez. Tersine Türk'ü, Yunanlısı, Filistinlisi, Latin Amerikalısı, Güney Afrikalısı ve daha birçokları Newroz'a ilgi gösteriyor, onu kutlamak amacıyla düzenlenen toplantılara katılıyor, dayanışma gösteriyorlar. Türkiye'de Newroz'u ortadan kaldırmak amacıyla devlet olanakları sonuna kadar seferber edilirken, birçok Avrupa ülkesinde resmi kuruluşlar, onun kutlanması için kolaylık sağlıyor, yardımlarda bulunuyorlar.

Sonuç Vermeyen Yasaklama Çabaları ve Newroz'a İlişkin Çarpıtmalar

Türkiye'de siyasi iktidarlar Newroz'u unutturmak için bugüne kadar çok çaba hacadılar. Peki bunda başarıya ulaşabildiler mi? Hayır. Bunu beceremedikleri gün gibi aşikârdır. Kürt dilini, kültürünü, müziğini yok etmek amacıyla harcanan çabalar nasıl sonuçsuz kaldıysa, Newroz'u unutturma girişimleri de öyle oldu. Hatta baskı ve yasaklamalar, Newroz'un daha da politik içerikli hale gelmesine neden oldu. Eğer bugün çeşitli uluslararası platformlarda, devletlerarası görüşmelerde Kürt kültür ve

ulusal geleneklerinin korunması, örnek olarak da Newroz, Türk yetkililerinin karşısına çıkıyor ve onlar kızarıp bozarmaktan öte, ikna edici bir yanıt bulmakta aciz duruma düşüyorlarsa, bunda elbet izlenen bu politikanın belirleyici rolü var. İnsanlarımız bugün Newroz'u sadece geleneksel bir kutlamayı gerçekleştirmek için değil, aynı zamanda ırkçı-şöven baskıları, engelleri aşmak için kutluyorlar. Yasaklar, onlara sırf geçmişte kalan Dehak zulmünü değil, bugünkünü de hatırlatıyor.

Elbet yasak yoluna başvuranların bundan böyle de başarı şansları yok. Asker ve polis gücüyle, mahkemeler her köyü, her mahalleyi, her evi denetim altında tutmak mümkün olmadığına göre anne ve babaların çocuklarıyla, komşunun komşuyla ilişkisi kesilemeyeceğine göre Newroz da unutturulamaz. İnsanlar benimsedikleri bayramları, kutlamanın o kadar yol ve yöntemini bulurlar ki, dünyanın en sert yasaklama kuralları dahi hiç bir işe yaramaz. Koca bir ülkeyi hapisane haline getirip, her kişinin başına bir görevli dikmek de sonuç vermez. Çünkü o taktirde de beyinler ve yürekler hâlâ çalışmaktadır ve insanlar her şeye rağmen düşünebiliyor, hissedebiliyorlar.

Esasında yasak silahına sarılanların kendileri de bunun farkındalar. Bu nedenden ki onlar ortadan kaldıramadıkları Newroz hakkında bu kez yanlış bilgi yaymak, onun içeriğini değiştirmek için çaba harcıyorlar. Son yıllarda Kürt halkı, onun tarihi ve kültürüyle ilgili "bilimsel" çalışmalar yapan, şu ünü büyük(!) hassas çevreler Newroz'a da el atmış gözüküyorlar. Bu amaçla broşürler yayınlanıyor, açıklamalar yapılıyor. Gazetelerde bilim adamlarının(!) makaleleri, incelemeleri yayınlanıyor. Yıllardır onca çaba harcamalarına rağmen unutturamadıkları Newroz'un eski bir Türk geleneği olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlar. Bu amaçla kamuoyuna yollanan bir bildiride şunlar yazılı: "Nevruz bütün Türklerin bayramıdır, Büyük Çille, Küçük Çille, Hıdır Nebi, Saya, Çiğdem, Cemreler ve Nevruz gelenekler Türkler'de baharın başlangıcı ile ilgili eğlencelerdir."

Bu cümlede sayılan geleneksel günlerin Türklere ait olup olmadıkları, bunların tümünün baharın başlangıcıyla ilgisi bulunup bulunmadığı tartışmasına burada girmeye gerek yok elbet. Bunların ilk kez nerde ortaya çıktıkları, hangi halk tarafından kutlanmaya başlandıkları bir yerde önemli de değil. Kaldı ki yüzyıllardır yanyana yaşamış olan halkların karşılıklı olarak birbirlerini etkilemeleri doğaldır. Bu Türk ve Kürt halkları bakımından da böyledir. Halklar arasındaki bu yakınlaşmadan gocunmak, ondan rahatsızlık duymak için herhangi bir neden yok. Bu olsa olsa saf kan peşinde koşan, sorunları soy-sop teorileriyle açıklamaya çalışan ırkçı-şöven ve gerici milliyetçi çevrelerin, ırkçıların işi olabilir. Türklere, Kürtlere, Farslara veya başkalarına ait olsun, önemli olan bir kültür değeri, bir gelenek olarak bu türden bayramların şu veya bu coğrafi alanda halk kitleleri tarafından kutlanıp kutlanmadığı, ona sahip çıkılıp çıkılmadığıdır. Böylesi bir günü kutladılar diye insanlara baskı uygulamanın, onlara işkence yapmanın, ağır cezaya çarptırmanın haklı bir gerekçesi olabilir mi? Böylesi bir politika savunulabilir mi? Asıl sorun, bunun yanıtını verebilmektir. Haydi diyelim ki Türkiye'de resmi politika gereği Kürt halkı, onun bir dili ve kültürü yok, peki "Türk geleneği" olarak neden Newroz

hâlâ yasaklıdır? Yetkililer serbest bıraksınlar da insanlar diledikleri gibi kutlasınlar onu, böyle bir şey fena mı olur?

Sonuç olarak söylenecek olan şudur: Newroz bir Kürt geleneği olduğu ve Kürtler arasında yaygın olarak kutlandığı için Türkiye'de yasaktır. Onun sömürü ve zulme karşı mücadelede bir sembol olması da yasağın katmerleşmesine neden oluyor.

Binlerce yıllık geçmişine bulunan böylesi bir halk geleneğinin yasaklanması ise elbet ırkçı-şöven politikanın

bir parçasıdır. Bu bakımdan Newroz üzerindeki baskılara karşı çıkmak, onun serbestçe kutlanması için mücadele etmek, genelde verilmekte olan demokrasi mücadelesinin bir parçasıdır. İşçi sınıfının bayramı olan 1 Mayıs üzerindeki yasağın kaldırılmasını talep etmek nasıl ki asgari demokratik bir haksızlığa, Newroz'un özgürce kutlanmasının önündeki engelleri ortadan kaldırmayı istemek de öyledir. Bu ise elbet en başta demokrasiden, temel hak ve özgürlüklerden, barıştan, kardeşlik ve eşitlikten yana olanların görevidir.

BADEM ÇİÇEĞİ

yedi kardeşin bir bacısı
al bayrak gibi yanıp savrulmuş
saçların

bedenin kavrulmuş
daha süt vermeden
kan akmış memelerinden

karşıda maratu dağı
tepesinde kar
bakma serin göründüğüne
göğünür yanar
yüreği

benim burnumun direği
anamın süt damarı sızlar

kundaklı kuzusunu saklar gibi
savutun kucağında

öyle serilmişsin yere
her yanın yara
her yanın bere
bin vermiş bire
gelincik bahçesi gibi bağrın
kız senin acın
kız senin ağrın
uğrun uğrun
ağlattı beni

kekliğin sesine kandin
susuz pınarlara indin
tepelerde alev alev
niye böyle erken yandın
daha vardı nevrüz'a
kayaları yastık

toprağı döşek eyledin
şiiirler okudun cigerxwin'den
şivandan türküler söyledin
yemek pişirdin dostlara
diktin söküklerini
yırtıklarını yamadın
dağ taş demedin
kara kış demedin
dolaştın dağları boylu boyunca

düştüğünü duyunca
botan bulandı
ağrıdı ararat
cudi sancıdı
sol yanım incidi
dağların dişi aslanı
sormaya gerek yok aslını
sen ki benim ikizimsin
aynı kutsal ananın
memesinden süt emmişiz
bu topraklarda açmışız gözlerimizi
bu topraklarda yummuşuz
uyu benim nazlı bacım
koyu kara gözlü bacım
badem çiçeğim

yanmış kavrulmuş bedenini
demirci'nin üç renkli
önlüğüyle saracağız
sulayıp özgürlüğün fidanını
zincirini kıracağız
despot dehak'ın

Çemşid Mar

Ressam Kurday İle Söyleşi

Ressam Kurday'ın bu yılki Newroz afişi.

☐ Birden çok konunun bileşiminden oluşan bu resminizi hangi nedenlerle yaptınız?

■ Bilindiği gibi 88-89 yılı başları Kürt halkı için acılı bir yıl oldu. Önce HALEPÇE'de daha sonra başka kesimde çok sayıda Kürt insanı Saddam Hüseyin ve faşist yönetimince kullanılan zehirli gazlar faciasına uğradı. Bu, benim üzerimde çok etkisi yarattı. Olayın hemen arkasından Halepçe'yle ilgili resimler oluştu. Bu resimler Almanya'nın çeşitli yerlerinde "HOMMAGE A' HALABJA" ismi altında sergilendi.

☐ Sergiler bir amaca mı yönelikti?

■ Gayet tabii sergi Kürt halkıyla dayanışma niteliğindedir. Yaralananlar, ölenler Türkiye'ye sığınmak isteyenler, geri dönüp idam edilenler Kürt sivil halkıydı. Bunlar bebeler, çocuklar, yaşlı kadın ve erkeklerdi. Bu çileli ve acılı günlerden dolayı bütün ilerici demokrat, birazcık insanlık hissi olan herkes matem tuttu, protesto etti.

Faşist binbaşı Cafer Çağlayan'ın Yeşilyurt köylülerine bok yedirmesi, Kürt sığınmacıların kış nedeniyle ko-

runmasız kalıp hemen her gün özellikle çocukların ölmesi, yaşamaya elverişsiz koşullara terk edilmesi, mülteci değil de mahkum muamelesi görmeleri kişi olarak beni etkilediği gibi, içinde aktif çalıştım kimi uluslararası kuruluşlar da olayın kamuoyuna duyurulmasında etkin rol oynadılar.

İşte bir tarafta insanlıkdışı uygulamalar diğer taraftan uluslararası dayanışma ve onun sembolü "barış güvercini" benim NEWROZ tablosunun düşünsel dokusunu oluşturdular.

İnanıyorum ki tablonun acı ve karamsarlık yerine doğru yolu ve olumsuzluğu gösteren mesajı anlaşılabilir.

Bu nedenle canlı renkler, yaban gülü ve barış güvercini gibi biz de umutlu olmalıyız. Bizlerin dayanışmasıyla barış güvercini oralara gaz maskeleri değil aksine mutlu ve aydınlık günler de götürebilsin.

☐ Bu tablo ve konuyla ilgili sergilerde seni eleştiren veya yanlış bulan çevreler de oldu mu?

■ Elbette, bu korkunç gerçeği yansıtan tablolarımı sergilerken işte, sen bir Kürt şövenistisin diyenler vardır. Bunlar kendilerine Kemalist diyorlar. Kanımcı bu bir tartışma konusu olduğundan bu konuya girmiyorum. Açık ki diğer halkların sorunları gibi, Türk halkının da sorunlarını resimlerimle belgelediğimde bu kesimler bana verecek isim bulamıyorlar. Şunu da hemen belirteyim, bu gibi haksız eleştirilere yine de hoşgörüyü bakıyorum, dargın değilim, haksızlıklar kuşkusuz sahipleri tarafından geç de olsa anlaşılacaktır.

İnancım odur ki Türk ve Kürt halklarının ortak mücadelesi gerçekten de Özgür bir gelecek hazırlamada etkin rol oynayacaktır.

☐ Dergi Redaksiyonu ve okuyucuları sanatınız yanında biyografinizi de bilmek ister, kısaca açıkla mısınız?

■ 1952 yılında Dersim'de doğdum, ailem çiftçiydi. İstanbul (Ortaköy) Öğretmen Okulu'nu bitirdikten bir yıl sonra İnebolu'da öğretmen olarak çalıştım. Tabii uzun sürmedi, çevrenin faşistlerin denetiminde olması beni daha da huzursuz ediyordu. 1972-73'lerde tabanca kurşunlarıyla yaralandım, bunun sonucu yine öğretmen olarak Ankara'da çalıştım.

1974-77'de Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nda öğrenim yaptım, resim dalında birçok sergi açtım.

1978 başlarında politik karışıklıklar nedeniyle Almanya'ya gelmek durumunda kaldım, 84 yılı sonunda *Bavyera başkenti Münih'te Güzel Sanatlar Akademisi'ni* bitirdim.

☐ Peki burada rahat çalışabiliyor musunuz?

■ Buranın da kendisine özgü zorlukları yok değil, politik dünya görüşüm nedeniyle burada hapis yattım. Rahmetli eski Başbakan Straus ile ilgili bir eserim yüzünden. Tekrar serbest bırakılmamı hemen belirteyim Af Örgütü'nün çalışmasına borçluyum.

Serbest bırakıldıktan sonra baskı altında tutuldum, çeşitli kereler gözlettim. Son on yıldır geçimimi serbest sanatçı olarak sürdürüyorum. Çalışma alanım atom silahları, yabancı düşmanlığı, üçüncü dünya ülkeleri olduğundan para verip resim satın alan çevreler beni yeteri ölçüde desteklemiyorlar. Benden daha çok (estetik resim) istiyorlar, yani çıplak kadın resmi, problemsiz fantazi resimler ve (abstrokt) modern resimler istiyorlar. Bütün bunlara rağmen politik resim isteyen çevreler de var. Son örnek merkezi Köln'de bulunan Kürt İşçileri Federasyonu KOMKAR'ın isteği üzerine yaptığım NEWROZ afişi.

Bu şenlikler Paris, Berlin, Manheim, Duisburg ve Bremen'de yığinsal bir şekilde kutlandı.

Şivan Perwer:

"Müzik Başarım Halkımızın Özgürlük Mücadelesiyle Ortaya Çıkmıştır"

Şirin ŞAHİNER

– Müziğe ilginiz ne zaman başladı?
– Benim müziğe ilk ilgim, annemin de belirttiği gibi çocukluk ağlamasıyla başladı. Çünkü yaşantımız acılarla yoğrulmuştu. Bildiğiniz gibi ülkemizde her şey yasak. Bunun için halkımız acılarını genellikle müzikle, ezgiyle dile getirir. Müzik çok etkileyici bir araçtır. Bu anlamda ben sorunlarımızın bilincine vardktan sonra, bunları müzikle daha iyi bir biçimde dile getirebileceğimi düşündüm ve mücadelemi bu alanda geliştirdim.

– Halkımız yüzyıllar boyunca, tüm zorluklara karşın, diğer alanlarda olduğu gibi sanat ve kültür alanında da Fekiyé Teyran, Ahmedé Xani, cigerxwin ve Yılmaz Güney gibi büyük değreler yetiştirdi. Çağdaş kürt müziğinin günümüzdeki başlıca temsilcisi olarak bu başarıyı neye bağlıyorsunuz?

– Bu başarı tamamen halkımızın insanca yaşama mücadelesiyle ortaya çıkmıştır. Bu mücadele doğal olarak birçok değreler yarattı ve yaratıyor. Kişi olarak ben bu kaynaklarla karşılaştıktan sonra, bunların çağdaş bir yorumla dile getirilmesi gerektiği inancına vardım. Türkülerimde ağır bir baskı altında olan bir halkın neyini dile getirebilirdim? Elbette sevdası, kavgası ve acılarıyla gerçek yaşamını. Bana göre bu bir yurtseverlik görevidir ve ben bunu yapmaya çalışıyorum.

– Uzun yıllardır batı Avrupa'da sürdürülen kültürel çalışmalarda aktif görevler aldınız. Sizce bu çalışmalar daha çok hangi ülkelerde başarı ile yürütülüyor?

– Bildiğiniz gibi bizim batı Avrupa'da yüzbinlerce insanımız yaşıyor. Bunların önemli bir kesimi yurdunu ve halkını seven insanlar. Bu insanlara yönelik çalışmalar ilk önce Federal Almanya'da başladı ve giderek diğer batı Avrupa ülkelerine sıçradı. Genel olarak batı Avrupa'da birçok konuda başarılı çalışmalar yapıldı ve yapılıyor.

– On yılı aşkın bir süredir zorunlu olarak yurtdışında yaşıyorsunuz. Bu durum sizin için bir sorun yaratıyor mu?

– Bir ağaca baktığımızda onun yer üstünde dallar uzatmış, güzel yapraklar açmış gövdesini görürüz. Ama ağacın kökünü pek düşünmeyiz. Oysa ağaca hayat veren köküdür. Benim dallarım, yapraklarım burda ama köküm ta ülkeme kadar uzanıyor. Ben o topraklarda dünyaya gel-

dim. Halkımın zengin kültürüyle yoğrularak büyüdüm. Evet, bugün zorunlu olarak yurtdışında uzakta yaşıyorum ama türkülerim, dağlarda çobanların, Harran ovasında tarım işçilerinin ve Diyarbakır zindanlarında mapusların dilinde.

– Belki klasik bir soru olacak ama yine de sorayım. Bize unutamadığınız bir anınızı anlatır mısınız?

– Gerek ülkemizde ve gerekse yurtdışında bu anlamda birçok anılarım oldu. Ülkemizde türkülerimle mücadele alanına ilk çıktığımda büyük zorluklarla karşılaştım. Bu anlamdaki bir olayı, 1975 başlarında Urfa'nın Suruç kazasında yaşadım. Orada bir gecede türkü söylerken, polis ve jandarmanın beni yakalamak için kapıları tuttuğunu öğrenen halk, gecenin yapıldığı salonun, sahnenin bulunduğu tarafındaki duvarını delerek oradan kaçmamı sağladı. Böylece polisin eline düşmekten kurtuldum. Halkımın bana bu sahip çıkışını hiç bir zaman unutamam.

– Bu söyleşi aracılığıyla okuyucularımıza iletmek istediğiniz bir mesaj var mı?

– Halkımıza içten selamlarımı iletin lütfen.

– Bu söyleşi için yürekten teşekkürler.

– Ben de çok teşekkür ederim.

Bilim Adamı ve Yazar HECİYÊ CINDİ

Ferhad CAN

Ünlü Bilim adamı ve yazar, Prof. Heciyê Cındi 80. yaşını geçen yıl Mart ayında tamamladı. Mart-1989 ise 81. doğum yıldönümü.

Bir bilim adamının, sanatçı ve yazarın, verebileceği şeyleri verdiği olgun bir yaşa kadar yaşaması ne güzel, genç yaşta veya erken bir ölüm ise ne felaket! "Bu herkes için böyle", diyebilirsiniz. Ama bir sanatçının, bilim adamının yaşamı hepimizi ilgilendiriyor; onun ürünlerini vermeden gitmesi, hem kendi toplumu, hem de tüm insanlık için büyük kayıp olur.

"Peki, neden yalnızca sanatçılar, bilim adamları?" diyebilirsiniz. "Örneğin, devlet adamları da buna dahil edilemez mi? Onlar da toplum için çok gerekli insanlar değil mi?"

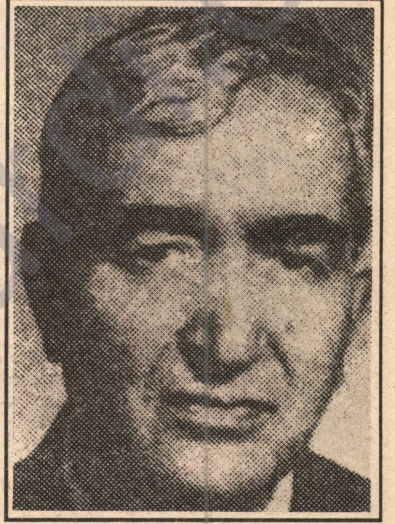
Dilerseniz, lafı uzatmayalım, asıl konumuzdan uzak düşmeyelim. Fazla da karıştırmayalım.. "Devlet adamları" dediklerimizin yarar veya zararları, öncelikle sözkonusu "devlet"in nasıl birşey olduğuna bağlı. Öyle devlet ve öyle devlet adamları vardır ki gerçekten halka, insanlığa, bilime ve kültüre olumlu, övgüye değer hizmetleri olmuştur. Öyle devletler ve öyle devlet adamları da vardır ki halkın anasını ağlatırlar. Neron da bir devlet adamıydı, Hitler de, Mussolini de, Pinoş de öyledir! Tarih bu türden nice zorbalar, alçaklar tanımıştır. Tanrı bizi böyle devlet adamlarından korusun! Böylelerine uzun ömür dilemek bizim işimiz değil.. Ve bilim adamı, yazar diyorsak, kast ettiğimiz elbet, Makyavel türünden olanlar değildir!

Heciyê Cındi Sovyet Ermenistanı'nda yaşayan bir Kürt yazarı ve bilim adamı. Adı ülkemizin insanına yabancı değil. 1978 yılında, 70 yaşını tamamladığı zaman, Sovyetler Birliği'nin büyük nişanlarından "Halkların Dostluğu" nişanını almıştı. O zaman, Roja Welat gazetesinde (sayı 8) onun yaşamı ve eserleriyle ilgili bir yazı çıkmıştı.

Heciyê Cındi de Casimê Celil gibi, doğum yeri olarak Kars'ın Digor ilçesinden. Emencevır köyünde, 1908 Mart'ında, nerdeyse Casimê Celil'le aynı günlerde dünyaya gelmiş. Ailesi çiftçilik ve hayvancılık yapıyormuş. 1917-18 yıllarında, bölgede yer alan ünlü olaylar sırasında, Ermeniler'in yanısıra, çevredeki Yezidi Kürtler de paylarını almışlar. Kendi deyişiyle "Leşkerê Romê" (Osmanlı ordusu), Digor'a bağlı 16 yezidi köyünü, kadın-erkek demeden kılıçtan geçirmiş ve yalnızca çocukların bir bölümü kurtulabilmiş. Heciyê Cındi, işte,

sözkonusu kırım sırasında anasını, babasını, yakınlarını yitirip sağ kalabilmiş bu şanslı çocuklardan birisi.

1919'dan 1929 yılına kadar Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti'nde bir yetimhanede kaldı. Orada Ermenice öğrendi, ilk ve orta öğrenimini tamamladı. 1930 yılında Kundaksız adlı Kürt köyünde öğretmenliğe başladı. Daha sonra, Kürtler için kadro yetiştiren Kafkasötesi Kürt Okulu'nda öğretmenlik yaptı. Kürtçe yayınlanan *Riya Teze* (Yeni Yol) gazetesinin yazı kurulunda uzun yıllar çalıştı ve Erivan Radyosu'nun Kürtçe yayınına katkıda bulundu. Uzunca bir süre, Ermenistan Bilimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü'nde çalıştı ve Sovyet Kürt Yazarları Seksiyonu'na başkanlık etti. Daha sonra ise, çalışmalarını aynı akademinin Doğu Bilimleri Enstitüsü'nde sürdürdü.

Prof. Heciyê Cındi

Heciyê Cındi'nin Kürt okulları için hazırladığı çok sayıda ders kitabı arasında şunlar var:

Ala Sor (Kızıl Bayrak), 1932

Jiyinê Nuh (Yeni Hayat), 1932

Cihana Nuh, (Yeni Dünya), 1932

Kolhozvanê Derbdar (Yaman Kolhozcu)-Alfabe, 1933

Dil Dersleri Kitabı, 1935.

Alfabe ve Okumanın Temelleri, 1937.

Dil Dersleri Kitabı, 1937.

Alfabe, 1946.

Zmanê Dê (Anadil).

Heciyê Cındi folklor alanında da değerli araştırmalar yaptı. Onun bu alanda yayınlanmış eserleri arasında şunlar var:

Folklor a Kurmanci (Kürt Folkloru-Kurmanci lehçesinde), Eminê Evdal'la birlikte, 1936.

Ker û Kulîk (Sîlêmanê Sîlvî'nin), 1941.

Şaxên Eposa Koroxli (Köroğlu Destanı'nın Varyantları), 1953.

Mem û Zînê, 1956.

Folklor a Kurdi (Kürt Folkloru), 1957.

Kürt masalları, dört cilt (1961, 1962, 1969, 1980).

Eposa Rustemî Zal (Zaloğlu Rüstem Destanı), 1977.

Klamên Cimaeta Kurdaye Evintiyê (Kürt Toplumunda Sevda Türküleri), 1979.

Mesele û Metelokên Cimet a Kurda (Kürt Toplumunda Atasözleri ve Fıkralar).

Ayrıca, kendisinin, beş yıl önce verdiği bilgilere göre (Bakınız Roja Nu Dergisi, sayı 3-46) Kürt Masalları'nın 5. cildi ile 30.000'den fazla kelimeyi içeren Kürtçe-Ermenice bir sözlük de hazırlanmaktaydı.

Heciyê Cindî'nin dil ve folklor alanındaki sözkonusu

yoğun ve değerli çalışmaları nedeniyle, 1978 yılında, 70. doğum yıldönümünde kendisine, SSCB Yüksek Prezidyumu Başkanı Leonid Brejnev ve Prezidyum Sekreteri M. Georgadze'nin ortak imzalı kararnamesiyle "*Halkların Dostluğu*" nişanı verildi.

Sözkonusu çalışmaları nedeniyle Heciyê Cindî, Sovyetler Birliği dışında da tanınmıştır. O, 1972 yılında Bağdat'taki Kürt Akademisi'ne onur üyesi seçildi.

Heciyê Cindî evli ve beş kızı var. Onun aile çevresinde de Kürt kültürüne hizmet eden birçok kişi var. Yeğeni Nura Cewari Kürt müziği alanındaki araştırmaları ile tanınmıştır. Damatlarından Prof. Şekroyê Miho (Xido) Kürt tarihi alanında iyi bir araştırmacı, yine damatlarından Tosinê Reşit şair ve oyun yazarı, Ferikê Usîf ise tanınmış bir ozan.

Heciyê Cindî'yi doğumunun 81. yılında kutlar ve kendisine daha uzun yıllar sağlıklı, verimli bir yaşam dileriz.

Prof. Heciyê Cindî'nin 5 kızı ve eşi Zeyneba Ibo birarada

Gökyüzü Utanınca...

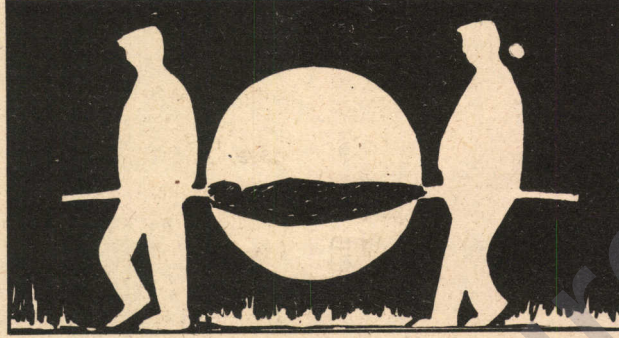
Yılmaz ODABAŞI

Zulmün bile üşüdüğü kuytuluklarda dümdüz bir ova, devedikenleri, sararmış otlar ve biçilmiş hasatın ardında kalan saman çöpleri ay ışığında yalnızlığına eşlik ediyor, rüzgar dinmeyen uğultusuyla avurtlarını, saçlarını okşuyordu. Gece zifiri karanlığıyla suskundu. Uzaklarda konaklayan işçilerin yaktıkları ateşler, gecenin kör karanlığını bir bıçak gibi yarıyordu...

İdris, gece boyu gözlerini kırpmamış, yürüyordu. Köyünün ilk ışıklarını seçebildiğinde ılık bir ürperti sardı içini. Sekiz yıl önce ardından donuk donuk bakakalan Zeliha'nın sureti bir kor olup düştü yüreğine. "Sekiz yıl" diye söylendi. Az zaman değildi hani. Her soluyuşunda bin özlem, bin pişmanlıkla, kâh yokluklar, kâh çekip gidenler ve yeni gelenlerle, görüşme günlerinin buruksu tadında yapayalnızlığını düşündü. Yüreğine, taa yüreğine çöreklenen o ıssız özlemleri bir de... Yanıtsız ve yankısız özlemleri... Yutkundu; gözlerine biriken yaş gecenin lacivert karanlığında küçük bir parıltı oldu ve gözpınarlarından süzüldü...

Sanki suçu yeni işlemiş bir duyguya kapıldı. Sanki birazdan yine jandarmalar gelecek, bileklerine kelepçenin o soğuk halkalarını yeniden geçireceklerdi. Kuşkuyla etrafına bakındı birden...

Sekiz yıl önce, bir düğün gecesinde ansızın kan beynine sıçramış, incinen gururunu onarmak için gümüş saplı bıçağını var gücüyle hasmının karnına gömmüştü. Sonra gidip kendiliğinden teslim olmuştu, ama o gece hasımları O'nu her yerde aramış; bulamayınca da namlularını gökboşluğuna doğrultup ardarda ateşlemişlerdi. Köyün önünde uzayan o ıssız ovanın sessizliği silah seslerinin yankılarıyla dirilmiş, sesler kesildiğinde ova yine aynı sessizliğe bürünmüştü...

Bütün bunları düşünürken köyünün girişindeki çeşme görünmüştü. Adımlarını sıklaştırdı. Dikkatle bakındı; tek katlı kerpiç damı bıraktığı gibi duruyordu. Bir an durakladı ve gücünü toplayarak kapıyı ardarda iki kez yumrukladı. Kapının arkasında o bildik ses soruyordu:

"- Kimsin?"

"- Ben, İdris" diyebilirdi. Kapı ansızın açıldı. Göz göze geldiler. İdris, Zeliha'yı yüreklendirmek istercesine gülümsedi. Zeliha'nın boğuk sesi kekeler gibi çıkıyordu. Gözyaşları kirpiklerinin ucunda akmaya hazır bekliyordu. Birden güçlü kollarla kenetlendiler. Dışarda, köyün evlerinin üstünde usul bir rüzgar esiyordu...

İdris, çok zamandır özlemini duyduğu kokuyu iliklerine kadar soludu. Gecenin serinliğinde ağustosböceklerinin sesi horozların vakitsiz ötüşmelerine karışıyordu. İdris'in iki oğlu yer minderlerinde herşeyden habersiz kıvrılmış, uyuyordu. Büyük oğlunun uzun kirpiklerine baktı... Baktı... Koca bir adam gibi yatağı doldurmuştu. Kaldırıp kollarına almak istediye de kıyamadı ve çömeldiği yerden kalkıp diğer odaya yürüdü. Zeliha da ardından elindeki gaz lambasıyla seğirtiyordu. Odada keskin bir küf kokusu vardı. Duvardaki kırık dökük aynayı anımsadı İdris; o'nu kendi elleriyle yıllar önce astığı günü... Yerde o eski kilim, eski sandalye, duvar boyunca dizili yer yatakları ve çeyiz sandığı Zeliha'nın. "Değişen yalnız biz miyiz?" diye düşündü, "yalnız biz mi?" Bıraktığı herşey yerli yerinde duruyordu işte...

Yarı beline kadar soyundu. Yerde serili duran döşeğe sırtüstü uzandı. Sigarasından derin bir soluk aldı ve gözlerini tavana dikip düşünmeye koyuldu... Daldı gitti. Sigaranın dumanları odanın yarı aydınlığından dışarıya, gecenin karanlığına dalga dalga süzülüyordu. Tavanda kavak

ağaçlarından kesilmiş mağların üstü yağmur suları sızmasını diye naylonlarla örtülmüştü.

Zeliha çömeldiği yerden İdris'i hayranlıkla süzüyordu. İdris gelmesi için Zeliha'ya işaret etti. Kadın ürkererek sokuldu, konuşmuyordu hiç. İdris ansızın kolundan tutup çekerek yanına oturttu. Şimdi Zeliha'nın çalışmaktan sertleşmiş elleri İdris'in avuçlarının içinde tir tir titriyor, yüreği bir serçe yüreği gibi atıyordu. İdris eliyle Zeliha'nın ak gerdanını örten düğmeleri çözmeye başlarken ikisinin de yüreğinde birşeyler depreşti birden. Yıllardır unuttuklarını sandıkları ürpertilerin geri geldiğini düşündüler. Zeliha uzandığı yerden gaz lambasının fitilini kıstı, üfledi... Sevişmeye koyuldular. Dışardan bulundukları odaya ay ışığının şavkı vuruyordu. Çok geçmeden Zeliha kalktı ve giyinmeye koyuldu. Saçlarını düzelterip başını örttü tekrar. Gaz lambasını yaktıktan sonra orada bulunan küçük tüpün üstüne kazanı koydu ve kazana iki kova suyu boşalttı.

İdris uzandığı yerden dirseğine yaslanmış Zeliha'yı seyreliyordu. Karısının hâlâ dipdiri olduğunu düşünüp kendi kendine söylendi: "ya ben, pörsüdüm be! Sekiz yıl sekiz yerden eritti beni..." Zeliha gelip İdris'in başucuna çömeldi. İdris eliyle çekerek yeşil gözlerini gölgeleyen sık kirpiklerine baktı. Zeliha'nın al al olmuş yanaklarını avurtlarını dolduran sık sakallara dayadı. Parmaklarını saçlarına dolayarak kokladı... Kokladı...

Zeliha kaygılıydı. Söylemek istedikleri vardı ve söylemiyor, söyleyemiyor, ama fırsat kolluyordu. Bilmiş kadındı Zeliha. Köy yerinde mektep yüzü görmüş az kadından biriydi. İdris ise okuma yazmayı askerde, okuma yazma dersanesinde dayak yiyerek söktürmüştü biraz. Zeliha, "beni iyi dinle İdris'im" diye uyararak konuşmaya başladı:

"- Hacı Reşit'in oğulları seni komaz. Bu itler yaşatmaz seni İdris'im. Bura uğursuzdur artık bize. Kurbanın olam burdan gidelim..."

İdris duraksadı... İntikam alacaklarını düşünmüyor değildi, ama ata yadigarıydı bu diyar. Baba ocağıydı, doğup büyüdüğü topraklarıydı; tırpan tutup ekmek yediği bu topraklardan nereye, nerelere gitseydi ki... Zeliha'ya döndü ve önce fısıltıyla:

"- Bir karı kimi kaçacağım he mi?" diyerek sürdürdü konuşmasını. Sesi gürleştirdi birden. Gözleri alev alevdi:

"- Sonra kapı komşu, herkes ardımdan bir karı gibi kaçtı demeli he mi? Bu memlekette kanun da var, jenderme de. Öyle bir bok yemeye korkarlar, bilirim... Bilmem mi ben onları, bilmem mi?"

Zeliha üsteledi:

"- Sekiz yıldır bugünü beklemişem. Kimseden yardım görmemişem, karı demişler, eksik etek demişler de saçımı süpürge etmişem. Beklemem dönesin diyeydi. Şimdi de seni vuralar da seyrederim he mi?"

İdris:

"- Uzun ettin karı. Yoksam elin ardına mı kaçacaktın oturmayıp da. Sus hele, dur, uzun yoldan gelmişim."

Zeliha'nın susmaya niyeti yoktu. Kafasına koymuştu ve ikna edecekti İdris'i.

"- Bu sene pamuğu eyi kaldırdık" dedi ve elini fistanının cebine koyup kadife bir kesenin içinde naylonlara ve gazete kağıtlarına sarılı para tomarını İdris'in önüne attı.

"- Ama burada seksen bin var. Geldiğini görmedi kimseler. Yarın gün batanda götür bizi İdris'im" dedi.

İdris uzandı ve parayı eliyle tartar gibi yaptıktan sonra yeleşinin cebine koydu. Konuşmadı hiç... Zifiri karanlık dışarda mor bir renk tonuna bürünmüş, bu mor renk, yerini sabahın gri fonuna bırakıyordu...

Çocukları İdris götürüldüğünde günlerce ağlamışlardı. Sonra o ağlayışlar yerini özlem dolu bir bekleşiye bırakmıştı. Sabahleyin uyanan çocuklar, babalarının geldiğini öğrenince sevinçle ellerine sarıldılar.

İdris ısınan suda yıkandı, abdestini aldı ve namaza durdu. Sonra eline iri taşlı mapusane yadigarı tesbihini alarak, ceketini sırtına atıp usul adımlarla köyün kahvesine doğru yürümeye koyuldu.

İdris'in geldiğini gören köylüler ayağa kalkarak onu karşıladılar. "Geçmiş olsun" sesleriyle ilştirilen kürsüye oturdu. Bir süre sustular... Kahveci Zülfo çayları getirerek bu sessizliği bozmakta gecikmedi. İdris çayını yudumlarken bir ara uzaklara dalıp gitti gözleri. Düşündü... Tedirgindi...

Ötede Hacı Reşit oğullarını çağırması ve "gün geldi" diyerek gelininin çeyiz sandığının altında sakladığı "brovning" markalı tabancayı en küçük kardeş Gıyasettin'e uzatmıştı. Baba emri kanundu, karşı konulmazdı. Gıyasettin askerden yeni gelmiş en küçük kardeşti. Uzun ince boylu en haşası oğluydu Hacı Reşit'in. Babasının uzattığı silahı alan Gıyasettin kabzasını öpüp başına koyduktan sonra babasına bakarak:

"- Heç kardeş kanı yerde kalır mı babo..." diyerek evden çıkmıştı. Köyün meydanında oyun oynayan çocukların en büyüğünden İdris'in köy kahvesinde oturduğunu öğrenmiş; kahveden İdris'in evinin bulunduğu yola çıkan yerde büyük

bir değirmen taşının arkasında pusuya yatmıştı. İkiricikli duygularla, şaşkınlıkla bekliyor, düşünüyordu. Düşündükçe de yapacağı işin ciddiyetini daha iyi kavırıyordu. Bir an için babasının söylediklerine pişman olur gibi oldu. Ama babasının hiddetli sesi, kin dolu bakışları canlandı gözlerinin önünde, irkildi birden. Çaresizdi, vuracaktı...

İdris bir süre sohbet ettikten sonra kalkmak için izin istemiş ve evine gitmek üzere yola koyulmuştu. Gıyasettin sindiği taşın arkasında hep yola bakıyordu. Eline daha önce çok silah almış, ama kimseyi öldürmemişti. Gerilim dolu bu bekleyişte dakikalar geçmek bilmiyordu sanki. "Ölen ölmüş" diye söylendi, "beni niye yakacaklar bilmem ki..." Baba emrine, aşiret töresine karşı duramazdı ama. Dursa buralarda duramazdı. Karısı bile almazdı koynuna onu. İdris'i vurduğunda neler olduğunu düşündü. Kaçamayacağını düşündü. Götürüldükten yıllar sonra dönüp dönemeyeceğini, çocuklarının halini, karısını bekler bulup bulamayacağını... Yekindi, gitmeyi düşündü bir an ve sonra köyden kaçıp gitmeyi. Ama nereye, nasıl? Hem kaçmak yiğit adama yakışır mıydı? Bunları düşünürken köyün karşı yolunda İdris belirdi birden. Alnına ter birikti Gıyasettin'in. Değirmen taşının arkasına daha iyi sinerek nişan aldı. Bir insanın yaşamını noktalamak korkuttu onu. İşte, herşey elindeki demir aletin ucundaydı. Tetiğe bastığında bir insanı yok edecekti. Hayatın ne güzel olduğunu düşündü. Bütün gücünü topladı, korkmuyordu, biliyordu öldürmek, tetiğe basmak kolaydı, ama ölmek zordu. Ölmenin zorluğunu, kötülüğünü biliyordu. Etrafta kimseler yoktu. İdris rahat adımlarla gittikçe yaklaşıyordu. Silahı doğrultup nişan aldı tekrar ve tetiğe bastı. Büyük bir gürültüyle kurşun İdris'in şakağına isabet etti. Kesik bir iniltiyle, bir külçe gibi yığıldı yere İdris. Kıpırdayamadı bile. İkinci kurşuna gerek duymayan Gıyasettin sindiği yerden kalkarak hızla koşmaya başladı. Sesi bütün köy duymuştu; köy meydanında çember çeviren çocuklar şaşkınlıkla oldukları yerde kalmış, kahvedekiler ayağa kalkmış ve eşekler anırmaya başlamıştı.

Zeliha bulunduğu ekmek sacının başından ansızın doğrulmuş, yalınayarak deliler gibi koşuyordu...

Silah sesi bazen sevincin simgesi ve düğünlerde bazen rastgele sıkılan bir oyuncaktı, ama bazen de ölüm kusan bir canavar... Bütün köylü biliyordu ki İdris'in dönüşüyle bugünlerde silah, ölüm kusacaktı.

Kanın sıcaklığı toprağın esmer sıcaklığıyla buluşmuştu. Toprak, tenine hızla dökülen kanı yabancı olmaması için su gibi emiyordu. İdris'in

yanıbaşındaki dut ağacının yaprakları büyük bir hisriyle birbirine değiyor, yaprakların arasından sızan güneş ışınları pıhtılaşan kana yansiyordu. Ve ağaçlar, orada sanki en yakın tanığı oldukları bu vahşetin şiirini rüzgar eşliğinde yapraklarıyla fısıldıyor gibiydiler...

Zeliha kahveye doğru koşarken uzaktan İdris'in cesedini seçebildiğinde, köyde bulunan her canlının işitebileceği, kulakları tırmalayan bir çığlık attı. Çığlığın arkasından boğuk hıçkırıqlarla İdris'in cesedinin üstüne yüzükoyun kapandı. Öylece kaldı... Önceleri o iri çığlıklar, "havaar" sesleri kesik iniltilere ve hıçkırıklara dönüşmüştü... Başını kaldırdı bir ara. Köylüler cesedin başında geniş bir halka oluşturmışlardı. Zeliha gözlerini faltaşı gibi açmış, artık ağlamıyor, ağlayamıyordu. Kalabalığa döndü yüzünü; 'bu kalabalıktı işte ölümü körükleyen' diye düşündü. İdris'i vurdurmasa Hacı Reşit'i cemaatlerine alırlar mıydı? Ama bu kez kendi oğlu Gıyasettin'i, Gıyasettin'in oğlu kendi oğlunu öldürecek ve babadan kalan ilk miras olarak önce "kan"a sahip çıkılacaktı, amansızca!... Biliyordu, biliyordu böyle olacağını. Kalabalığı kin dolu bakışlarla süzdü. Gırtlak borusu yırtılırcasına bağırdı:

"- Hepiniz kancıksınız. Kancıkkk!..."

Ses kalabalığın kulaklarında bir kurşun gibi çınladı. Köylüler hem utandılar, hem kızdılar. Kimileri de başlarını bir suçlu gibi önüne eğdi. Kalabalığın önünde duran Musa dede bastonuyla önündeki çocukları dürterek kendine yol açtı ve Zeliha'nın yanına gelerek kolunu tuttu:

"- Allahın hikmeti Zele kadın. Günahtır, günaha girme, kadın halinle konuşma böyle" dedi ve susup beklemeye koyuldu. Donakalmış Zeliha birden hırsıyla itti kolunu Musa dedenin. Elinde paramparça ettiği tülbindini daha sıkarak başını gökyüzüne çevirdi. Usul adımlarla yürüyordu, kendinde değil gibiydi.

İdris'in tesbihi yanıbaşındaki dut ağacının altına sıçramıştı. Ceketinin üstüne yığılıp kalmıştı. Yeleğinin cebinden para tomarı görünüyordu. Şakağından sızan kan kurumuş, toprak zeminde pıhtılaşan kana sinekler üşüşüyordu...

Köylüler fısıldaşıyordu:

"- Sokulmayın kardaşlar... Amca oğulları nerdeyse gelir, komaz kanını yerde. Jendermeler... Jendermeler tez gelse..."

İdris'in gözleri gökboşluğuna bakıyordu. Gökyüzünde küme küme kırlangıç sürülerinin ardından top top bulutlar usulca süzülüyordu. Gökyüzü, kaç yüzyıldır süregelen bu kardeş kinini, bu vahşeti nice vahşetin tanığı görkemiyle izliyor ve utanıyor gibiydi...

Olaylar ve Görüşler

Haber-Yorum-Belge

Alman Parlamenterlerinin İnsan Hakları Deklerasyonu

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kabul edilmesinin 40. yıldönümü nedeniyle Federal Almanya Parlamentosu üyesi 100'den fazla kişi, SPD milletvekili Prof. Monica Gansefarth ile Yeşiller milletvekili Karitas Hansel'in girişimi sonucu hazırlanan Türkiye'ye ilişkin bir deklarasyon yayınladı. TBMM Başkanlığına, Hükümete ve Başbakan Özal'a gönderilen deklarasyonun giriş bölümünde şöyle deniliyor:

"- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilanının 40. yıldönümünde, Türkiye'de insan haklarının süregelen çiğnenişinden derin endişe duymaktayız.

- Türkiye'nin en üst düzey yöneticilerinin verdikleri güvenceye, Türk Parlamentosu tarafından bundan 10 ay önce İşkenceye Karşı Sözleşme imzalanmasına rağmen, gözetilene alınanlara poliste sistemli işkence yapılmasına devam edildiğini dile getirmek zorundayız.

- İşkenceye karşı etkin bir önlem almak üzere Türk avukatlarının, gözetilene bulunanlarla görüşme yapma talepleri, hiç bir haklı gerekçe gösterilmeksizin red ediliyor.

- BM ve Avrupa, İşkenceye Karşı Sözleşmesinin 15. maddesi, işkence altında alınan ifadelerin kanıt olarak mahkemelerde kullanılmasını açık bir şekilde yasaklanmasına rağmen bu kurala uyulmamaktadır.

- Politik görüş açıklamayı cezalandırmaya yönelik Türk Ceza Yasası'nın kötü üne sahip 141 ve 142. maddeleri, Cumhurbaşkanı Evren'in komünist partisinin yasal olarak kurulmasından yana olduğunu açıklamasına karşın hâlâ yürürlüktedir.

- İktidar Partisi ANAP ve en büyük muhalefet partisi SHP tarafından onun da sözleri desteklendiği halde, kendisi (Evren kastediliyor) bu vaadini lafta bıraktı.

Düşünce özgürlüğünün sağlanmasının bir referandum sonucuna bağlanmak istenmesi ise daha da gariptir.

- Türkiye, 1980'den bu yana idam cezasının en çok infaz edildiği ülkelerden biridir.

Şu an yüzden fazla hükümlü bu insanlık dışı cezanın infazını bekliyor.

Federal Almanya'ya yaptığı gezi sırasında ölüm cezasının kaldırılacağını açıklayan general Evren, bu sözlerini yaşama geçirmek için de bugüne kadar herhangi

bir adım atmış değil.

- Kürt halkının en temel hakları çiğnenmektedir. Kürtlerin yoğunlukla oturdukları bölgeler, Olağanüstü Hal Yasası ile yönetiliyor. Kürt dilinin sözlü veya yazılı kullanımına ilişkin yasak sürüyor.

- Hapishanelerde insan onurunu kırıcı durum devam ediyor. Tutukluların haklı istemleri reddedilmektedir. Askeri hukukun bir sonucu olan bu olumsuz durumun sona erdirilmesi için politik tutuklulara yönelik zorunlu bir genel af, bugüne kadar gerçekleştirilmiş değil.

- Gazete ve dergilerin yasaklanması hâlâ devam ediyor. Gazete sahibi ve sorumlu yazışmaları müdürlerinin uzun süreli hapis cezasına çarptırılmaları gündemdedir.

- 1 milyondan fazla Türk yurttaşı, hiç bir gerekçe gösterilmeden pasaport verilmediği için yurtdışına çıkamıyor. Hatta tedavisi ancak yurtdışında mümkün olabilen ağır hastalığa yakalananlara bile istisna tanınmıyor.

- Askerler tarafından yürürlüğe konulan baskıcı sendikal yasalar bugüne kadar değişmedi.

- Diğer bazı kanunlar, örneğin, 1980 sonrasında getirilen siyasi partiler yasası, toplumun büyük bir kesiminin ağızına kilit vuruyor.

- Yabancı gözlemciler olarak Alman parlamenterleri de kısa bir süre önce Türk güvenlik güçlerinin saldırısını bizzat yaşadılar."

Deklarasyonun sonuç bölümünde ise şu görüşlere yer veriliyor:

"10 Aralık, BM Asamblesince kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Hakları Bildirgesi'nin 40. yıldönümüdür. Bu yıldönümü nedeniyle Türk hükümetinden, insan haklarının gerçekleştirilmesi için gerekli tüm önlemlerin alınmasını talep ediyoruz.

Özellikle işkencenin yasaklanmasını, ölüm cezasının kaldırılmasını, politik tutuklular için genel af ilan edilmesini, Kürt halkının varlığının kabulünü, TCK'nın 141 ve 142. maddeleri ile diğer anti-demokratik yasaların kaldırılmasını bir zorunluluk olarak görüyoruz.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi ve NATO üyesi olduğu, Ortak Pazar'a tam üyelik için başvuruda bulunduğu gerçeğini gözönüne alarak, ülkemizin kamuoyu plüralist bir demokrasinin kurallarına uygun bir rejimin gerçekleştirilmesini talep ediyor."

"Türk-İslam Sentezi" mi, "Alaturka Faşizm" mi?

Askeri yönetimin Türkiye'nin siyasal gündemine getirdiği en önemli olgulardan biri kuşkusuz "Türk-İslam Sentezi" adlı siyasal ve kültürel yapılanmadır.

Askeri yönetimin örgün eğitime getirdiği din-ahlâk dersi mecburiyetinden başlayarak hemen her alanda bu gerici-şoven yapılanmaya tanık olundu. Sivil ve askeri okulların hemen her kademesinde başvurulmuş öğretmen ve öğrenci tasfiyeleri ve yeni kadrolaşmalarla oluşumun altyapısı hazırlandı. Anayasa'dan başlayarak gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle de duvarları örüldü. Askeri yönetim, sürekli laiklik sloganlarıyla ortaya çıkıp mangalda kül bırakmazken, pratikte her zaman bunun tersi yapıldı.

İlerici, demokrat yayın organları zaman zaman bu dinsel ve şoven örgütlenmeye dikkat çekmiş ancak başarılı olamamıştı. Askeri yönetimin lideri de uygulamalarını halka anlatmak için laiklik adına yine dine yaslanıyordu.

Geçtiğimiz ay Cumhuriyet gazetesi, eğitimdeki "Türk-İslam Sentezi" örgütlenmesini rakamlar ve somut örneklerle yeniden gündeme getirmiş ve bu örgütlenmenin öngördüğü yapılanmanın sakıncalarını sergilemişti.

Baştanberi ilerici, demokrat aydınlar, bu çağdışı "alaturka faşizm"ın sakıncalarına dikkati çekiyor ve bu ideolojik yapılanmanın Türkiye'nin toplumsal gerçekliğine uymadığını "bölücü", "ayırımcı" ve "tepki örgütleyici" nitelikte olduğunu sergileyip duruyorlardı. Çünkü her iki kavram da Türkiye toplumu için "birleştirici, toparlayıcı" değil "ayrıştırıcı"ydı. İrkçi-şoven, dar milliyetçi ve dinci akımların değişik etnik kökenlerden ve dinsel öğretilerden gelen insanları birleştirdiği, kaynaştırdığı nerede görülmüştür?

Ancak bu yalın gerçek **"vatan-millet-sakaryalılarca"** görmezlikten gelinirken; uyarılar da kaale alınmıyor ve eğitim birimlerinin yönetimleri, başta İmam-Hatip, İslam Enstitüsü ve İlahiyatçılar olmak üzere bu **"sentezci"**lerle donatılıyordu. Bilinmelidir ki, başta güvenlik kuvvetleri olmak üzere Mısır ve Pakistan türü bu dincileştirme

operasyonu, Amerika'nın temel amaçlarıyla da çakişiyordu. Bunun resmi terminolojideki adı "yeniden gelenekselleştirme" ideolojisi

Derken geldik bugüne... İzmir'in Karataş Lisesi'nin 4-L sınıfında okuyan 15 yaşındaki "Almanci" M.Ç., beyniyle görüntüsüyle tipik bir "sentezci" olan okul müdürü Turan Baysal tarafından "komünizm" propagandası yaptığı gerekçesiyle ihbar ediliyor ve 15 yaşındaki çocuk, İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi'nce tutuklanarak Buca Cezaevi'ne konuyordu. Aylarca tutuklu kaldıktan sonra "komünizm propagandası yapacak bilinçte olup olmadığına" karar verilmesi için İstanbul Adli Tıp'a gönderiliyordu. Tabii bu durum, ikinci bir faciaya da kapı aralıyor, anne Cavidan Çalayoğlu, onca umutla geldiği Türkiye'de karşılaştığı acıların çaresizliğiyle canına kıymaya kalkıştıyordu... (Peki, İst. Adli Tıp Gözlem Merkezi'nin Başkanı kim? Yine bir MHP'li ve "Sentezci": Prof. Ayhan Songar)

Peki, tüm bu olup-bitenler karşısında "Sentezci Müdür" kendisini nasıl savunuyordu? "-Ne yani, bir komünisti ihbar etmek suç mu?"

Ve tabii Uluslararası Af Örgütü Birleşik Amerika'da afişleme yapıyor ve "Büyümek her yerde zordur Ancak Türkiye'de gerçek bir işkence olabilir." diyerek Türkiye'yi teşhir ediyordu. Böylece milyarlara malolan reklamlar bir anda silinip gidiyordu.

Güneş gazetesi yazarı Halit Çapın olayı değerlendiren 9.2.1989 günlü yazısında ne diyordu? "Utaniyorum!" Evet, **iz'an** sahibi her çağdaş aydın gibi bizde "utaniyoruz!.." **iz'an**

Ali Topuz'un SHP'deki Misyonu

Bazı kişiler özel ya da politik yaşamlarındaki eylem, işlev, tutum ve özellikleriyle halk tarafından kendilerine uygun sıfatlarla ödüllendirilirler!.. Kuşkusuz bu sıfatlar o kişiyi gerçekten anlatıyorsa kalıcılaşır, yaygınlaşır ve adeta o kişinin "öznesi"ne dönüşürler.

İşte, eski CHP'li, eski milletvekili, eski bakan ve yeni milletvekili, parti meclisi üyesi Ali Topuz'a halkın ve aktif politikacıların yakıştırdığı sıfat bu türden bir sıfattır: "Hizipçi Ali Topuz".

Bugün Ecevit'in hiçbir tutumunu ve sözünü kabullenmeyen sosyal-demokratların ona hak verdikleri tek-tük konu varsa; onlardan biri Ali Topuz ve benzerlerine ilişkin "hizipçilik" nitelendirmesidir.

CHP içindeki hizipçiliğini, bölgeciliğini, tutuculuğunu, karanlık ilişkiler söylentilerini bir yana bırakıp, onun 12 Eylül cuntasından sonraki tutumunu kısaca hatırlayalım. 12 Eylül darbesinin hemen arkasından bir kongrede yaptığı "12 Eylül" övgüsünün ve seksakeçiliğinin belgeleri hâlâ ellerdedir. Sosyal demokratlıkla asla bağdaşmayacak ve affedilemeyecek büyük bir kusur hatıranı ihanettir bu...

Geçmişte CHP döneminde bir avuç adamı ve sermaye dayanışmasıyla, İstanbul politikasını elinde tutan ve yönlendiren Topuz grubu, yeni SHP yapılanması içinde aradığını bulamamış ve büyük bir ders almıştır. Hasan Fehmi Güneş'in yönetime geldiği kongrede, Kurultay delegeliğine seçilemeyen iki kişiden biri O'dur. Bu, anlatılan için büyük bir yenilgi ve son derece uyarıcı bir tepkidir.

1988 yılında yapılan il kongresi seçimlerinde Topuz ve ekibinin desteklediği grubun esamesi bile okunmamaktadır. Çıkan iki adayda "sol"un adayı olarak çıkmaktadır. Delege yapısı bakımından birbirine çok yakın olan bu iki listeden Ercan Karakaş'ın -ki bu sol adına öncelikle çıkmıştır- listesi yönetim ve delegasyondaki kimi geçişmelerle kazanır. Yapı tümüyle "sol" bir yapıdır. Ali Topuz "okus-pokus" politikasını derhal işletir ve sandıkta yanına bile yaklaşmadığı yönetimi "dönürü" aracılığıyla afsunlayıp alaşağı eder. Böylece sol'un 80 delegesi otomatikman Kurultay'dan uzaklaştırılmış olur.

SHP'de büyük infial ve tepki yaratan bu durum, Baykalcı olarak bilinen taşra örgütlerinin bile protestosu sonucu bir orta-yolla çözüme bağlanır... Tüm bu karışıklıkların mimarı Ali Topuz'dur.

SHP'nin yeni yapılanmasının bileşimini Topuz çok iyi bilmektedir. Bu yapı Topuz anlayışına cevaz ve geçit vermeyecek "ileri" bir yapıdır. Büyük şehirlerin tümünde aynı bileşim egemendir. Bunun omurgasını DYP eski Genel Başkan Yardımcısı Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun bile "demokrasinin güvencesi" olarak nitelendirdiği "Kürtler ve Aleviler" oluşturmaktadır. (Bkz. 2000'e Doğru, 15 Ocak 1989) Sınıfsal, ulusal ve inançsal konumları gereği öteki emekçi kitleyle birlikte SHP'de yoğunlaşan bir kitledir bu. İşte Topuz'u rahatsız eden ve SHP'yi "işgal etmek" le suçlanan, giderek ihbar edilen kitle budur. Geçmişte Topuz'a basamaklık yaparken "iyi"; ancak politikasını benimsemeyip soyutladığı için "kötü, yabancı, zararlı" ilan edilen "unsurlar" bunlardır... Ne idüğü belirsiz "garaj platfor-

mu"nda "ihbar" edilen insanlar bunlardı. Bu ihbar hedefini buldu ve sol kanatın egemen olduğu yedi il yönetimi, parti içi demokrasiyi içine sindiremeyenlerce görevden alındı. "Hizipçi" nitelendirilen bu ekibin oldu-bitti temel amacı partiyi iktidara taşımak değil, parti-içi iktidarı ele geçirmektir.

Geçmişte emekçileri, Kürtleri, Alevileri gammazlayan ve İbrahim Aksoy'dan giderek "SHP'den zararlı unsurlar temizlenmeli" (Güneş, 12.2.1989) diyen Ali Topuz zihniyetinin taşradaki temsilcilerinden Malatya'nın darbe sonrası atamalı İl Başkanı da tıpkı sahibinin sesini veriyor: "İbrahim Aksoy, Malatya halkına temsilcilik yapamaz" Aksoy, seçimle gelmiş bir milletvekili; kendisi darbeyle görevlendirilmiş bir insan!..

İşte bunların demokrasi anlayışının ve halka saygısının tipik örneği.

Ali Topuz'a bir tavsiyemiz var: SHP Ankara Belediye Başkan Adaylığına seçilen Murat Karayalçın'ın; ilerici, demokrat ve devrimci kesimle temaslarında karşılaştığı en büyük hendekapın kahramanının kim olduğunu lütfen sorabilir mi?... Bu insanların, ancak belli güvenceler teminde kendisine destek verdikleri unutulmamalıdır...

Ali Topuz ve benzerlerinin hiç ama hiç bir zaman unutmaması gereken birşey var: Toplumsal gelişmenin ivmesi her zaman ileriden yanadır. Bu partiden dökülecek ve tasfiye olacak olanlar, buna ayak uyduramayanlar yani geride kalanlar olacaktır. İşte Feyzioğlu, işte Satır, işte İsmet İnönü...

1989'da Newroz Etkinlikleri

21 Mart Salı günü kürt halkının en önemli ulusal değerlerinden Newroz bayramı İstanbul, Ankara, Adana, Bursa ve Diyarbakır kentlerinde yapılan etkinliklerle kutlandı. Bu kutlamalarla, yüzyıllardır çeşitli devletlerce yok edilmek istenen, dili, kültürü unutturulmaya çalışılan kürt halkı üzerindeki ağır baskı ve zor politikalarının maya tutmadığı, başarısız olduğu gerçeği bir kez daha ortaya çıktı.

İstanbul'da Newroz bayramı nedeniyle İstanbul ve Yıldız Üniversitelerinde, İTÜ Ayazağa Kampüsünde forumlar düzenledi. İstanbul'daki kutlama etkinliklerinin birincisi İstanbul Üniversitesi merkez binasında yapıldı. Newroz bayramıyla ilgili konuşmaların yapıldığı forumda "Newroz pirozbe" (Newroz kutlu olsun), "Biji Newroz" (Yaşasın Newroz) biçiminde kürtçe sloganlar içeren "Türk ve Kürt Halkına" başlıklı bildiriler dağıtıldı. Akşam Sultanahmet'e gelen bir grup ise Newroz bayramı için ateş yaktı. Ateş çevresinde şarkılar söyleyerek halay çeken grup, daha sonra polisin müdahalesi ile karşılaştı. 18 kişinin gözaltına alındığı öğrenildi.

Kutlamalarda, öğrenciler Newroz bayramının halkların bahara ve yeniye özlemini dile getirdiğini, direniş ve başkaldırıyı simgelediğini ifade ettiler. Aynı zamanda insanlık tarihinin kanlı sayfalarından olan 17 Mart 1988 tarihi Halepçe Katliamı da kanında.

İstanbul'da ayrıca öğrenci gençlik dışında değişik kesimlerin katılımıyla coşkulu Newroz kutlamaları gerçekleştirildi.

Ankara Çebeci'deki AÜ SBF, Hukuk, Basın-Yayın ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinden oluşan 200 kişilik bir öğrenci topluluğu Newroz bayramını kutladı. Hukuk Fakültesi bahçesinde toplanan öğrenciler Kürtçe türküler söyleyip, halay çektiler. Sıcak bir dostluk ve dayanışma havası içinde geçen kutlamada bir öğrenci Newroz bayramına ilişkin bir konuşma yaptıktan sonra öğrenciler dağıldı. Kutlamayı izlemeye gelen 2000'e Doğru dergisinin muhabiri Selami İnce'nin sivil polislerce dövülmesi basına karşı saldırının yeni bir örneğiydi. Bu arada okul görevlilerince engellenmeye çalışılan kutlama, sivil polislerce yakından izlendi. Diyarbakır'da Dicle Üniversitesi'nde 1000 kadar öğrenci Newroz bayramını kitlesel bir coşkuyla kutladı. Öğrencilerin ateş yakıp halay çektiği kutlamada Kürtçe şiiirler okundu. Adana Çukurova Üniversitesi Balçalı Kampüsünde de bir grup öğrenci Kürtçe şiiirlerle, türkülerle Newroz bayramını kutladı. Bursa Uludağ Üniversitesi İİBF kantininde ise 15 öğrenci mum yakarak ve slogan atarak Newroz bayramını kutladı (22.3.1989 günlü gazeteler).

Öte yandan Siirt'in Şırnak ilçesi emniyet amirliğince ilçede "Newroz nedir?" başlıklı bildiriler dağıtıldı. Polislerce kahve ve işyerlerine dağıtılan bildirilerde şöyle deniliyor:

"Nevruz yeni gün anlamına gelmektedir. Bu manada hareketler Sasaniler ve Türk kavimleri ile diğer müslüman milletler bugünü bahar başlangıcı olarak belirlemişler, daha sonraları ise yılbaşı olarak tespit etmişlerdir. Osmanlılar döneminde 21 Mart günü II. Abdülhamit dönemine kadar Nevruz bayramı olarak kutlanmıştır. Ayrıca Yörük bayramı olarak da kutlanıyordu." (Milliyet; 22.3.1989).

Bu bildirinin Newroz bayramını özgürlükçü içeriğinden soyutlayarak, onun gerçek özünü saptırmaya, resmi görüşü yansıtmaya dönük olduğu ortadadır.

MEKTUPLAR

Ateş Çemberinden Atlayanlar

Dostlar:

Ateş çemberinden atlayanları alkışlamalı.

Özgür Gelecek'in üç sayısı da elime geçti, okudum.

O yaz sıcakta bozkırdaki ekin tarlası önünde içilen bir tas su gibi.

Okul sıralarında bayramlarda özellikle 19 Mayıs'ta gösteri için ateş çemberi kurulurdu. Cesaretli, atletik gözü pekler oradan atarlardı. Hem de döne döne. Ben onları ne içten alkışlardım, halen hatırlarım. İşte dünyada yasakları en bol olan bir ülkede cesaretle, büyük bir uğraşla, yılmadan okuyucuya sunduğunuz Özgür Gelecek'te A'dan Z'ye kadar emeği olan herkesi, ateş çemberinden atlayanlar gibi yürekten alkışlar, coşkuyla selâmlarım.

Hasan Kılagoz

"Özgür Gelecek" Üretenlerine

Derginizin ilk sayısını aldım. 88'in sonuna, 89'un başlarına denk düşen yayın hayatına girişiniz, eskinin mi-

rasını yeninin gençliğiyle, dinamikliğiyle bütünleştirmeyi de çağırıyor.

Hos, ezop dili kullanmak zorunluluğu ya da başka bazı nedenlerin sınırlamaları, ilk adımda, ilk olmanın sınırlılığını ve eksikliğini de taşıyor ama, bu eksikliklerde ezilen halkımızın özgür kültürünün oluşmamış olmasının da payı küçümsenemez. Halkların kardeşliğinin tek yanlılığına düşmeden, kardeş Türk ulusunun kültürüyle ve dünya halklarının ortak değeri olarak somutlaşan yeni yıldan, kendi öz ulusal değerimiz olan Demirci KAWA'nın zalim DEHHAK'ın beynini balyozla dağıttığı günden, günümüze uzanan tarihsel süreçte yaratılan öz değerlerimizle, kültürümüzle de düşünce üretebilmenin, ulusal bilinci geliştirmenin tatlı, doğru ama riskini de omuzlamasını bilmeli, kendi öz toprağımıza da kök salmalıyız diyorum.

Ulusallıktan evrenselliğe, empervyalist zincirin tek tek halkalarının kırılmasından, enternasyonalist dayanışmaya uzanan bu çileli ama haklı, doğru ve devrimci mücadelenin, 89'da daha kararlı, bilinçli ve çaplı olması dileğiyle; 'karınca kararınca' bu mücadeleye yaptığınız, yapacağınız katkıların daha bir 'öztoprak' kokması, dileğiyle, uğraşınızda başarılar diliyor, özgür yarınları özlem ve bilimsel birer hak olan umutla selâmlıyorum.

Nice özgürlük mücadelesinin bizi sarıp sarmaladığı, çürümüşlükten arındırdığı yıllara...

Ali Rıza Gezici
G.Antep Özel Tıp Cezaevi

"Özgür Gelecek İmecesi"ne Katılıyoruz

Demokrasinin bu kadar ayaklar altına alındığı, insanların düşüncelerinin yasaklandığı, dillerinin, ulusal kimliğinin yok edilmeye çalışıldığı ama başarısız olduğu bir dönemde böylesine cesur ve bilinçli çıkışınızı kutlar, yayın yaşamınızda başarılar dileriz.

Özgür Gelecek'in ilk sayısı hakkındaki izlenimlerimiz ve dileklerimiz;

Yazılarının düzeyindeki tutarlılık, üslubu, klik ruh ve sloganlardan arınmışlığı gözlemledik. Bu özellikleri itibarıyla bir sol platform, bir İMECE olmaya aday. Ancak böyle bir çabayla, sınıfsal ve ulusal bilinç kitlelere maledilebilir, dolayısıyla dergi kitlelerce sahiplenilir.

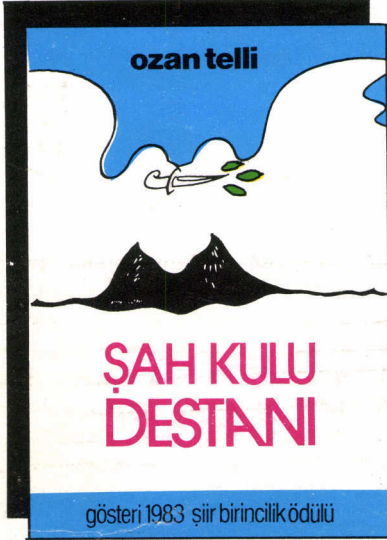
Özgür Gelecek, yurdumuzun dağlarında edalıca dolaşan bir kırlangıcı, kar altında nazlı nazlı çıkan karçıgeğini anımsatıyor. Daha doğrusu buram buram yurt kokuyor. Bununla kalmıyor. Ekim Devrimi, Angola anti-sömürgeci devrimi, SPARTAKÜS kokuyor.

Besbelli ki halkımızın ulusal kültürüne, istemlerine, özlemlerine elçi olacaksınız. Bu görev zorlu olduğu kadar onurlu, onurlu olduğu kadar zorunlu. Bu onurlu bayrağı en yükseklerle taşıyacağınıza eminiz.

Özgür Gelecek'e sahipleniyor, "EMEKLİLERİN BİRLİĞİ, HALKLARIN KARDEŞLİĞİ" temelinde Özgür Gelecek İMECE'sine katılıyoruz.

İ.Ü. Hukuk Fakültesi'nden
Bir Grup Öğrenci

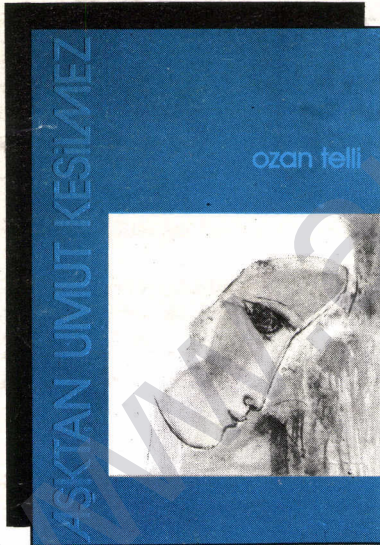
SATIŞI DERGİMİZCE YAPILAN KİTAPLAR
(şİİR DİZİSİ)

ŞAHKULU DESTANI

**KALENDEROĞLU
PİRİ MEHMET DESTANI**

**AŞKTAN UMUT
KESİLMEZ**

**SINIRLARI İSTEMİYOM
KARDEŞİM**

